

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SET & HØRT

- erindringsbilleder

Dansk Slægtsgaards-forening

SET & HØRT

- erindringsbilleder

Dansk Slægtsgaards-forening

1985

SET OG HØRT - ERINDRINGSBILLEDER

Udgiver: Dansk Slægtsgaardsforening, 1985.

Digte af: Olaf Andersen - Else Nielsen (Jægergård) - K. Naamansen - Salomon J. Frifelt - Kirstine Hofmansen - Olaf Gynt - J. Hattinger-Jacobsen - Peder Rydfeldt - Mary Bentzen - Halvdan Knudsen - Gunnar Berglie - Else-Marie Svendsen - Povl T. Rasmussen - Chr. Stub Jørgensen - Ib Paulsen - Niels Hanson (Skurup) Petersen - Høkkelbjerg - Kahle Gibron - Kr. J. Højbjerg - Carl Olsen - Gustaf Bengtsson - Niels Anesen.

Tegninger af Vera Larsen og Tage Nielsen.

Redaktion: Jens P. Petersen.

Tryk: Borch Tryk, Ringsted.

Kære læser!

Denne bog udsendes for at fæstne tidsindtryk, som anses for værdifulde for både nutiden og fremtiden. Fra livet i købstad og landsby og i landbohjemmet kan hentes mange iagttagelser og erindringer med menneskelige træk og praktiske udfoldelser, som har betydning for efterkommere, der måske ellers mister en dimension, der kan føre videre frem.

Vi håber, der ved læsningen opnås en bredere forståelse for og et større udsyn til landbolivet og til vandringer på vejen til fremtiden. Dansk Slægtsgaardsforening har villet bidrage til det historiske overblik over en tid, der kaster både lys og mørke over liv og gerning.

En tak til alle bidragsydere, som med tekst og billeder har præget denne bog, der hermed overlades enhver interesseret læser.

Oktober 1985.

Jens P. Petersen,
formand

Holger Buch Juul,
næstformand

Peter Møller Frifelt,
medl. af forr.udvalget

INDHOLD

Hanne Marie Motzfeldt: En ukendt hverdag	7
Peder Høgh: Om Søren Høgh – en jysk bonde på Djursland	12
Karl Skytte: Fra min barndoms landsby – Køng Højrup på Fyn	23
Johs. Nielsen: Ejlekærgård gennem 223 år – en landboudvikling fortalt i 1985.	29
Else Nielsen: Mit møde med højskolen	37
Agner Henriksen: En livshistorie	44
Jens Steffensen: Fra hedens land	55
Nanna Møller Frifelt: En landsbydegn og hans skole	65
Jacob Højlund: 1931 – 3. november 1983	73
Ulrich Holstein-Holsteinborg: Bisserup Havn – en interessant lokalitet	86
Jens P. Petersen: En bryllupsdag – Timer i Marken – Hun var ædel – Besøg hos en blind	97

En ukendt dagligdag

Hanne Marie Motzfeldt – en højt agtet person på Midtsjælland med rod i en gammel slægtsgård – fremdrager her en interessant side af fortidens og nutidens liv i byen med mange virkninger for landboerne.

Det var med glæde og tak, at jeg modtog opfordringen til at skrive et indlæg til bogen »Hørt og set – erindringsbilleder«, og jeg vil nu forsøge på at nedfælde nogle sådanne.

Mange tanker melder sig, mange minder kommer frem, men eet vil jeg standse ved: Livet på og omkring et gammelt herredskontor og årene, som fulgte efter retsreformen 1/10 1919. – Den dato skete mange omvæltninger i Danmark, tænk bare på fæsteafsløsningslovens ikrafttræden, denne gamle forordning i Danmark med fæstebønder, nu blev de sidste ejendomme solgt til fri ejendom. Retsreformen fik jeg selv lov til at opleve – ganske vist som lille 19årig »yngste skriver« – men alligevel.

Hidtil havde det været sådan, at By- og Herredsfogden også var byens kongevalgte borgmester. En utrolig stor og omfattende gerning, alt – både politimæssigt, skifter, tinglæsning, civil- og straffesager og så alt det kommunale – hos een mand!

Den anklagende og den dømmende magt var een person. I mange år havde der været talt om en ny retsreform, en deling af magten, således at enhver by fik en folkevalgt borgmester, og den dømmende og anklagende magt blev delt, således at der skulle være en politimester og en dommer. – Alt dette skete 1. oktober 1919, da »Lov nr. 90 af 11. april 1916 om rettens pleje« trådte i kraft, og hvorved et løfte allerede i grundloven af 5. juni 1915 om, at »retsplejen bliver at adskille fra forvaltningen efter regler, der fastsættes ved lov« da blev opfyldt.

På det tidspunkt havde jeg fra juni 1918 været ansat på herredskontoret – hvilken broget verden; aldrig kom det senere dommerkantor op på siden af her-

redskontoret, alt passerede derigennem. Der var tinglæsning, lægdsvæsen, skifter, hittegoods, der var ligsyn, skudsmålsbøger – det var jo før vi havde folke-register; et af mine første betroede arbejder var at stå og påtegne skudsmåls-bøger. Det var kun den tjenende stand, som havde skudsmålsbog, andre havde intet tilsvarende. Jeg véd ikke, hvorfor der ikke skulle holdes rede på folk af et andet miljø, men sådan var det.

Når man gik til konfirmationsforberedelse, blev der spourgt om, hvem der skulle have skudsmålsbog, og denne skulle så følge med een hele livet; og deri meldtes tilgang og afgang, hvor man tog tjeneste. At bortkaste, forfalske eller udtage blade af sin skudsmålsbog var strafbart.

Ret ofte var der ligsyn, tiden var fattig, og der var ingen forsorg, så det var jo en mere nær mulighed for et fortvivlet menneske at vælge døden.

Meget andet passerede et gammelt herredskontor, censur med forlystelseslivet, udstedelse af pas, påtegning af slibe-bøger og meget mere, snart tilladelse til at forevise loppeteater i en af jurisdiktionens landsbyer, snart et borgerskab at udstede med følgende autorisation af forretningsbøger – kort sagt: der gik en strøm af mennesker ind og ud dagen lang.

Der kom mange mærkelige skæbner. Mange flere blev jo – med den langt strengere straffelov – straffet, f.eks. mange betlere. Straffen var streng, tænk på en straf som »vand og brød«. Engang sad dere en arrestant, en kludekræmmer, sigtet for giftmord. Han sendte et brev ud af arresten, og dette brev skulle – som den slags breve altid har skullet – censureres, og det vakte en del forbavelse ved læsningen:

*Der spindes et Net af Traade
mellem to elskende Sjæle.
det er Runer, som ingen kan raade,
det er Skatte, som ingen kan stjæle.
Det er Duften af Læbernes Møde,
det er Genskin af Øjnenes Smil,
det er Minder om Kærtegn saa blide
som en foraarsmild Regn i April.*

*Der føres saa sælsom en Tale
mellem to Hjerter, der længes.
Det er Toner, der gaar gennem Dale,
og som ikke af Bjerge kan stænges.
Det er Minder om lønlige Stier,
der er gemt bag en blomstrende Hæk,
det er Genlyd af de Melodier,
der har lydt fra en rislende Bæk.*

*Nu ringer de smaa hvide Klokker,
i Skoven de smaa Anemoner,
og Fuglene synger og lokker
med de tusinde Elskovens Toner.
Det er Bud fra en Ven, fra en kær,
kan du høre det Bud, som de bringer,
med en Bøn, gid Du altid var nær.*

Det er ikke almindeligt, at en kludekræmmer, der sidder som arrestant sigtet for giftmord, skriver vers som disse. Digtet blev meget nøje undersøgt af eksperter. Resultatet blev, at det sikkert er originalt.

Nu skulle der altså fra 1. oktober 1919 ske store forandringer. Rundt om i alle retskredse blev bygget dommerboliger med tilhørende kontorer – de fleste steder blev by- og herredsfogden udnævnt til dommer og en nyudnævnt politimester antaget, ligesom der blev valgt en folkevalgt borgmester, altså tre mod før een; dertil yderligere politifuldmægtig udnævnt, så der blev mange nye stillinger, og da Danmark allerede året efter i 1920 skulle besætte samtlige sønderjyske embeder i forbindelse med genforeningen, oplevede Danmarks jurister avanceringsmuligheder som aldrig hverken før eller senere. Også jeg lille skrivepige fik en forbedring, da jeg kom til dommerembedet og steg fra 65 kr. om måneden til 166 kr. 66 øre, tal som i de unges øre i dag lyder helt utrolige, men som dengang efter stigningen var en årsløn på 2.000 kr., absolut en net sum.

Nu skulle retten være offentlig, enhver anholdt fremstilles for en dommer inden for 24 timer, og anholdelsen kunne opretholdes indtil 3 dage, hvorefter der skal ske fængsling eller løsladelse. Hele tinglysningsordningen, skifter, fogedsager skulle varetages af dommerkontorerne. Til den folkevalgte borgmesters kontor overgik magistratsforretninger samt tilsyn med lærlingeforhold og borgerlige vielser. De hidtidige herredsfuldmægtige blev nu overflyttet til dommerembederne og bibeholdt helt til 1. april 1935 den ret, som var dem tillagt, til at drive honorarlønnet privat virksomhed som auktionsinkassatorer, behandling af privat skiftede dødsboer, udfærdigelse af dokumenter til berigtigelse af ejendomshandeler, testamenter, aftægtskontrakter m.v. samt almindelig retsvejledning – dog naturligvis ikke førelse af egentlige retssager. Dette kunne give meget store indtægter, men de var jo meget alvorlige konkurrenter til byens sagførerstand, og antallet af de sidstnævnte var også præget meget deraf. Man skelnede mellem de to slags jurister, candidatus juris, og så den af mange foretrukne examinatur juris, dansk jurist – også i folkemunde kaldt »Kuske-examen«. En dygtig og velbegavet kontorist kunne med sin vundne praktiske erfaring relativt let tage sidstnævnte eksamen, som gav adgang til at erhverve sagførerbestalling, blive fuldmægtig, men ikke blive embedsmand. Adgangen til denne kortere juridiske uddannelse blev ophævet, således at eksamen afholdtes sidste gang i sommeren 1935 efter at have bestået i 200 år og tilført en stor mængde meget dygtige udøvere inden for retsvæsenet, godskontorer og mange andre virksomheder og med en fast rod i befolkningens bevidsthed.

Når disse mænd blev ældre og var udelukket fra at avancere til selvstændige embeder, løste staten i svundne dage problemet med at tildele en veltjent person titel af cancelliråd eller – undertiden – justitsråd. En nem og billig, men meget påskønnet måde at klare en sådan sag på.

Imidlertid er 1. oktober nået, og der skulle være flyttedag. Der blev i de tider sparet på alle omkostninger, så en arrestant – i dagens anledning forsynet med hue på hovedet – blev stillet til min rådighed. Så flyttede vi med en lejet enspændervogn og med mig som kusk det meget store kontor fra byens torv, hvor rådhuset lå, om på en stille villavej til den nybyggede dommerbolig. Her var det øvrige personale parat til at stille på plads, og da aftenen kom, var alt flyttet. Udgifterne blev 10 kr. i leje for køretøjet, 40 øre til 8 kager – det var da en »5øres kage« kostede 5 øre – arrestanten lukket ned i arresten efter »fridagen«, og så startede en ny tid inden for retsvæsenet her på stedet. For en ordens skyld vil jeg nævne, at arrestanten hverken var røver eller voldsmand, kun en bødeforsøner.

Jeg går nu hurtigt nogle år frem og når 1. april 1927, hvor der kom en ny tinglysninglov. Hidtil havde skøder, pantebreve o.l. med pant i fast ejendom kun kunnet læses »til tinge« på den ordinære retsdag een gang om ugen; det skete ved oplæsning i retten og indførelse i retsprotokollen. Dette fandt sted ved ejendommens nævning og derefter indført i skøde- og panteprotokol. Før skrivemaskinernes tid måtte kopi af det indførte håndskrives til brug ved opbevaring i landsarkiverne. Med skrivemaskinens fremkomst kunne der ved indførelse tages gennemslag; dog som årene gik fyldte disse store protokoller hylde efter hylde, nu kom der en helt ny løsning. Ethvert dokument indleveres i to eksemplarer, konfereres, ekspederes, og kopien opbevares i en akt-mappe. Enhver fast ejendom – stor eller lille – på landet eller i byen – fik nu en sådan mappe med akt-skabs nr. Og deri blev alle for tiden gældende dokumenter opbevaret. Ved handeler, afløsning e.l. kan nye dokumenter indsættes og de gamle udtages. Dette er et meget fint system, men kræver uhyre stor orden og omhu. Overholdes dette, regnes dansk tinglysning efter 1/4 1927 for et af verdens fineste. Der-til kom ved samme nye lov den ordning, at der nu lyses *hver* dag; det fremmer jo enhver ekspedition meget, ja, undertiden helt op til næsten en uge.

Ofte har jeg talt med ejendomsbesiddere, som i virkeligheden slet ikke var klar over, at netop *de* – eller rettere *deres* ejendom – havde sådan en hel åjourført mappe opbevaret under betryggende forhold på *deres* dommerkantor.

Før jeg slutter denne min lille erindring – og oplysningsfortælling – er der bare endnu to ting, jeg må have lov at ofre et par linier. Først *sognefogderne*.

Disse gode, brave mænd, som slægtled efter slægtled støttede kontorerne med råd og dåd; ordnede lægspapirerne, altid var til tjeneste og det gode binnede ud til sognene. Ofte sad de i flere slægtled på en af de gamle gårde, således at også sognefogedværdigheden gik i arv. Retskredsen havde 21 sognefogder, og vi følte, at de alle var vore venner. Jeg nåede som 69årig at blive udnævnt til æresmedlem i sognefogedforeningen. Allerede i 1970 – ved kommunesammenlægningen – gled sognefogedordningen ud af billedet.

Hvor må det være et savn både for politi- og dommerkontorerne.

Mit andet punkt er *aftægtsordningen*.

Hvor husker jeg disse aftægtskontrakter. Det var før alderdomshjem, folkepension m.v., da gik de gamle på aftægt. Kontrakterne var mere end grundige; der skulle ikke kunne opstå misforståelser eller eventuelle hindringer. Alt var med. Der skulle være varme, pleje, tør bolig, vask, renlighed, køretøj til rådighed (med rolig hest og solid kusk), angivelse af stedet, maden skulle serveres, dens kvalitet, færdsel på ejendommen og meget mere. – Og dog – var sindelaget der ikke mellem de to generationer, hvad gavn var det så til?

Der var smukke og gode forhold, der var stejle sind, der var blide naturer. Ofte tales om de gode gamle dage, men ikke alt var godt. Skal vi ikke være enige om, enten vi nævner 1884, 1919, 1927 eller i dag, at det dog er hjertelaget, som bestemmer og er – om de ydre forhold end er forandret – det egentlige.

Også vore dage bliver de gode gamle dage engang, men lad os allerede nu præge dem. – Jeg skrev gerne meget mere til Dem, kære læser. Jeg ønsker alt godt for alle på de gamle gårde; gid det altid må være smukt og godt at dyrke Danmarks jord.

Ringsted, efteråret 1985.

Hanne Marie Motzfeldt.

Tidens hjerte

Der dikker et ur i min stue
med sagte og ensformig klang.
Den er mig så sært personlig
dens rytmisk tøvende gang.

Det er, som det vil mig noget,
det evigt dikkende ur,
som sad der bag ved dets kasse
en sjæl – som fugl i bur.

Jeg føler mig aldrig ene,
så længe det går og går.
Det er tidens tålmodige hjerte,
der her i min stue slår.

Det slår så trygt og alvorligt,
som ville det hviske dermed:
Du menneskebarn, lad dit hjerte
smittes af mig og min fred.

Om Søren Høgh

– en jysk bonde på Djursland

Agronom Peder Høgh, Ulstedlund i Vendsyssel, tegner her et smukt billede af sin far, en respekteret og oplyst bonde med fine karakteregenskaber og faglig kunnen. Et far-søn-forhold af karat ses.

*Her vendte Far sin plov
å, så mangen, mangen gang.*

Med disse linier indleder Far sine optegnelser om slægten og slægtsgården i Karlby ved Hornslet på Djursland og giver dermed i få ord udtryk for sin fornemmelse af samhørighed med slægten og den fædrene jord.

Heldigvis fik vi ham til, medens tid var, at skrive noget af det ned, som han i tidens løb har fortalt om sit liv og sine oplevelser. Mere end 100 foliosider blev det til, om slægten der gik forud, først som fæstebønder under »Rosenholm«, og fra 1863 som selvejerbønder, om hans opvækst omkring århundredskiftet, om svær sygdom som 17–18årig, om skoleophold, om skiftende tider som selvstændig landmand, om medleven i forenings- og organisationsarbejde på mange felter, og om personer han har mødt.

Disse optegnelser sammen med egen erindring om, hvad han har fortalt os som børn og sidenhen, og oplevelser sammen med ham, danner da grundlaget for denne fremstilling.

Barndommen

Far blev født den 15. januar 1891 i slægtsgården i Karlby som nr. 3 af en søskendeflok på 8. Fem drenge og tre piger var der i søskendeflokken, og da det var almindeligt med så mange i en børneflokk, var der mange om legen i landsbyen. Telefon, radio, fjernsyn, cykler og biler var ukendte begreber, og der var heller ikke lokaler med mulighed for gymnastik og dans, men alligevel var tiden – heller ikke fritiden – ikke lang. Der var fællesskab og sammenhold i landsbyen med hygge og fordragelighed, hvor man tog del i hinandens sorger og glæder.

Han fortæller: »Jeg var hverken værre eller bedre end andre drenge, har nok haft fejlere, men doven har jeg aldrig været. I middagspausen eller aftentimerne var jeg altid i virksomhed med et eller andet, især med planter i mark og have. Jeg indsamlede frø af alle arter og såede og plantede, hvor jeg fandt en ubenyttet plet.

Madsen Mygdal var på den tid konsulent i Foreningen af jyske Landboforeninger og boede i Århus. På hans initiativ fik landboforeningen her i 1904 anlagt en forevisningsmark ved Hornslet station, hvor forsøg med sorter og stammer blev anlagt og prøvet med forskellige gødningsstoffer. Et par gange om sommeren kom M.M. og forklarede forsøgene. Det var noget splinternyt og vakte interesse. Som 14 års dreng var jeg med min far derovre for at se og høre om alt dette. Derhjemme søgte jeg at efterligne noget af det på et stykke jord og var helt opslugt af det i min fritid. Jeg solgte gulerødder og havesager og såede de forskellige frø, jeg havde samlet.

Søren Pedersen var med i planteavlsudvalget og en meget interesseret mand. Han må have lagt mærke til min færd, for en aften kom han og forærede mig en smuk medaljon af dem til at hænge i en urkæde. I den var indgraveret »For Flid«. Det var en uventet anerkendelse, som glædede mig og gav yderligere interesse.

Senere da jeg havde fået en cykel, kørte jeg til »Clausholm« for at se en gulerødsfrømark og senere igen til Egå Bro for at se en tulipanmark og spekulerede på at nå noget lignende.

Jeg er aldrig holdt op med at undre mig over, hvordan planter og frø i den samme jord og med samme gødning kan udvikle så forskellig form og smag – et af naturens store vidundere.«

I 1900, da far var 9 år, blev forsamlingshuset bygget, og det gav mulighed for gymnastik. P. M. Pedersen, Skørring – senere mejeriformand og amtsrådsmedlem – blev en inspirerende leder. Inden konfirmationen kom far på karlenes hold, og i 1907 var han med på et 100 mands hold til landsgymnastikstævne i Silkeborg. Det var en meget stor oplevelse for ham, og det gav en begyndende forståelse for, at der uden for den hjemlige kreds og landsby var en verden, som det var værd at leve med i.

De tunge år

Netop her, da han som 17-årig havde fået indblik i en stor og rig verden, lagde en mørk skygge sig over de næste 2–3 år. Smerter i venstre hofte tvang ham til læge, og overlæge Tage Hansen konstaterede hoftebetændelse med påfølgende indlæggelse på Århus amtssygehus i maj 1909. Nu fulgte 5 måneders sygeleje med foden i stræk, d.v.s. med en sandsæk bundet til foden i en trisse over foden af sengen for at holde hofteskålene fra hinanden og undgå sammenvoksning og stivhed.

Han kom hjem på krykker i oktober og sled sig igennem en streng vinter, blev lidt folkesky og undgik fremmede. 1910 kom han på rekreation på Refsnæs

kysthospital og fik daglig såkaldt »skotsk dosis« – et meget varmt bad tilsat kemikalier.

Efter råd af overlæge Hertz kom han vinteren 1910–11 på Roskilde Højskole, og det blev en god vinter. Det friske højskoleliv kvikkede ham op, så han ikke rugede over sin sygdom. Der stod gny om denne skole i disse år, hvor mænd som Brødsdorff og Anders Vedel prægede skolen og dens elever. Far fik venner for livet. P. Chr. Hanssen fra Nørremølle, Ove Bredekær og konsulent Th. Jensen, Randers, var nogle af den, han bevarede kontakten med til det sidste.

I en samtale med overlæge Hertz ved afrejsen fra skolen sagde denne: »Jeg kan se, du er i bedring. Rejs nu hjem og deltag i lettere arbejde, men løft ikke tunge byrder. Der er 50 % stivhed i hoften, men du kan blive så stærk, at du kan gå landpost. Men med hoftebetændelse regner vi ikke i måneder, men i år.«

Sygdommen og højskoleopholdet fik sin store betydning for ham. Han har givet udtryk for, at de nok var medvirkende til at tænke lidt mere over tingene, end unge i almindelighed gør. Han fortalte, at de andre unge nok fandt ham lidt sær eller særpræget. Men de tunge tanker om en håbløs fremtid blev han kvit, og han fik sans for folkelige spørgsmål.

*»Når sorgen den dybe er stilnet hen
og endt er den dybe klage,
da bliver man ikke den samme igen,
thi noget vil blive tilbage.*

*Tilbage bliver det dybe blik,
et stille lyttende øre,
og inderst en stille, sagte musik,
som kun Gud og du selv kan høre.«*

Disse små vers har han ofte citeret i den forbindelse. Jeg fik ham aldrig spurgt, hvor han havde dem fra, og jeg har aldrig hørt eller set dem andre steder. Men en dag i 1984 kom jeg til Ljørslev kirke på Mors. Ved indgangen til kirkegården sad som så mange steder en opslagstavle med gudstjenestetider m.v., og her på bagsiden af kirkebladet havde pastor Bennetzen anført de to små vers med henvisning til, hvorfra de stammer. De er fra Zakarias Nielsens lille bog »Den store magt«.

Samme vinter, som far var i Roskilde, var en kammerat fra hjemegnen, Anker Jensen, Faarup, senere præst i Egtved, elev på Askov. De to skrev lidt sammen med P. M. Pedersen, Skørring, og lagde planer om at starte en *ungdomsforening* – for ligesom at videreføre lidt af det, de havde levet med i på højskolen. Foreningen blev startet ved et friluftsmøde den 11. juni 1911 og fik stor tilslutning, og den holdt ud til 1965 med foredrag hver måned om vinteren + sommer- og efterårsmøder sammen med Skørring valgmenighed.

Vinteren 1913–14 var han elev på Høng Landbrugsskole, hvor forstander Rasmus Jensen talte til eleverne, så det kriblede i fingrene efter at komme hjem

og tage fat. »Kan være, han brugte lidt runde tal, og at hans argumenter ikke altid var lige sikre, men han havde gnisten, der ku' få det til at fænge hos de unge,« sagde far. Lærer Clausager var ilter, slagfærdig og vittig, medens lærer Nybo var tung og grundig, men de supplerede hinanden godt.

Også her fik han kammerater, som han holdt forbindelse med til de sidste år, bl.a. Peter Hansen, Borggård, Nakke, og en flok gæve sønderjyder, som skrev til ham fra skyttegravene ved Marne, og som besøgte ham i Karlby i 1965.

Fod under eget bord

15. maj 1915 overtog han fødegården derhjemme med et tomt hus, 10 køer, 12 kvier og kalve og 2 små heste, og nu kunne de tanker og ungdomsdrømme, han havde tumlet med, begynde at tage form. Tiden var med, og der skete ting og sager. I 1914-15 var han sammen med P. M. Pedersen og andre med til at starte Karlby Kvægavlsforening, der senere skulle gøre Karlbyegnen så kendt for dens gode røde kvæg. I 1915 blev installeret elektricitet, købt tærskemaskine, kværn og radsåmaskine. Allerede fra starten tegnede han kontrakt med Dæhnfeldt i Odense om 2 tdr. ld. runkelroefrø og 2 tdr. ld. gulerodsfrø – og det gav gode penge. Han har fortalt, hvordan naboerne grinede lidt, når hans karle gik og lu-

gede vilde gulerødder væk fra grøftekanter og markskel, men de lo ikke, da han i 1916 solgte frø for næsten 20.000 kr., og det i en tid, hvor 75 % af kornavlen skulle afleveres til staten til maksimalpris – 25 kr./td.

Efteråret 1916 følte han trang til lidt frisk luft under vingerne og deltog i et 3 mdr.s udvidet kursus på Korinth landbrugsskole, mens hans far fra nabogården tilså bedriften. Denne vinter skabte forbindelse til de gode røde kvægavlere på Ringe/Ryslingeegnen, hvilket han senere som mangeårig formand for kvægavlsforeningen fik særdeles gavn og fornøjelse af.

*Når mand får plov i egen jord,
da løses bundne kræfter.
Og drøm bli'r dåd og sætter spor
i årene derefter.*

Også dette citat har far brugt. Hvor det er hentet, aner jeg ikke, men det kom i hvert fald også til at passe på ham. Der blev efterhånden hentet præmier hjem, først vel nok for veldrevet markbrug, senere for følhopper og køer. Højdepunktet for køerne var nok, da han stillede afkomssamling efter den private tyr »Kran Nakke« og opnåede 1. kl. 1. grad. Tyren var anskaffet fra hans gode ven fra landbrugsskolen P. Hansen, Nakke, da han i en periode ikke kunne bruge foreningstyrene p.g.a. smitsom kastning. Nævnes kan også sølvmedaljen for kosamling ved landbrugsudstillingen på Bellahøj 1938.

Forenings- og organisationsarbejdet

Det begyndte ret hurtigt med lokale ombud og hverv, som mange må igennem. Først vurderingsmand til ejendomsskyld i 8 år, og så fulgte bestyrelses- og formandsposter i gødningsforening, foderstofforening, forsamlingshus, vandværk m.m. Også i venstrevælgerforeningen måtte han tage sin tårn og var bl.a. to gange med som valgmand til landstingsvalg i Aalborg, men ellers blev det de landbrugsfaglige organisationer, der fangede ham.

Far var en ypperlig fortæller. Han kunne formulere sig både i tale og på skrift, så der blev lyttet, når han tog ordet i en forsamling. Det hænger nok noget sammen med, at han aldrig brugte floskler eller højtravende tale, men han udtrykte sig jævnt og ligefremt i det sprog og den dialekt, han brugte til daglig – var sig selv. Han var ikke yderligtgående, men søgte samarbejde, og han kunne derfor ligesom være et samlende midtpunkt, når modstående opfattelser skulle søges forenet.

Da han i 1918 blev formand for kvægavlsforeningen, stod han som neutral mellem de fremmeligste avlere og de mere jævne kvægbrugere – det varede i 23 år.

Da Kalø Vig Landboforening i 1931 skulle have ny formand, var situationen noget lignende. Der var stor uenighed mellem LS-folkene og de mere moderate

landmænd. Skønt far aldrig var LS-mand, blev han anbefalet af LS, og da bestyrelsen ikke havde noget imod ham, blev han valgt til formand. Han har senere fortalt, at han følte sig usikker og uerfaren til pladsen, men det kom til at vare 18 år. Erik Bredholt skriver i landboforeningens jubilæumsskrift: »Det var i en vanskelig tid, Søren Høgh begyndte sin lange formandsgerning. Landbrugskrisen satte ind med fuld kraft, og der skulle ro og besindighed til, når kritiske røster rejste sig på møder og generalforsamlinger. Denne ro var Søren Høgh i besiddelse af, og alle havde respekt for ham, også på grund af hans dygtighed hjemme i egen bedrift. Ved en generalforsamling sagde Søren Høgh til en LS-mand, der kritiserede, at landboforeningen ikke tog hårdere fat: »Der er også andre ting, der har værdi, end kroner og øre, flæsk og smør«. Det er Søren Høghs store fortjeneste, at der i Kalø Vig Landboforening blev holdt en fordragelig kurs, og at LS ikke fik den indflydelse, som den fik mange andre steder.

Det første, Søren Høgh tog sig på som formand var at få afskaffet den uskik, at formand og forretningsudvalg skulle vælges hvert år. »Når de kan vælge mig, kan de vel også holde mig ud i to år«. Senere afskaffede han også forårsgeneralforsamlingen, som ingen har savnet.

I 1934 skulle der vælges ny formand for Skørring Andelsmejeri p.g.a. strid om tilslutning til Andelsbanken. Til trods for, at far ikke var til stede ved generalforsamlingen, blev han valgt som formand og kasserer. Det var han oprigtig ked af, har han sagt; men det kom alligevel til at vare 23 år.

Som mejeriformand deltog han i møderne i Randers Amts Mejeriforening, og også der blev der strid om formands- og bestyrelsesposter. I 1938 blev den hidtidige formand, der var valgt af LS, væltet, og far blev ny formand - i 21 år.

I 1945 kom han i bestyrelsen for De jyske Mejeriforeninger, blev revisor i Mejeriernes Fællesorganisation, formand for F.a.j.L.s mejeriudvalg og medlem af smørekspertudvalget. I kraft heraf var han med til at repræsentere dansk landbrug ved verdensudstillingen »Ideal Home« i London i 1957, hvilket blev den helt store oplevelse for ham. 1957 blev han udnævnt til ridder af Dannebrog - indstillet af Mejerikontoret i Århus.

Gennem så mange års organisationsarbejde undgik han selvfølgelig ikke kritik og modstand, men ofte kunne han parere et angreb med en slagfærdig replik. Et par gange har han svaret: »Nu kan I harve, hvad vi har pløjet - så kan I se, hvad vi har døjet«.

I 1936 deltog han i nogle møder i Sønderjylland, bl.a. i Vester Sottrup forsamlingshus, hvor han fortalte om, hvordan han havde rensset sin besætning for tuberkulose ved at isolere alle nyfødte kalve uden for kostalden, for så efter tre års forløb at kunne rense ud og sætte TB-frie dyr ind af egen avl. Da sprang en mand i sorte støvler på talerstolen, og med rivende tungefærdighed og store gebærder foreholdt han forsamlingen, hvor uansvarligt det var at anbefale folk sådanne eksperimenter, der på forhånd var dømt til at mislykkes. Han præsenterede sig som dyrlæge Jens Møller med eksamen fra Berlin og havde indsigt i disse ting. Far blev noget forbløffet over denne overhaling, men forstander Hans Hansen, Gråsten, hviskede og fortalte, hvem manden var, og at han så det

som sin opgave at gøre alt, der kom nordfra, så ringe som muligt. »Giv ham svar på tiltale«.

Far svarede, at hans fremstilling var kendsgerninger, og at smittefare af alle slags var man daglig ude for, også ved at sidde ved et sådant møde. Men den, der frygter for en gang imellem at komme galt af sted, kommer aldrig af sted, og for øvrigt påskønnede man da i Danmark det private initiativ mere end i Tyskland, hvor det hele skulle ordnes fra oven. Far fik bifald, og dyrlægen kom ikke igen.

Ved et jysk delegeretmøde – vist i 1952 – var der diskussion om placering af det jyske ungskeue, hvor der var forslag om Haderslev og Vejle. Far tog da ordet og sagde, at der syntes at være en sammenrotning til fordel for Vejle, men den fremgang og udvikling, sønderjyderne havde skabt siden genforeningen både inden for mejeribrug, planteavl og husdyrbrug, var så enestående, at han ville anbefale at yde sønderjyderne den honnør at stemme for Haderslev. Pinstrup sagde, da far gik med, at nu sejrede Haderslev – og det gjorde de stort.

Far havde givet udtryk for, at han tit han undret sig over, at han kunne bruges på så mange pladser og over så lange perioder. »Jeg kan med sandhed sige, at jeg ikke har brugt albuer, og at det var med betænkelighed, jeg tog imod. Men jeg har med interesse taget stilling til aktuelle spørgsmål og givet udtryk for min mening – det er den eneste grund, jeg kan finde,« sagde han.

Han følte sig i stor taknemmelighedsgæld til en række ældre organisationsfolk, som havde startet det arbejde, han kom med i, og han tænkte med glæde og tilfredshed tilbage på gode og interessante arbejdsår – at drage lære af fortiden, arbejde for nutiden og være med til at forme fremtiden – det følte han som en stor opgave at tage del i.

Under sygdomsperioden i de unge år, hvor han frygtede for at blive krøbling og ikke kunne blive aktiv landmand, tænkte han alvorligt på at blive lærer, og det kunne nok også have gået. Han kunne sikkert også være blevet en habil snedker, for håndelaget var i orden, og interessen for planterne kunne være anvendt som gartneri. Men glad og taknemmelig var han for, at helbredet tillod ham, ved siden af alt det andet – at kunne drive sin egen gård i mere end 40 år og samtidig sætte 7 børn i vej, for derefter i 17 år at bo som nabo til den gamle slægtsgård og stadig følge med i bedriften.

Hjemmelivet

Fars udadvendte virke bevirkede ikke, at noget gik i skår på den hjemlige front – tværtimod. De mange impulser og indtryk tog han med hjem. Han fik mere udsyn og evne til at vurdere, og det var med til at give os børn en forståelse for, at det ikke altid er sagen at være sig selv nok. Det har også værdi at tage del i samvær og fællesskab med kolleger og at møde folk med anden anskuelse. Det udvikler og modner og gør livet og hverdagen rigere.

Det er givet, at de oplevelser, han havde i de unge år, blev bestemmende for hans hele livsindstilling, og da mor kommer ind i billedet med sin ballast fra et

grundtvigsk valgmenighedsmiljø i Egå og fra højskole og husholdningsskole, er det ikke underligt, at vi børn kom til at vokse op – og blev præget – i den retning.

Far og mor var fra 1920 medlemmer af Skørring valgmenighed (oprettet 1906 på initiativ af mejeribestyrer Storm), der var en filial af Århus valgmenighed, idet pastor Asger Højmark en gang om måneden tog med toget for at prædike i Skørring kirke. Hele børneflokket gik til præst og blev konfirmeret i Århus valgmenighedskirke.

Vi kom alle på Egå efterskole, på højskole og husholdnings- eller landbrugs-skole og blev også herigennem bestyrket i fortroligheden med højskolesangbogen og den ånd og tone, der rådede på de grundtvigske ungdomsskoler.

Både far og mor ville gerne læse, og jeg husker, at der hver 14. dag om vinteren kom en ny bog gennem læsekredsen, ligesom der også blev lånt bøger i det lokale folkebibliotek. I boghylden derhjemme stod Ingemanns historiske romaner, Blichers noveller og værker af Jeppe Aakjær. Navne som Marie Bregendahl,

Jakob Knudsen, Thomas Olesen Løkken, Zakarias Nielsen og Morten Korch sidder mig i bagehovedet fra barndoms- og ungdomsårene sammen med sange af Bjørnson, Hostrup og Skjoldborg.

Vilhelm Gregersen var sognepræst i Hornslet i fars ungdomsår, og hans »Sorte stær på grene« og »Der er noget i luften« hørte til blandt de foretrukne sange ved mange lejligheder. Skade kun, at de ikke har fundet en plads i højsko-

Gl. Skæremølle bro

lesangbogen. En salme som Vilhelm Birkedals »Jeg så ham som barn med det solrige øje« holdt far nok allermost af.

Også teaterbesøg i Aarhus Theater var blandt interesserne. Første gang jeg var med far og mor i teater, overværede vi et Kaj Munk stykke: »Han sidder ved smeltediglen«.

Med en børneflokk på syv har det ind imellem været nødvendigt med en fast hånd. I hvert fald blev vi vænnet til at adlyde, og der er vist ingen af os, der ikke har prøvet at få en lussing eller et ryk i ørerne.

Han sagde som sin far, at så længe man kan styre børnene med en lussing eller en melmad, er det ingen sag. Det er meget værre, når de bliver større.

Det lå ikke i luften, at vi søskende skulle gå eksamensvejen. I et interview ved Randers Dagblads 75 års jubilæum i 1949 langer far ud efter de landmænd, der klager over mangel på piger og karle, medens de selv gør alt for at vænne børnene fra landbruget ved at sende dem til realskole i byerne og tage en realeksamen som 16-årig, som de overhovedet ikke får brug for. »Nej, lad de unge fra landet komme på efterskole, højskole og fagskole – dér får de, hvad de har brug for og bliver endda bedre udstyret end de fleste – hvis de da selv vil!« Jeg tror nu ikke, at han 25 år senere ville have udtrykt sig på samme måde, men han ved blev til det sidste med at sætte stor pris på unge mennesker, der valgte at lære et fag eller et håndværk, hvor håndens arbejde var i.

Vi har vel alle i erindringen små eller større hændelser, der bider sig fast. Jeg har været 11–12 år, da jeg hjalp far med at læsse roer af. Det var runkelroer, der næste forår skulle plantes ud igen til frø. De var taget op med hånd, aftoppet med kniv og læsset med fingrene for ikke at blive beskadiget. Jeg tog en roe i hånden og sagde noget om, at det var vel nok en pæn roe. Far slap roegreben og bad om at måtte se den. Jeg undrede mig lidt og spurgte hvorfor. Han svarede, at han gerne ville se, om jeg havde øje for, hvordan en pæn roe skulle være.

Under den sidste krig var jeg hjemme på påskeferie fra landbohøjskolen, og far kørte mig til stationen med norbaggen »Fanny« for ponyvognen. Undervejs talte vi om den forestående eksamen og mine betænkeligheder om bl.a. faget arvelighedslære. Far svarede mig ved at sige, at hvis jeg vidste med mig selv, at jeg havde gjort en hæderlig indsats, så var der ingen grund til nervøsitet. Jeg fik en høj karakter i arvelighedslære.

Men vi havde et godt hjem og fik en opdragelse og påvirkning, der har været en uvurderlig hjælp til at skabe vor egen tilværelse. Vi kom på skole og fik uddannelse, som vi havde lyst til, og de viste os vej også til kirkens og højskolens verden – ikke med formaninger og påbud, men ved deres eksempel.

De seneste år

Da far i 1959 havde overladt gårdens drift til den yngste søn – og dermed 5. generation af slægten i den gamle gård – og efterhånden havde afviklet det meste af organisationsarbejdet, fik han tid til at beskæftige sig med andre interesser.

Fra sine unge dage havde han haft lyst til – og anlæg for – at arbejde i træ, og i sit lille værksted fremstillede han adskillige mindre træting, nyttegenstande og udskæringer til børn og børnebørn, bl.a. udskårne bogbind i teaktræ til den slægtsbog, som han også gik i gang med at samle med kyndig vejledning og hjælp fra arkivar Hofmansen ved slægtsgårdsarkivet. Hofmansen skaffede ham bl.a. oplysninger om hans forfædres soldatertjeneste – morfar i 1864, farfar i 1848–50 og farfarsfar i 1807–14.

I Historisk Aarvog for Randers amt 1962 »Tidsbilleder fra Karlby omkring århundredskiftet« skildrer han personer og tildragelser fra barndom og ungdom og tager landsbyen og dens beboere på kornet.

Avisens anmelder siger: »Søren Høgh har fået detaljerne med. Han benytter ikke halvkvædet vise, når han skildrer sine bekendte fra barndommen, og derfor får hans bidrag særlig vægt. Han beskriver det ægte bondemiljø så levende, at vi ser, hvor falsk en gerning det er, når vi i dag af sværmeriske grunde prøver at bringe bidder af det ind imellem vore polerede møbler«.

I Kalø Vig Landboforenings jubilæumsskrift 1860–1960 har han skrevet afsnit om »planteavl og planteavlsudstillingerne« og »Fra bytyr til nutidens kvægavlsforeninger«, og endelig var han meddeler til professor Skautrupps jyske ordbog og har sendt bidrag til Nationalmuseets etnologiske undersøgelser.

I 60erne havde han den store opøvelse at være med foreningen »Norden« fra Hornslet på besøg hos venskabsbyen Åndalsnes og være med til 17. maj festlighederne.

Far døde den 11. juni 1975 – godt 84 år gammel. Han døjede den allerseneste tid med et noget svigtende syn, og det pinte ham ikke at kunne følge med i døgnets begivenheder i aviser og fjernsyn; men han var klar over, at det lakkede mod enden, og var helt fortrolig med den tanke. Han sagde på det sidste, at dersom han en morgen ikke skulle vågne igen, da ville han gerne, om vi ville tage det som en helt naturlig ting. »Jeg har haft et lykkeligt og rigt liv, og jeg har intet til gode.–

Han kunne sige med Grundtvig: »at støvet lægges i sin skabers hånd, og alting ventes i naturens orden«.

Peder Høgh.

Værnetræet i skellet

Mel.: Man siger, livet har bange kår

Der står et træ i det gamle hegn,
hvor marken bølgler sig ved Karlshøje,
det står så stærkt her i hjemlig egn
og fryder dagligt vort øje.

Det står så fast der i stormens brag
med roden fæstet i dybe mulde,
og som'rens tørke og frostens tag
dets kraft får føle til fulde.

Når hid vi stævned' fra flere egn,
og længslen drog os mod det derhjemme,
var elmen altid det sikre tegn,
at vi ved målet var fremme.

Og slægtens gamle i livets færd
så ofte lytted' til træets stemme,
dets tavse tale for dem fik værd
og gik dem aldrig af glemme.

Men een jeg véd, som især gav agt
på træets stille, men stærke tale,
i hjertedybet dets røst fik magt
og drog mod evigheds sale.

Se, derfor står han så stærk i dag,
ej livets storme ham kunne bøje,
med elmen gjorde han fælles sag,
så tit den fængsled' hans øje.

I syvti år gik han støt sin gang
og pløjed' furen og såed' sæden
i fædres jord under munter sang,
i fædres spor fandt han glæden.

J. R.

(Sunget ved en slægts hyldest til en 70-årig dansk bonde).

Fra min barndoms landsby – Køng Højrup på Fyn

Tidligere landbrugsminister og tidl. formand for Folketinget Karl Skytte, Bregnehøjgård i Sallinge, fortæller med fynsk sind og i glad erindring om barndomshjemmet og landsbyliv præget af soliditet og festlige stunder – alt sammen igangsættende.

Den bestod overvejende af mindre gårde. Derudover var der 3–4 stykker på ca. 50 tdr. ld. (28 ha) og nogle få huse. Store gårde var der ingen af.

Måske derfor var klasseskel et ukendt begreb. Det viste sig tydeligt ved det årlige oldermandsgilde, der holdtes første søndag i maj og altid begyndte kl. 4 (16).

Det foregik i en gård, men der var altid nogle husmænd med. Ingen af husmændene havde plads til byens 13 gårdmænd + nogle husmænd.

Oldermandsgildet blev indvarslet på behørig vis med trommeslagning første gang kl. 9 om formiddagen, hvor en ung mand fra oldermandens gård gik byen rundt, standsede ud for hver en gadeport og f.eks. højtideligt bekendtgjorde: Der er oldermandsgilde hos Rasmus Skytte i dag kl. 4.

Trommeslageren gik runden engang til kl. 3.45 og trommede, hvis han kunne melodien med den hjemmelavede tekst: »Herut, herut, din dovne hund«, en

Karl Skytte i indkørslen

blanding af en dans og en march. Vi var nogen farlige karle, når vi fik lov til at tromme.

Der blev ikke truffet store beslutninger ved oldermandsgildet, og oldermandsværdigheden gik på omgang efter gårdens beliggenhed.

Men snakken gik altid livligt, og mange spørgsmål blev drøftet. Det var eneste gang om året, hvor alle byens gårdmænd var samlet i et privat hjem.

Der blev serveret kaffe i starten med hjemmebagt kage, og kl. 6 blev serveret smørrebrød og dertil hjemmebrygget øl.

Da mændene også gerne ville have en enkelt snaps til maden, besluttede de at sælge vejgræsset ved de private veje og købe snaps for pengene.

Aftagerne af græsset var smeden og snedkeren, der begge holdt får. Det hørte med til bybilledet, at Stine smeds gik 1 mil ud og det samme hjem et par gange om dagen for at flytte får, og hun spildte ikke tiden, men strikkede på livet løs, og der var altid 5–6 børn at strikke til.

Det var i øvrigt regeringens skyld, at vejgræssets pris steg år for år. Der blev lagt mere og mere skat på brændevinen, og smeden og snedkeren ville gerne betale noget mere for græsset. Så bestemte oldermandsgildet, at gårdmændene på skift skulle købe græsset til en pris, der svarede til prisen på en flaske brændevin, og sælge det videre til det, fåreholderne ville give.

Om noget fuldskab var der aldrig tale ved den lejlighed.

Ved andre lejligheder hændte det, at de fleste voksne havde en lille streg på, og det var når der 3–4 gange om året var fest i forsamlingshuset.

Det var en lille by til at have eget forsamlingshus, men det havde vi, og der var altid god tilslutning, når der kaldtes til møde eller fest.

Børn og unge mødte op og spiste sammen med de ældre den medbragte mad (med tilbehør), og så var der musik og gammeldags dans: hopla, polka, vals, den toppede høne og sekstur til omkring midnat.

Nogle af de mere satte mænd foretrak et spil kort, mens børnene legede både ude og inde.

Forsamlingshuset var meget primitivt uden nogen form for bekvemmeligheder, herunder intet toilet, og det var et held, at forsamlingshuset lå midt i byen, så ingen havde langt hjem, hvis det skulle blive nødvendigt.

Det var ved disse fester, at det hørte sig til, at mændene tog sig en tår over tørsten, selv om de var meget ædruelige til hverdag.

Hjemme var brændevin ikke en hverdagsdrik efter min bedstefars død 1913. Min bedstefar ville gerne have en kaffepunch, og da det dengang som senere var mindre pænt at drikke alene end i selskab, gik han efter hvad mor fortalte ind til naboen, hvor han var sikker på at blive budt på en punch. Syntes de, at det var for lidt, fulgtes de ad hjem til mor, der sørgede for, at de fik hver en til.

Det må have været et meget gammeldags landsbysamfund (Køng-Højrup på Vestfyn), hvor jeg tilbragte min barndom og en stor del af min ungdom.

Vi høstede med le, også efter at selvbinderen havde holdt sit indtog. Når vi høstede, var vi tre »jern« i rækkefølge. Forrest gik den ældste karl, så den unge, og sidst den husmand, som vi pløjede for. Der var 3 kvindfolk til at

Fynsk idyl

binde negene og 3 børn til at »trille« kornet sammen, så det var nemmere at binde. Skoleferien faldt altid sammen med høsten.

Far satte kornet i »skokke« med ca. 16 neg i hver. Når kornet var eftermodnet, skulle det køres hjem og sættes ind i korngulvene, hvilket var ubekvemt, men festligt.

Vi drenge skiftedes til at tage fra, d.v.s. være mellemmand mellem dem, der med en fork sørgede for, at negene kom ind i laden, og manden, der satte kornet endeligt på plads. I løbet af vinteren blev kornet ført til tærskemaskinen, som først efter krigen blev til et selvrensende tærskværk. Vi fik først indlagt elektricitet i 1922.

Før selvrenseren blev tærskværket trukket af 2 heste, der var spændt for en bom, en hesteomgang, som var umiddelbart uden for loen.

Det var et herligt arbejde at køre hestene, og var det for koldt, skiftede vi med dem, der var indendørs.

Med til vinterarbejdet hørte også at hente brænde i skoven til os selv og til dem, der ikke selv havde heste.

Det var altid en oplevelse, omend til tider lidt koldt, og det endte altid med et skovgilde, hvor vi fik lidt godt at spise, hvorefter de voksne spillede en- eller to-øres skærvinsel. Børnene måtte ikke spille om penge.

Far havde svært ved at sige nej, når nogen bad om hestekraft, og det skete, at vi måtte op til ti gange i skoven for andre på en vinter.

Det var almindeligt, at gårdmændene, som noget selvfølgeligt, delte lidt med dem, der havde mindre. Derfor kom »småfolk«, når vi bagte i den store bageovn, der var bygget fra bryggerset og ud i haven, og fik et rugbrød og et hvedebrød. De fik også slagtemad, når vi slagtede gris ca. 3 gange om året.

Ind imellem slagtede vi en spædekalv + høns og ænder. Mælk havde vi også selv, og vi bryggede øl og pressede most, så vi manglede aldrig noget at spise eller drikke. Der skulle ellers godt nok noget til til 2 karle, 1 pige, far og mor og efterhånden 7 børn, og dengang var det almindeligt, at håndværkere og anden medhjælp fik kosten sammen med os andre.

Når landpopsten kom, altid ved middagstid, var det første, han sagde: »Jeg har spist, Kirstine« eller »Jeg har ikke spist«, og i sidste tilfælde fik han altid middagsmad.

Selv om der i mit hjem var længe mellem snapsene, var der ikke længe mellem måltiderne.

Vi fik morgenmad kl. 7, og det var øllebrød og kaffe, kl. 9.30 spistes formiddagsmellemmad, 12.30 stod middagsmaden på bordet, kl. 2 drak vi kaffe med hjemmebagt hvedebrød, kl. henad 4 var der eftermiddagsmellemmad, og efter fyraften fik vi nadver (på fynsk narre), der som regel bestod af levninger fra middagsbordet. Om sommeren fik vi ofte kold mælk og grød om aftenen, om vinteren varmt øl og grød, suppleret med pålægs- og narrekartofler. Dette sidste, som bestod af flæsketerninger og kartoffelskiver, regnedes for en herreret.

Ud på aftenen fik vi enten kaffe med julekage eller frugtgrød.

Om vinteren fik børnene lidt æbler stegt på komfuret. Det skete også, at vi om vinteren fik varm saft af selvplukkede hyldebær, som regnedes for at være særlig godt mod forkølelse.

Med fem måltider og to gange kaffe måtte det væsentlige behov være dækket, og så blev praktisk taget alle, der indfandt sig i løbet af dagen, budt på et eller andet.

Levemåden var anderledes dengang end nu. Grøntsager var et ret ukendt begreb, bortset fra hvidkål- og grønkålsuppe.

Under krigen fik vi bygrød 3-4 gange om ugen, og ellers levede vi af egen indslagtning.

Når vi slagtede, var tre ting sikre. Samme dag fik vi blodpandekage og inden længe kløsesuppe. Og senest i løbet af en uge holdt vi pøsegilde.

Da andre også fejrede grisens død på samme vis, kunne det være en hård tid for de ældre. Børnene var kun med til eget gilde. Der blev ikke købt spiritus til disse gilder. Mændene drak hjemmebrygget øl og konerne most eller sodavand.

Der var næppe nogen af bønderne, der følte sig særlig godgørende, fordi de hjalp dem, der havde det ringere end de selv. Måske følte de i stedet en vis tilfredshed ved at kunne gøre det. Der er intet bedre end gode naboer, og det er godt, at mennesker hjælper hinanden; men det er alligevel bedre, at også »småfolk« kan klare sig selv.

Det syntes også min fars gamle morbroder, der hed Anders Rasmussen og var født et år før krigen brød ud i 1848 og døde i 1938, 91 år gammel.

Han var en opvakt husmand, der var medlem af sognerådet omkring århundredskiftet. Selv om det var efter at loven om alderdomsunderstøttelse var gennemført, blev andragender om hjælp behandlet for åbne døre.

Han besluttede dengang, at han aldrig ville søge offentlig hjælp. Det holdt han, til han halvvejs mod sin vilje fik tildelt aldersrente, da han var 85.

Han var heller ikke i sygekasse og var forresten heller aldrig syg, bortset fra at han i sin alderdom efter livslangt slid var plaget af gigt, men det hørte med, og det krævede ikke læge.

Anders Rasmussen var en gudbenådet fortæller. Utallige gange har vi lyttet til hans historier, som desværre ikke blev skrevet ned. Vi hørte meget fra ham om gamle dage, og han var fra en tid, hvor folk var lidt overtroiske, og han havde selv som barn mødt nisser og andre mærkelige væsener.

Han tog os det meget ilde op, hvis vi tav ofte og samtykkede for ikke at gå glip af hans historier, som også omfattede egns- og befolkningsskildringer.

Han pralede med, at han aldrig havde været rigtig syg. Når der var opræk til f.eks. en forkølelse, satte han sig om aftenen på sengekanten og drak en halv flaske rom, og så var han efter eget udsagn rask, når han vågnede om morgenen.

Selv om han ikke altid viste det i andres nærvær, var han meget øm over sin kone, Stine. Da hun blev syg, sendte han også bud efter den stedlige, men i øvrigt landskendte læge dr. Bisgaard. »Det glæder mig, at De endelig fik brug for mig,« sagde lægen til Anders Rasmussen. »Ja,« lød svaret, »De kan være glad for, at ikke alle er som jeg, så havde doktoren været død af sult forlængst.« Og det skal nok være rigtigt.

Anders Rasmussen var en type, der ikke findes mange i et moderne samfund.

Han ville hellere lide afsavn og klare sig selv end modtage hjælp fra nogen. Han klarede det i over 90 år, og han efterlod sig ikke meget jordisk gods, men han skyldte heller ikke nogen noget.

Karl Skytte.

Danmarks nationalfugl

Gå dig glad

Gå dig glad
i din landsby, i din stad
– også der hvor ingen andre
ville drømme om at vandre!
Gå dig hjærtelet og fri
ad en halvglemte sognesti,
hvor dit sind kan le og lege
fjærnt fra livsforladte veje.
Med en strofe af en sang
gå i gang!

Se dig glad
på et morgendugget blad!
Lad dit øje henrykt følge
markens folder, skovens bølge,
bakkekammens sving og svaj,
lys og skyggere muntre leg,
skyers blå og hvide fjælde,
hav i storm og ubrudt vælde.
Hvad du øjner milevidt,
det er dit!

Stands din gang!
Lyt til moder jordens sang!
Hvor du færdes, lyder stemmer
som en gylden rigdom gemmer!
bruset af en rugmarks dræ,
suset i et ensomt træ,
solsortfløjt og lærke-triller,
drøn af torden, nynn af kilder
– å hvad fryd for syn og sans!
Gå – og stands!

Olaf Andersen.

Ejlekærgård gennem 223 år

En landboudvikling fortalt i 1985

Gdr. Johs. Nielsen, Ejlekærgård i Farendløse, viser en landboudvikling på slægtens gård med syn og sans for begivenheder og forfædres gerning – en gårdshistorie skrevet af interesse og med beundring for alt det, der er sket over årtierne.

Først vil jeg berette om gårdenes udflytning fra landsbyen i 1802. Derved får jeg fortalt om Ejlekærgårds ejerforhold m.m. i dette tidsrum.

Min viden har jeg efter et kort med denne tekst: »Kort over Farringløse Byes Jorder / nye Sorø Amt / Ringsted Herred / opmaalt og udflyttet 1802 / v. N. H. Munck« og endelig også gennem en slægtstavle, min far fik udarbejdet i 1921 af telefonistinde Henriksen, København (forfatterinden til slægtsbogen, hvor vor familie er med).

På kortet vises de enkelte gårdes areal angivet i tdr. ld.: »113¹¹/₁₄ No. 8 – 54⁴/₁₄ No. 4 – 65⁹/₁₄ Annexgaarden – 180⁹/₁₄ 2 Gaardes Areal – 49¹/₁₄ No. 2 – 41¹³/₁₄ No. 1 – 58⁹/₁₄ No. 3 – 63²/₁₄ No. 7 – 43¹¹/₁₄ No. 5 – 42 No. 6«.

Til dette antal tdr. ld. skal yderligere lægges arealer hørende under mølle, skole m.m., d.v.s at Farendløse har dækket ca. 800 tdr. ld.

Det skal også nævnes, at Prøvegården beliggende i sognets nordøstlige del hører med og må tillægges landsbyens areal. Prøvegården rummer flere interessante ting. Gården var allerede i 1779 trukket ud af fællesskabet i Farendløse, hvor den havde hørt til møllen. Deraf navnet Prøvegården, fordi det var den første gård på egnen, hvor jorden blev samlet. Vi hæfter os ikke særligt ved gårdens navn nu, men her er altså forklaringen.

Een ting til er interessant ved denne gård. I 1779 blev den overdraget til godsinspektør S. Klestrup, Giesegård, i arvefæste af greve Fr. Chr. Schack som Klestrups fortjeneste for hans virke på Giesegård.

Lokalhistorikeren N. Fr. Rasmussen skrev i 1963 en bog med titlen S. Klestrup og hans tid. Af denne fremgår klart Klestrups betydning for datidens fæstebønder. Klestrup forfægtede både i tale og skrift fæstebøndens hoveriforpligtelser, og at fæsteafgiften blev holdt på et rimeligt niveau.

Jeg har den opfattelse, at den erfaring, han har fået fra sin egen gård, har betydet, at han var imod de urimelige krav, der stilledes fra visse godsejeres side, og derfor virkede stærkt for gennemførelse af stavnsbåndets løsning.

(Man vil bemærke, at jeg undertiden nævner vor landsbys navn som Farringløse og Farendløse, og det skyldes, at stednavneudvalget i 1934 ændrede navnet fra 11 til 10 bogstaver.)

Ejerforhold omkring 1800

På dette tidspunkt ejede Eskildstrup gods 180⁹/₁₄ tdr. ld. af landsbyens jord. Resten tilhørte Giesegård.

Nogle har undret sig over, at Eskildstrup ejede jord, når Giesegård ellers ejede næsten al jord. Min far sagde, at Eskildstrups part var spillet bort i kortspil eller havde skiftet ejer i forbindelse med kærlighedsforbindelser.

Om arealtildelingen i 1802

Hvilket enormt arbejde arbejde må det ikke have været for landmåleren at skulle opmåle de enkelte gårdes areal og så få disse delt ud igen. F.eks. var Eskildstrups jord før 1802 delt i 137 stykker.

Tildelingen til de enkelte gårde forekommer lidt tilfældig – men de gårde, der har fået den største tildeling af jord, var dem, der fik den beplantede jord. Afstanden fra landsbyen har også betydet større tildeling.

Opdelingen af jorden før 1800 må forekomme mærkelig, ejendommelig og besværlig. Man forstår, at stridigheder om skellet som omtalt i bogen »Esben og Else« let kunne forekomme.

Men vi – nutidens landmænd – må glæde os over, at denne udvikling har fundet sted; den har haft enorm betydning for vores landbrug og nationen. Den blev gennemført af dygtige ledere og herremænd. Vi er disse megen tak skyldig.

Udflytningen

Det må have været barske løjer at få den oplysning: »Nu skal jeres bygninger i landsbyen sløjfes, og I skal bygge en ny gård ude på marken. I Farringløse trak man lod på pladsen foran kirken i september 1802. Denne lodtrækning bestemte, at 6 bønder skulle flytte ud. De græd alle, var fortvivlede.

Giesegård havde udsat en præmie til dem, der inden den 1. april 1804 kunne pløje, hvor bygningerne havde ligget. 5 af udflytterne opnåede at få denne pris. Dette siger noget om, at bygningerne har været skrøbelige og simple. Som barn erindrer jeg et besøg med min mor til stuehuset fra den tids Ejlekærgård (som ikke var fjernet). Det var langt og meget smalt. Tagskægget kunne jeg næsten nå. Halvdøre var eneste indgang.

Efter denne indledning kommer jeg nu til vor slægtsgård, Ejlekærgård – og »vor gård« ligger i en bugnende frodig egn mellem Eskildstrup og Giesegårds godser« – ifølge en journalist, der har besøgt den. Farendløseegnen viser et fladt landskab, hvor Eskildstrups og Giesegårds arealer med skov pynter og liver op i landskabet.

Min far sagde tit, at Ejlekærgårds jorder var af dårlig bonitet. Egentlig kan jeg ikke give ham ret, men ud fra vurderingen i hartkorn har han ret. Der skal ca. 12 tdr. ld. til en tønde hartkorn. Véd læseren forresten, hvad en tønde hartkorn står for? Meget kort fortalt: Hartkornet dækkede den afgift, som godsejerne forlangte af deres fæstebønder. Ordet kommer af, at rug og byg blev kaldt »hårdt« eller »hart« korn i modsætning til havre, der betegnedes som »blødt« korn.

Da denne vurdering blev foretaget, var der megen bevoksning på Ejlekærgård, og derfor er antallet af tønder hartkorn formodentlig sat lavt.

Ejlekærgård har haft følgende fæstere og ejere gennem de 223 år:

1. *Hans Nielsen*. Vi kender hans dødsår 1792, gift med *Sidsel Hansdatter*, f. 1720, d. 1791.
2. *Niels Hansen* (unge Niels Hansen), f. 1764, død 1849, gift med *Kirsten Henriksdatter*, f. 1775, d. 14. oktober 1803; 2. gang gift med *Kirsten Frederiksdatter*, f. 22. november 1803, d. 1857. De fik 15 børn + 7 aborter (der har været fart over feltet).

Som nævnt kaldtes han unge Niels Hansen, og han står som fæster nr. 1 under Eskildstrup. I 1810 var skolekommissionen samlet, da præsten havde anmeldt, at gårdmand Niels Hansens tjenestedreng nr. 2 i 2. klasse – Hans Madsen – uden at anmelde anden årsag end den, at han skulle »køre ploug til hove«, udeblev fra den 10. november afholdte offentlige eksamen. Niels Hansen idømtes en bøde på 2 mark for denne forseelse (billig arbejdskraft var også dengang værdsat). Senere blev han medlem af en kommission af 4 nye »hæderlige« mænd, der skulle udrede tvistigheder foranlediget af sognets præst.

I 1821 svarede sønnen Niels Hansen følgende tiende in natura: rug 17 traver 1 neg, toradet byg 6 traver 2 neg, seksradet byg 2 traver 11 neg, havre 3 traver 4 neg.

Niels Hansens kone har fået en meget rosende omtale. Hun stillede store krav til sig selv og andre. Hvad hun krævede af sin søn i 1854 var ikke småting. Hun forbeholdt sig frit ophold på gården dertil, når hun skulle ønske det, opført et hus og dertil

34 lispund rugbrød årligt	1 favn frisk bøgebrænde
8 lispund sigtet bygmel	6 læs tørv
2 lispund smør	8 tønder brugeligt gulvsand
5 lispund røget flæsk	4 potter øl ugentlig
½ td. byggryn	2 potter nymalket mælk ugentlig
10 pund fedt	Dertil yderligere på hendes forlangende
	2 à 3 køreture årligt à 4–5 mils længde.

Samtidig med, at disse krav blev nedskrevet, købte hendes søn Ejlekærgård af jægermester, godsejer Th. von Barner, Eskildstrup, for 7000 kr., og hermed skiftede gården fra fæster til fri ejendom.

3. *Niels Nielsen* kom til gården 1850; han var født 1813 og døde 1860. Han var meget energisk og satte mere pris på brændevin end godt var. Han nåede i den tiårige periode at få bygget en næsten ny gård. Han ryddede al bevoksningen på ageren, og for at efterkommerne skulle vide, hvor meget det var, lod han det største træ mod øst stå – og det står der endnu som en kraftig hvidtjørn. Mange af gårdens unge medhjælpere har siden undret sig over, at den står midt i et skifte.

Han tilførte også markerne mergel fra 7 mergelgrave. Stenene, han fjernede, blev samlet i »stenmergelgraven«, hvor hele gårdens personale og ejere badede indtil 1930. Vi kendte ikke bedre. Selv har jeg lært at svømme til husbehov i dette »mudderhul«.

N.N. havde 4 spand heste og en fast arbejdsstyrke på 6 à 8 mand.

Far har fortalt mig, at han og hans yngre broder (senere maskinfabrikant H. F. Nielsen, Haslev) 8 og 6 år sad i oldemors skød, og hun fortalte dem: »Ja, I to vil aldrig komme til at opleve så store fremskridt som det, jeg har oplevet – så store fremskridt vil ikke ske en gang til.« Man spørger, hvad der var sket i hendes tid. Far nævnedes to ting. Vestbanens åbning i 1853. Nu kunne hans bedstemor gå til Kværkeby station og komme med toget til København. En ting til: Nu var det muligt at få sat fjedre i den ellers hidtil såkaldte stive vogn.

4. *Frederik Nielsen*, f. 1843, d. 1919, gift 26. maj 1871 med *Karen Marie Sørensen*, f. på Vesterskovgård i Nordrup 1847, d. 1928.

Jeg har ikke kendt meget til mine bedsteforældre. Ved mine forældres giftermål i 1902 flyttede mine bedsteforældre til Haslev, hvor min farbroder havde sin virksomhed.

Der må have været visse vanskeligheder i farfars barndom, for han opholdt sig i lange tider hos sin fæster på Gødstrupgården, der er beliggende op til skoven. Farfar har fortalt, at man derfra undertiden drev krybskyttejagt, men forinden sørgede man for at drikke skovfogeden fuld. Alle kneb gælder jo i krig og kærlighed, samt krybskyttejagt.

Farfar var kendt for at være god mod sine folk. »Gamle Hans« tjente ham i 22 år og andre i en lang årrække. Enten faldt man til der – eller også var det ud af vagten – et forhold, som vistnok skyldtes min farmor.

Meget har jeg hørt om farfars erhvervelse af Hillerød kommunes ærespræmie for den bedste tyr af rød dansk malke race på dyrskuet den 7.-8. juli 1886 + 150 kr. Det var de sjællandske landboforeningers femte fællesskue. Tyren var født 1880 hos etatsråd Tesdorph, Orupgård, havde navn efter sit fødested og fik tyrestambogens nr. 115. Den var købt ved en auktion på Rønnede kro, og købet af den skete efter ordre fra farmor, der var den bestemmende i mange ting.

I farfars tid drænedes gårdens marker, han opførte gårdens hestestald i 1877. Ved et dyrskue var farfar formand for ordningsudvalget, og et hestetrasket damptærskværk var efter hans vurdering kommet for langt frem i en bestemt række. Han gav ordre til, at det skulle flyttes. Det ville man ikke. Så tilkaldte han en tømrer, som fik ordre til at save vognstangen over, men inden dette skete, blev det flyttet.

Undertiden kørte man dengang til København for at sælge gårdens produkter. Bedestedet var Korporalskroen beliggende mellem Solrød og Karlslunde. En køretur dertil beregnedes til 5 timer. Man kom om aftenen og fortsatte næste morgen til København og retur til kroen. Engang på hjemturen fra København kørte han forkert og opdagede, at han kørte i Frederiksberg have.

Livet var heller ikke dengang altid kedeligt.

Farfar havde svært ved at læse og skrive. Engang i Køge skulle han købe ind efter 104 streger. Det er fortalt, at han havde 104 ting med hjem, så hukkommelsen har ingen brist haft.

I 1862 var der foruden farfar en søn til ved navn Kristoffer. Han giftede sig i 1865 med datteren fra nabogården Bredkier. Herfra fik han 24 tdr. ld. og 17 fra Ejlekærgård. Det blev til gården »Lillekær«, navngivet således i nyere tid. Ringstedegnens meget kendte katalysator til en masse foretagender her i Midtsjælland (bank, slagteri m.m.) Søren Jensen-Hyldegaard var gift med Kristoffer Niensens datter.

Vores datter Bette ejer nu Lillekærs bygninger, hvori hun har indrettet et lille hønseri, er uddannet lærer, driver nogle få tdr. ld. som økologisk landbrug. Det afføder mange diskussioner og et væld af tanker.

5. *Niels Nielsen*, f. 1874, d. 1959, gift 31. oktober 1902 med *Anna Jensen* fra Mølleåsgård i Farringløse, f. 1876, d. 1968.

Far deltog meget i det offentlige liv. Her gengives fra hans biografi i Kraks blå bog 1942: »Elev på Rødkilde højskole 1891-92. Lærte landvæsen på Falster. Overtog fødegården 1902. Sognerådsformand 1907-13. Formand for nævningegrundlisteudvalget 1919-38. Medlem af Sorø amtsråd 1910-22. Formand for andelsmejeriet Vestervang 1915-35. Formand for repræsentantskabet for Køge-Ringsted-banen 1917-20. Formand i dens direktion 1920-34. Formand for Sjællands stifts kvægopdrætterforening fra 1917. Suppleant for overmønstringskommissionen fra 1919. Næstformand i de samvirkende sjællandske landboforeninger 1916-20. Formand for sammes

udvalg for kvægavlen 1921–35. Medlem af formandskabet for de samvirkende danske landboforeninger 1920–24. Næstformand for Ringsted Andelssvineslagteri 1927–42. Medlem af statens husdyrbrugsudvalg 1928. Formand fra 1941. Formand for akts. Kærehave landbrugsskole og husholdningsskole 1932–42.«

Svigtende helbred i perioden 1924–26 var skyld i, at far trak sig ud af landboforeningsarbejdet.

Vi børn syntes, far var en streng mand. Hans opdragelse foregik mest med øjnene. Engang husker jeg, at jeg fik en korporlig afstraffelse, og den var meget, meget fortjent. Det var ikke lussinger, men en fortjent endefuld med tydelige aftegn sagen efter.

Far var dygtig til at handle. Jeg tror, han satte pris på handels- og spændingsmomenter. Den 18. september 1931 (fredag) kørte han med dette års høstpersonale en høsttur, der som oftest gik til Odsherred til de gode kvægbesætninger dér (det var dengang dette område førte an i sjællandsk kvægavl). Da vi kørte gennem Ringsted, kørte far ind hos H. A. Jensen (Ejlekærgårds handelsforbindelse gennem en årrække). Far ønskede at vide prisen på hvede. Vi fik oplyst, at den var 6,60 pr. 100 kg leveret på gården. Far købte 500 tdr. Vi fortsatte turen, og da vi drak kaffe på et hotel i Nykøbing Sj., sagde far: »Gå hen og ring til købmand jensen, at vi gerne vil have 300 tdr. til.« Det kan ikke blive billigere, var fars ræsonnement. Det var et stort kvantum. Gårdens årlige høst på dette tidspunkt var ca. 450–600 tdr.

Søndag den 20. september gik England fra guldet. Det var et voldsomt slut på en lang periode i verdenshistorien. Kun meddelelser om krigsudbrud kunne virke mere rystende.

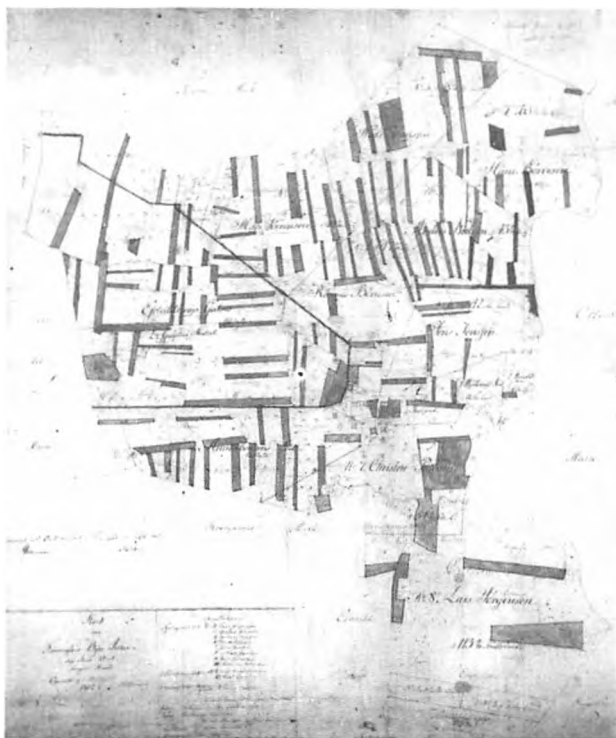
Fars største interesse var kvægavl. På det fynske fællesskue 1925 købte han skuets bedste ældste tyr »Tjalfe Enggaard« for 10.500 kr. kontant. Det var den dengang højeste pris betalt for en tyr. Den døde af sand 4 uger efter.

Efter landsudstillingen på Bellahøj 1938 kørte vi sammen med konsulenterne J. Fisker, Kollekolle, og Bæk-Nielsen, Ringsted, til det kendte avlssted »Ørnsvig« ved Horsens. Mellem 4 tyrekalve valgte far een. Den blev købt (Højvig 136) og fik sjællandspræmie i 1943, og er den eneste tyr, der er omtalt i forbindelse med kunstig sædoverføring i Salomonsens leksikon.

Det skal også nævnes, at far i 1934 købte tyren 26 Nakke tillagt på Borggård i Nakke efter kongepremietyren Højager Nakke med en af samme tyrs døtre – altså indavl, så det klodsede. Denne tyr blev grim som arvesynden, men hans døtre blev beundret.

Kosamlinger efter denne tyr tog førstepladsen på det sjællandske fællesskue i 1933 og 34.

Far lånte i 1932 nogle af sine tidligere medhjælpere 500 kr. hver. De hævdede senere, at dette beløb hjalp dem over krisen. Det fortæller noget om pengenes værdi dengang. (Det var i dette år, vores postbud Johs. V. Henriksen kun så 3 femhundredkronesedler på hele året).

*Udstykningskort
(Farenløse 1802)*

Far byggede i 1905 sostald og hønsehus. 1913 udvidedes kostald og lade. 1921 blev stråtaget på stuehuset erstattet af tegltag, der indrettedes værelser på loftet, som indtil da havde været kornmagasin. I oktober samme år tændtes det elektriske lys. I 1928 byggedes yderligere en kostald, så det var muligt at rense besætningen for tuberkulose. I 7 år var malkekøerne delt i to afdelinger. I 1929 kom endnu en sostald.

Far omtalte med glæde og stolthed mange af sine medhjælpere af begge køn. Hans evne til at skrive en anbefaling var stor, og nogle opnåede store stillinger i samfundet.

Også mor skal naturligvis omtales. Mor var meget flittig, dygtig, økonomisk og ikke af mange ord. Jeg erindrer, hun deltog i middagsmalkningen indtil 1925. En aften, far ikke var hjemme, kom gårdens forkarl og fodermester skrækslagne ind i stuen; de havde tabt deres naturlige ansigtsfarve. Tyren havde revet sig løs og gik ude i gården. Mor sagde: Gå ind i stalden og tag en ko ud«, og så var det problem løst.

Mor var Ringstedegnens Husholdningsforenings første formand fra 1925.

Da far døde i 1959, blev det svært for mor. Men både far og mor fik i deres sidste leveår en meget omhyggelig og god pleje af min ældste søster Karen Margrethe. I 1936 købte de Højgård i Tolstrup, som nu ejes af min nevø, og her boede de indtil livets afslutning.

6. *Søren Frederik Johannes Nielsen*, f. 1909, gift 8. september 1944 med *Tove Larsen*, Svinninge, f. 1922 (da vandt jeg den store gevinst i lotteriet). Forpagter af Ejlekærgård 1937, ejer 1942 til 1977.

7. *Søren Nielsen*, f. 1954.

Gården brændte 13. januar 1982, lade, kostald og hestestalde. En dag, vi aldrig glemmer. 11 køer indebrændte. I alle andre retninger var heldet med os den dag som følge af rigtige (hurtige) dispositioner – stille, mildt vintervejr – et fint udstyret brandvæsen, der blev ledet godt.

Alt dette nævnt om et sjællandsk bondehjem Ejlekærgård i Farendløse. Slægtens hjem gennem 7 generationer.

Johannes Nielsen.

Arv

En arv er et ansvar –
et krav og en glæde.
Vort led må vi smede
i slægtens kæde.

Ukendt forfatter.

Mit møde med højskolen

En sjællandsk landhusmor anskuer med en udvidet og klar opfattelsesevne sin højskole-tid og dens præg via personer og tidsafsnittets hændelser. Else Nielsen, Jægergården i Vedskølle på Østsjælland, viser med sit tilbageblik højskolens greb om ungdom, der derved kom godt videre i livet.

Det var vist nok følgende lille hændelse, der gav anledning til, at jeg blev opfordret til at fortælle om mit møde med højskolen: Vi fejrede en rund fødselsdag her i huset, og som skikken stadig er i vor kreds, var højskolesangbøgerne lagt frem, nye og gamle. Den ældste, årgang 1917, havde været min gamle forskolelærerindes. Det giver anledning til megen snak, når man »higer og søger i gamle bøger«, ærgrer sig lidt over de gode sange, som er udgået, men glædes ved nyoptagne som »Det er i dag et vejr, et solskinsvejr«. Min gamle sangbog havde været forsvundet i flere år. Stor var min forbavselse, da jeg så det velkendte omslag øverst i bunken. Min barndomsveninde havde fundet den i sin reol. Pludselig blev min højskole-tid så nærnærende. Jeg må engang have glemt den i deres hjem. Og nu har jeg søgt tilbage til en optegnelse fra dengang.

Pinselørdag 1944

Jeg var på skole i vinter. På Askov. Seks vidunderlige måneder, der ikke kan sammenlignes med noget som helst andet. Jeg fik brev fra en af lærerne i dag. Det gjorde mig så glad. Og fra en kammerat, der skrev: »Jeg er faldet ind i min gamle rolle igen, men på en ny og absolut bedre måde. Man bliver nu anderledes af luften i Askov.« Jeg får undertiden den tanke, at der må være noget forskert ved mig. Også nu! For jeg synes ikke, jeg er blevet anderledes. Jeg savner Jer bare, allesammen.

Jeg er hjemme igen. Det er pinselørdag, årets første rigtige sommeraften. Jeg går som så ofte før ned over markerne, med hånden begravet i Barry's tykke pels. Vi sætter os under egetræets fletværk af grene. Solen er nylig gået ned, men den lette tåge, der ligger i bæltet og flager, har opsuget og fastholder en kort tid dens gyldne skær, indtil alt glider over i blålige toner. Her er så stille, og alligevel et helt orkester af små lyde: knitrende blade, filende græshopper,

brumlende oldenborrer, og pludselig ti rungende slag fra tårnuret på slottet. Nymånen hælder sig fortroligt mod en enlig stjerne. Hvordan var det nu, Arnfred sagde: »Man kan altid trække en lige linie mellem to punkter, ligegyldigt hvordan de befinder sig i forhold til hinanden.« Det ser ud, som om min lineal ville være lang nok!

Jeg må hjem. Egentlig skulle jeg i kirke i morgen, men – nej, hellere en almindelig søndag, hvor ikke alle jul-påske-pinse-folkene er der. I pinsesnit.

Nu dukker Askov op igen. Der kan man gå i kirke i hverdagstøjet. Hvad mon det er, der gør en valgmenighedskirke så tryk og hjemlig. Det betyder nok noget, at det ikke er så selvfølgelig en ting som sognekirken, men noget man selv gør en indsats for.

Her er så fredeligt, at man ikke fatter, at der er krig omkring os. Hvis nu alle mennesker kunne sidde under hver sit træ ligesom jeg, med høets duft og natens fuglestemmer så nær, så kunne der simpelthen ikke blive krig, vel?

Mon stjernerne spejler sig i gadekæret i Askov i nat?

En skærsommernat

*Kom, gå med en tur i marken,
du skal mærke, det er sommer,
sommernat med duft af dagen,
der forsvandt i nattens favn.
Månelys i duggens dråber,
trylledrik i blomsterbægre,
luften fyldt med lokketoner,
elskovssang i Ekko's svar.*

*Aftenklokkens klang fordobles,
uglens skrig får svar fra skoven –
hvad er lyd, og hvad er genlyd?
Pan er på sin post i nat.
Ind i skovens dunkle skygge,
lette fodtrin flygter hastigt.
Dagens pulsslag dæmpes blidt
i tågenattens trylleri.*

Sådan skrev jeg for 40 år siden. Og selvfølgelig er jeg – og alt andet – blevet anderledes. »Skolen for livet«, som højskolen kaldtes, har vel gjort sit, »livets skole« resten. Da Arnfred som 90-årig stadig færdedes blandt og betragtede elevflokkene, som var blevet meget anderledes end i hans forstandertid, konstaterede han: »Ja, de har jo et anderledes adfærdsmønster, men det har vi jo også selv, så det er ikke rystende.« Han blev for øvrigt selv langhåret – måske for bedre at komme på talefod med dem.

Jeg vil her indflette mit allerførste møde med højskolen. I min barndom kom her ofte en gammel højskoleforstander O. P. Jensen fra Vallø Højskole. Han »havde fået del i den oplivelse og oplysning, som højskolen gav – burde jeg så ikke bære dette videre ud«. Så oprettede han en højskole i sit barndomshjem, Dyrehavegård, byggede senere skolebygninger på marken; men der var ikke noget, der hed statstilskud o.s.v., så skolen klarede sig kun 30 år. Han var særpræget med sin havelock, sin skindkabuds på det lange polkahår og flagermuslygte og stok i hænderne. Mange børn var bange for ham, men jeg kunne lide at sidde på hans knæ og høre ham fortælle om »Erik ild-øje«, »Njals Saga« eller om hans livs store oplevelse, rejsen til »Roma« i 1928. Det vækkede min interesse for historie og for at komme til de steder, hvor historiske begivenheder havde fundet sted. Mine forældre havde begge været på højskole, så det var helt naturligt for mig, at jeg skulle udbygge mine 7 år i landsbyskolen med et højskoleophold.

Det blev en dejlig sommer på Antvorskov, og efter min beskyttede tilværelse i husmoderlære i mit hjem, en østsjællandsk bondegård med et så stabilt folkehold, at nogle blev 5–10, ja, en enkelt i 24 år, var den lille højskole en blid overgang til det pulserende liv. Men hvor var man dog usikker og umoden, sammenlignet med vor tids unge.

Krigstruslen ængstede os alle. Vinterkrigen i Finland brød jo ud i efteråret, og urolighederne i Europa gjorde, at jeg opgav planen om en rejse til familie i

Italien som au-pair. I stedet kom jeg i huset hos en lægefamilie i Gentofte, og i vinteren 43-44 tog jeg på Askov udvidede højskole, hvortil man helst skulle have mindst realeksamen eller et alm. højskoleophold. Med rationering, tøjmangel, jernbanesabotage og en stadig trussel om beslaglæggelse af skolen blev det en spændende tid. En dag kom en tysk officer og ville i første omgang låne festsalen for en enkelt aften. Arnfred så ganske uforstående ud, og tyskeren spurgte: »Sprechen Sie nicht Deutsch?« »Helst ikke,« svarede Arnfred. Tyskeren gik, og vi blev tilsagt til en ekstra folkedanseaften, så salen virkelig var optaget, som Arnfred havde sagt. Hans specielle facon skabte respekt, selv hos tyskerne. Næste vinter blev skolen dog taget i brug som lazaret. Men bygningerne blev behandlet hensynsfuldt, og Arnfred fortæller i sine erindringer, at skønt han og den unge kommandant jo måtte stå skarpt over for hinanden dengang, så lærte denne unge kultiverede mand – senere arkitekt – sig dansk og kom på et lærerkursus på Askov. »Sådan kan det altså også gå,« slutter Arnfred med sin sædvanlige tolerance. Den kunne det ellers nok knibe med i de dage. Men når man fik stukket et stil-emne ud som: »Dansk eller menneske«, blev man nødt til at tænke problemet godt igennem. Nationalfølelsen blomstrede. Flere af eleverne var folk, som var »gået under jorden«. Illegale blade og farlige skuespil cirkulerede, f.eks. »Kampen om F.6«, Malmbergs »Excellencen« og »Smeltediglen« af Kaj Munk. Det var et chok for os at høre om hans drab den 4. januar 1944.

Alt dette og ikke mindst dansk- og litteraturtimerne hos Jens Kruise ledte læsevanerne ind i mere seriøse baner. Men når jeg nu ser på de boglister, vi lavede dengang, må jeg nok indrømme, at mange af de forfattere nåede jeg aldrig frem til. Georg Wulffs kunsthistorie åbnede for nye sanseindtryk, så vi trøstigt gik i gang med en opgave som »Hvad er kunst?« Gud ved, hvad jeg skulle svare på det i dag! Jeg så nok en lille redningsplanke i en af Wulffs aforismer: »Kunsten tilhører den, hvis hjerte den bevæger, hvis trang til erkendelse den vækker«.

Når jeg blader i mine referater fra Arnfreds naturvidenskabelige/filosofiske foredragsrække, er jeg lige ved at sige, at man overhovedet ikke behøvede at læse andet for at få et fuldt dækkende billede af den verden, vi lever i, og hele menneskeheden. Først lidt om Universet, selv om Astronomien ikke var dette semesters hovedemne. Om de ældste mennesker, udviklingslære, religion, psykologi, kærlighed/ægteskab, fysik, helt op til de på den tid nyeste atomteorier. Arnfred var jo elektroingeniør og levende optaget af disse ting. Jeg tror, at vi alle, både på den lille og den store skole, så op til, ja, beundrede forstanderen. Vi lagde nok ikke så meget mærke til »højskolemor«. De bare var der. Altid parat til, udover egne undervisningstimer, at afløse lærere, tage sig af elevernes forskellige problemer, få økonomien til at køre. De havde ikke meget privatliv, men stod altid trofast – måske lidt i skygge – ved deres mands side i den gerning, de nu engang havde valgt. Jeg tror ikke, de nogensinde tænkte på at kræve status eller løn som medarbejdende hustruer, som man nu hører om præste- og andre koner. Sådan var i hvert fald »mine« to forstanderkoner. Vi fik mange fore-

drag om store personligheder, naturligvis også om højskolens store gamle mænd, Kristen Kold og Grundtvig. Højskolesangbogen fulgte os fra time til time, og det var nok mest gennem sangene, vi tænkte på, at det var en grundtvigsk højskole. Den var bare »sådan«. Jeg kan næsten føle atmosfæren i foredragssalen, når jeg nu ser på de små anmærkninger, f.eks. »Ruds mindetale over Kaj Munk« ved »Min mund og mit hjerte«. »Genforeningsdagen«, »Sidste morgenandagt« o.s.v. Kaalunds »Jeg elsker den brogede verden« var vist alle højskolefolks favorit. Blandt kammeraternes navne skrevet på kryds og tværs véd jeg, at nogle er døde, andre husker jeg knap, vi var jo 360 elever. Men én af dem er »manden ved min side«. Arnfred: »Ja, Askov er ikke det ringeste sted for to unge mennesker at lære hinanden at kende.« Fra begge mine skoleår består stadig nogle virkelig trofaste venskaber, som jeg er sikker på vil vare livet ud. Og for mig er det disse nære bånd, som blev knyttet dengang, der har haft størst betydning for mit liv.

Jeg husker, hvordan aktuelle emner diskuteredes, når vi var til »åbent hus« hos de forskellige lærere. En fransk film »Mordet på julemanden« var genstand for grundig analyse. Man så symboler og skjulte meninger i den. Det blev vistnok lige så ubesvaret som spørgsmålet om det evige liv. I den debat gik bølgerne højt. Arnfred rundede af ved at fortælle om vikingen, som lovede at stikke sin kniv i jorden, hvis han følte noget, efter at hans hoved var hugget af. Men kniven faldt jo bare ud af hånden. »Der er aldrig ført håndfaste beviser for, at der er et evigt liv, men heller aldrig for det modsatte; men det kristne budskab går ud på, at der er et håb, og det håb kan jeg ikke være foruden,« sagde Arnfred.

Når et menneske er nærmere afslutningen end begyndelsen, så tænker man nok lidt mere over disse ting.

Da jeg var lille, syntes jeg, det var så synd for mig, at jeg ikke havde en bedstemor, ligesom i sangen:

*Nej, slig en bedstemor som min
findes ej, hvordan er din?
Du ingen har, hvor var det ilde,
åh, hvor det var ilde.*

Udsigt til Vallø Slot

Nu synes jeg, at det måske er mere synd for dem, der ikke har et barnebarn, man »lissom« kan række tingene videre til. Når jeg sidder ved klaveret med min syvårige sønnedatter, og hun klimprer: »Et barn er født i Bethlehem«, og når vi finder de gamle eventyr og sange frem, som mor lærte mig, eller vi står med stenalderfolkets redskaber i hånden og snakker om, hvordan de levede for 6-7000 år siden, så tror jeg, at hun engang vil lade noget af det gå videre til næste – og måske næste generation igen, og derved ligesom lade liv, eller livsform, leve længere end den tilmålte tid. Jeg skrev engang om hvedekornet: Dit eget liv er nye livs behov. Det samme gælder vel – endnu – for menneskeslægten. Stadig med »håbet« i behold er jeg tilfreds med det lille bitte stykke af evigheden, som jeg fik lov til at spille med i, var min rolle end nok så beskeden.

Nu vil jeg gå ud og plante et æbletræ sammen med familiens yngste. Det skal være hendes eget, for jeg har endnu, ja, mere end nogensinde, drømmen om et grønt træ til hvert menneske på jorden.

Børnebørnene maler korn

Stjernes kud (eller: Memento mori)

*Se, der faldt et stjernes kud.
Liv og skæbner tælles ud
i Vorherres store leg.
Peger han i nat på dig?*

*Eller tror du, du går fri?
Tør du sige: »Gå forbi –
lad min nabo først få bud,
når Vorherre tæller ud.«*

*Lever du i hundred år,
er der ting, du ikke når.
Favner du end nok så vidt,
er det dig måske for lidt.*

*Frygter du at blive glemt?
Lunere du ligger gemt
i en stille hjertekrog
end i ærens kolde bog.*

*Et »memento mori« blev
hvasket dig, mens himlen skrev
stjernesked, som gled forbi
– rummets støv med lysskær i.*

Else Nielsen, Jægergård.

Højskolepigen

En livshistorie

Tidligere bankbestyrer Agner Henriksen fortæller om sin far, hans liv og virke og baggrunden derfor, og den danske landpost får meddelt at skudsmål, der er sandt og viser trofasthed og hjælpsomhed året igennem. En søn sætter faderen et værdigt minde.

– Jeg traf ved en bestemt lejlighed en god bekendt, og vi kom til at snakke »gamle dage«. – Jeg fik bl.a. fortalt, at jeg var i besiddelse af nogle erindringsnotater, som min far havde nedskrevet i den sidste tid af sin pensionisttilværelse, hvilket førte til, at jeg blev opfordret til ved lejlighed at skrive en beretning om min fars liv og levned.

Den historie, som jeg vil fortælle, har først og fremmest sin baggrund i min fars optegnelser, men vil dog også indeholde ting fra min egen erindringskramkiste, som jeg skønner kan være karakteristiske for min fars tilværelse og livsopfattelse.

Min far, Karl Henriksen, var landpostbud i Sneslev, hvor han betjente sin rute – den såkaldte Tvindelstruprute – i 37 år, fra 1919 til 1956, da han ved nytårstid afleverede sin tjenestemandsuniform; men hele hans livsforløb har i øvrigt været præget af så mange tildragelser, at det nok er værd at berette om.

Det kan også være relevant at fortælle som en begyndelse, at min farfar stammede fra Farendløse Enghave, og at min farmor fødtes på Hulegården, i sin tid beliggende mellem Kærehave og Adamshøj, og hun tjente på Eilekærgård i Fa-

Karl Henriksen

rendløse, da hun lærte min farfar at kende. – Hun tjente i øvrigt også engang på Hyldegården i Tvindelstrup, hvis ejer hed Jens Sørensen.

De blev gift i Farenløse kirke d. 3. oktober 1890 og kom til at bo i Slimminge Ore, hvor de overtog et husmandssted med 7 tdr. ld. under Giesegård, som nærmeste nabo til Stenmarksgården. – Den daværende ejer var gået fallit, men fik efter overenskomst lov til at blive boende i den lejlighed, som var der, hvorved min farfar og farmor altså måtte til at bygge en beboelse, så de selv kunne få tag over hovedet. – Men de indrettede sig foreløbig i en ende af det bestående hus så nødtørftigt, som det vel kunne være. Et opholdsrum med lergulv, og i den ene ende af rummet en slags soveværelse adskilt fra den øvrige del ved et par lagener, der var ophængt uden om sengene.

Pladsen var meget minimal, for i den ende af huset, som de havde til rådighed, skulle der også være plads til en smule værksted for min farfar, der var udlært og virkede som hjulmand, som det dengang hed. Senere kom det til at hedde karetmager.

I disse ydmyge omgivelser så min far dagens lys d. 21. december 1891 – årets korteste dag. – Min farmor har senere sagt, at for hende var det den længste dag nogensinde.

Senere kom der yderligere to drenge, mine farbrødre. – Henning, født 16/6 1894, som overtog landbrug og karetmagerværksted efter min farfar. – Som den sidste ankom Johannes, født 15/2 1896. Han og min far blev kolleger, idet han i mange år var landpostbud i Nordrup-Farenløse.

Det var hårde tider dengang i slutningen af forrige århundrede, og far fortæller, at han ikke var ret gammel, før han måtte begynde at gøre gavn, som det hed. Der blev i det hele taget ikke ret megen tid til leg og barnlige sysler, enhver form for arbejdskraft, selv barnehænder, kunne bruges, når det gjaldt om at sikre familiens daglige udkomme og eksistens. – Allerede som 7-årig måtte min far gå til hånde på Stenmarksgården, hvor han kørte »hesteomgang«, som mange i vore dage nok ikke ved hvad var, men som dengang var drivkraft for tærskværk m.v. – Rundt og rundt gik det med hesteforspandet i uendeligt lange dage i al slags vejr for en betaling af siger og skriver 25 øre om dagen.

Da selv børnenes arbejdskraft var nødvendig for at klare den daglige tilværelse, skete der det, at min far ikke kom i skole på det rigtige tidspunkt. Det kom han først, da der blev rykket fra skolekommissionen med besked om, at der skulle betales skolemølt for hver dag, der hengik efter brevet modtagelse, til han viste sig i skolen. – Der skete nu ikke så meget ved det, for en af mine fars kusiner havde lært ham at læse. Det var dengang, man startede med en ABC med en flot hane udenpå, og denne hane gjorde 5-ører, hvis man var flittig og dygtig til at læse.

Far begyndte sin skolegang i 1899 i Slimminge skole, hvor læreren dengang hed Bramming. Der var store, plankebrede 5-mands borde og sand på gulvet. Skolestuens varme kom fra en stor, brændefyret, rusten kakkellovn, som også blev brugt til at tømme fedtemadderne op ved om vinteren, når de var frosset stive i tasken på vej til skolen.

I 1901 blev der bygget en ny skole i Fjellebro. Min far fortæller, at det var den daværende skovfoged Rasmussen i Granly, der var drivkraften i dette foretagende. Han havde undersøgt forholdene og fundet ud af, at der var så mange skolebørn i området, at der var grundlag for at etablere en ny skole. Og min far flyttede så til denne skole sammen med andre børn.

Den første lærer i Fjellebro skole hed Metus Petersen, en personlighed og dygtig mand, som min far altid senere omtalte med stor respekt og stor hengivenhed. Han var en fremragende lærer og pædagog efter den tids forhold, som forstod at åbne børnenes øjne for livets mangfoldighed. Han tog senere navnet Brøndkær og endte sine dage som lærer i Lyderslev på Stevns, hvor min far besøgte ham i hans sidste leveår.

Omkring 1898–99 fik min farfar tilbud fra Giesegård om at overtage pladsen som hjulmand på godset, og dermed blev der føjet yderligere en dimension til familiens tilværelse, når familiefaderen var hjemmefra fra tidlig morgen til sent på dagen. Hans dagløn var 2 kroner og 45 øre. – Alle daglige pligter måtte klares af konen og drengene, som jo også havde deres skolegang at passe. Dengang gik man jo kun i skole hveranden dag, men de dage, de var hjemme, var fuldt besat med alle slags gøremål med jord, dyr og i værksted. Det var en utroligt hård tilværelse. Eksempelvis kan nævnes, at min farmors dag begyndte kl. 4.30 om morgenen og sluttede med aftenmalkning kl. 21. – Ind imellem skulle der så laves mad og blandt andet sørges for svendene, af hvilke der som regel var et par stykker på værkstedet.

I året 1906 blev far konfirmeret og blev fæstet som dreng på Stenmarksgården, hvor forpagteren nu hed Hans Jørgen Hansen. Lønnen var 130 kroner for et helt år – og så naturligvis opholdet. Der var jo dengang noget, der hed »skudsmålsbogen«, og man måtte passe meget på, at der ikke kom til at stå noget ufordelagtigt i den. Og der var andre ting, som i vore dage er komplet uforståelige. Man måtte f.eks. ikke uden husbonds tilladelse fjerne sig mere end vistnok 300 alen fra sin plads i h.t. tyendeloven. Friheden begrænsede sig til en halv søndag hver 14. dag.

Da far var fyldt 18 år og havde været på Stenmarksgården i omkring 4 år, blev han fæstet som karl hos forpagter Karl Sørensen på Hastrupgården i Hastrup ved Haslev. Her var årslønnen 350 kroner, så det var jo en fremgang. Han var meget glad for denne plads, som han vendte tilbage til efter militærtjenesten. – I første omgang var han på Hastrupgården fra 1. maj 1910 til 1. november 1912. – Han skulle indkaldes som soldat i foråret 1913, og i det mellemliggende halve år fik han arbejde på Giesegård savværk. – Dengang var der ingen maskinelle hjælpemidler, alting skulle bæres til og fra savene. Det var et hårdt job, men min far har omtalt denne periode i sin tilværelse som interessant.

Min far meldte sig som soldat i Roskilde d. 25. april 1913. Han var egentlig blevet udtaget til garder, men trak for højt nummer, så det blev i stedet for infanteriet. – Far ville egentlig gerne have været garder for på den måde at stifte nærmere bekendtskab med hovedstaden. Han forsøgte også at bytte tjeneste, men erfarede, at han skulle betale 100 kr. for den ære at ligge inde i 11 måneder

mere som garder, og det havde han trods alt ikke lyst til at ofre sine surt fortjente penge på.

Efter hjemsendelsen d. 8. oktober 1913 vendte far tilbage til sin tidligere plads på Hastrupgården og var der, til krigen brød ud i 1914. – Den 6. august kl. 11 om aftenen kom der bud om indkaldelse, og så måtte han igen i trøjen. Denne gang varede det 1 år og 11 dage med hjemsendelse d. 16. august 1915.

Det følgende par år blev lidt omskiftelige med kortere perioder med forskelligt arbejde. Høsten 1915 tilbragte han på Årløsegården ved Terslev, hvor han hjalp ejeren, Niels Østergaard, med at meje 4 tdr. ld. lejesæd – et job, som mange ville vige tilbage for; men det har egentlig altid været betegnende for far, som fra naturens hånd havde fået en stærk fysik, at han gerne gav sig i kast med ting, som var legemligt krævende.

Han var derefter i en periode i Kværkeby og var med til at køre grus til statsbanerne fra Rejnemarks bakke, og derefter kom han til at arbejde ved anlæggelsen af Køge–Ringsted Jernbane ved Farendløse-kolonnen, hvor et væsentligt arbejde bestod i at udfylde en stor lavning med jord, som man hentede fra Chr. Lassens mark. – Der blev kørt ca. 10 kubikmeter jord pr. mand pr. dag svarende til 60 børfulde. Arbejdsdagen var på ca. 10 timer.

Men man var jo stadig i krigens år, og min far måtte endnu en gang trække i trøjen. Denne gang varede det dog kun 3 måneder, og derefter søgte han tilbage til Årløsegården, hvor opholdet dog kun blev af kort varighed, idet han pr. 1. oktober 1917 blev ansat som landpostbud i Ørslev med udgang fra Ørslev station, som var nyoprettet i forbindelse med Køge–Ringsted Jernbane, og dermed havde han fundet den plads i sin tilværelse, som skulle være hans og familiens eksistensgrundlag i mange år fremover.

Begejstringen kølnedes dog noget, da den første løn blev udbetalt. Den var for en måned 37 kroner og 32 øre for at være helt præcis. Man forstår den enorme skuffelse. – Hvilken fremtid kunne der komme ud af det? – Nu var han blevet 26 år, var forlovet og ville stifte hjem. Det var ikke særlig løfterigt. – Min far gav udtryk for over for stationsforstanderen, at man nok ikke skulle regne med ham ret længe, hvis det ikke blev anderledes. Men i løbet af foråret 1918 ville der komme en ny lønningslov i forbindelse med statsansættelse af landpostbude, og med udsigt til forflyttelse til en bedre lønnet rute blev min far altså »hængende« i etaten; men for at holde skindet på næsen, som han udtrykker det, måtte han gå ud og påtage sig forskellige lejlighedsjobs, såsom brændesavning, isætning af ruder om søndagen, og hvad der ellers kunne byde sig. Ved den ny lønningslov steg lønnen for min fars vedkommende til 103 kroner pr. måned, og da han også fik jobbet som portør ved Ørslev station med 40 kroner i månedsløn, begyndte det at lysne.

Da Køge–Ringsted Jernbane åbnede, fik folk pludselig en glimrende mulighed for at komme til Køge i badesæsonen, og med dette formål blev der lejet

hvide jernbanevogne af statsbanerne. Disse vogne skulle rengøres før brugen, og det tog min far sig også af og tjente 4 kroner pr. vogn, og det kunne jo nok blive til lidt i løbet af en sommer. Det var i øvrigt på den tid en særdeles attraktiv forlystelse at tage med disse badetog til Køge. Dengang var der jo ikke så mange fornøjelser, og der var ikke ret mange, som havde biler.

Min far og mor traf hinanden i foråret 1914, men blev ikke gift før 1918. Brylluppet fandt sted i Terslev kirke d. 31. august 1918. Deres første bolig var en lejlighed, som de lejede af marskandiser Peter Larsen i Ørslev, og her boede de det første års tid. Imidlertid var der sket det, at postmester Peter Hansen i Ringsted som lovet havde indstillet min far til en bedre lønnet rute, og da Tvindelstrup-ruten med udgang fra Sneslev station blev ledig, søgte min far dertil og blev antaget. – I mellemtiden havde jeg set dagens lys d. 28. maj 1919, og nu skulle der jo så også findes en passende bolig for familien i Sneslev. – Den tidligere jordemoderbolig i Sneslev var på det tidspunkt til salg. Den var beboet af landpostbud Oluf Olsen, som min far skulle afløse, idet Olsen skulle begynde som »rødt bud« i Ringsted. Det endte med, at min far overtog huset, og så flyttede vores lille familie ind d. 7. september 1919. Købsprisen var 8000 kroner, som efter omstændighederne var et betragteligt beløb, men med stor påpasselighed kunne det lige løbe rundt.

Så nåede man imidlertid skæbneåret 1920, da kong Christian den Tiende efter tilskyndelse af Venstre og Konservative afskedigede ministeriet Zahle, da det – som det hed – ikke havde befolkningens tillid mere. – Det nye ministerium – Liebe, Neergaard og Madsen Mygdal – skar ned med hård hånd, og det ramte i væsentlig grad alle fastlønnede og altså også min far, som måtte se sin månedsløn beskåret fra ca. 300 kroner til omkring 250 kroner, og det var jo en alvorlig sag, for det var netop det beløb, der på årsbasis skulle klare terminerne på huset.

Mine forældre stod altså ansigt til ansigt med den kendsgerning, at vi ikke kunne blive boende i huset længere, og hvordan skulle man så klare den situation? – Problemet blev løst ved, at de, uden nogen form for penge, byttede lejlighed med frk. Marie Jensen, der boede på et lille landsted i Lille Aversi. – Det var meget forsømt, men der var 3 tdr. ld. og nogle husdyr, og det gav familien en lidt bedre eksistensbasis. Men der var jo lidt langt til tjenestestedet, Sneslev station, så opholdet i Lille Aversi blev ikke af længere varighed. På et vist tidspunkt dukkede en køber op. Han hed Chr. Jensen og havde solgt en købmandsforretning i Simmendrup. Han overtog stedet for 9.500 kroner. – Men så skulle der jo igen findes husly for familien.

Men som nøden er størst, er hjælpen nærmest. Den kom i skikkelse af malermester Karl Nielsen i Sneslev, som tilbød mine forældre, at de midlertidigt kunne bo hos ham; og så boede vi hos Karl Nielsen og hans kone Ellen i efteråret og vinteren 1922–23.

Så trådte en ny person ind i billedet. – Det var sognefoged Søren Hyldegaard, som på et vist tidspunkt havde købt en gammel ejendom med et jordtilliggende på 14 tdr. ld. i området omkring Sneslev station. – Der var på det tidspunkt

solgt ca. 9 tdr. ld. fra til byggegrunde, og tilbage lå selve bygningerne og de resterende 5 tdr. ld. jord. Vedligeholdelse havde simpelthen været et ukendt begreb i mange år. Bygningerne var i en elendig forfatning, og jordens tilstand lod også meget tilbage at ønske. Den havde ligesom bygningerne ikke været passet i lange tider, så kvikgræsset havde gode dage. Men trods de miserable forhold

endte det ned, at mine forældre overtog den forsømte rønne for 9.500 kroner, og vi flyttede ind d. 1. maj 1923. – Jeg kan endnu selv huske, at der i et af vinduerne sad en kat, som kiggede forskræmt på os, da vi med flyttelæset rullede ind på gårdspladsen.

For at fuldende billedet kan jeg her indskyde, at en lille måpneds tid derefter fødtes min broder Kurt d. 29. maj – et lille nyt liv mere at tage vare på.

Og så var der ellers intet andet at gøre end at tage fat. Først skulle jorden kultiveres og sættes i ydedygtig stand, og der var overhovedet ingen redskaber af nogen art fulgt med handelen. Stedet blev overtaget totalt nøgent. Men pø om pø blev der anskaffet nogle markredskaber, plov, harver, tromle, og hvad der ellers hørte til, og husdyr fik vi da også: et par køer, et par grisesøer, høns, ligesom vi i nogle år havde en del ænder og gæs, som kunne give en lille ekstraindtægt omkring mortensaften og ved juletid. Vi havde også en dejlig lille hest, som vi kaldte »Tulle«. Den tjente os trofast i mange år og endte sine dage hos min morfar, Chr. Jensen på Tjæreby mark.

Men det gik kun langsomt fremad. Pengene var små, og der var mange ting, der skulle klares. Dog, fremad gik det. Efterhånden kom der mere og mere skik på tingene takket være et godt helbred og en enorm arbejdsindsats af både far og mor, for begges vedkommende parret med pligttrøskab og vilje til at klare tuingene.

De første adskillige år var meget strenge. Far havde jo først og fremmest sin posttjeneste at passe, og når han kom hjem om eftermiddagen henad kl. 6, kunne han så tage fat på sin egen bedrift. Det blev ofte til en arbejdsdag på 16 timer. – Op kl. 5 om morgenen og få et eller andet gjort. Derefter lagde post-ruten beslag på de næste 7–8 timer, og så – efter aftensmåltidet – 3–4 timers arbejde derhjemme. – For mit indre øje kan jeg se, hvorledes far om efteråret, når det var blevet mørkt ved hans hjemkomst fra dagens tjeneste, kørte roer hjem fra marken ved skæret fra flagermuslygten, der hang og dinglede på vognen. – Og så skal det tilføjes, at både min mor og vi drenge i det daglige måtte tage fat på det, der skulle gøres. – Når vi var hjemme fra skole, hørte det med til vore pligter f.eks. at rense kostalden, køre roer ind til køerne, luge roer om foråret og tage kartofler op om efteråret o.s.v., og efterhånden som vi blev større, måtte vi både harve og tromle. – Alt i alt kan man ligesom spore mønstret fra min fars barndom. Men vi fik da også – og det var måske nok mest vor mors fortjeneste – lov til at være børn og lege med de omkringboende kammerater, f.eks. min mange år senere kollega i Ringsted Bank Hans Liebst, og købmand Oluf Petersens søn Hans, som i 1952 udvandrede til Canada og skabte sig en virksomhed i Edmonton. Men der blev først og fremmest set på, at vi passede vore skolesager til punkt og prikke.

Fra tid til anden blev der også gjort noget ved de forfaldne bygninger. Den første store ændring blev foretaget i 1927, da der blev bygget ud på siden af det gamle stuehus og lavet to nye opholdsstuer, ligesom soveværelset blev flyttet. Det skete først og fremmest, fordi det gamle soveværelse, som lå i den vestlige ende med tre ydervægge, som kun havde enkeltstensmur, var direkte sundheds-

Skenkelsø mølle

farligt om vinteren, når der på loft og vægge dannedes is, som faldt ned i sengene til os, når vi sov.

Men ellers skete ændringerne gradvis, som der var midler til det. Meget ofte blev fars sommerferie brugt til nedrivning af en gammel mur og opførelse af en ny. Det sidste, der faldt, var den gamle staldlænge, som kun havde holdt sig oprejst, fordi den ikke vidste, til hvilken side den skulle falde. I stedet blev bygget – og det gjorde min far selv – et nyt udhus med garage og svinehus.

Og lad mig slutte dette afsnit med at fortæll, at da mine forældre i 1956 forlod vores gamle hjem dernede på marken efter en arbejdsindsats på 32 år, var der intet tilbage af den oprindelige bebyggelse, som indeholdt beboelse, lo og stald. – Kun to små udhuse, som hver for sig tjente et udmærket formål som vognport og hønsehus, brænderum og vaskerum, stod endnu, og så vidt jeg kan se fra landevejen, når jeg kører igennem Sneslev, står de der stadig.

Men tilbage er der jo at fortælle et og andet om min fars mangeårige tilværelse som posttjenestemand. – I ca. 36 år betjente han beboerne på sin rute, der var ca. 36 km og havde omkring 125 afleveringssteder.

Ruten udgik som nævnt fra Sneslev station, hvor stationsforstander J. Elmfelt også var postekspeditør. Fra Sneslev gik turen over Haugbyrd Mark til Tvindelstrup, gennem Fredsgårde, omkring Eskildstrup og videre til Lillevang. Derfra ad en markvej til Hanehøj og til Vasegården og Horsetofte. Videre til Lille Aversi, hvor det fjerneste punkt på ruten var Aversi Skolelod, og derefter

gik ruten ad et gærde over Tybjerggårds agre til Klintsmarken, hvorefter den sluttede med de sidste afleveringssteder i Ny Fredsgårde. – Den sidste pligt på ruten var tømning af postkassen, som hang på væggen på »Klokkerhuset«.

Det kunne være en drøj tur, når vejret var dårligt, og navnlig ved vintertid kunne vanskelighederne mange gange være næsten uoverstigelige. Jeg kan endnu fornemme den ramme lugt af våde fedtlæderstøvler og den gennemblødte unuform, når far kom fra postturen efter en regnvejrsdag.

Trods alle besværligheder med årstidernes omskiftelige vejr og de problemer, der iblandt opstod på forskellig vis, havde tjenesten min fars kærlighed. – Jeg tror, jeg kan sige, at han var den ideelle postmand, den daglige budbringer til mange hjem, som han besøgte, og for hvem han var kontakten med omverdenen. Han nød en helt utrolig tillid blandt sine »kunder«.

Tjenestemand var han – i bedste forstand. Ikke ham, som forskansede sig bag tjenesteregulativer, men ham, som gjorde folk tjenester, og det er der stor forskel på.

Naturligvis færdes man ikke blandt mennesker i så mange år uden at blive inddraget i begivenheder på godt og ondt, og et par tildragelser kan godt berettes her.

Den første foregik for mange år siden, formentlig ret snart efter, at min far havde overtaget ruten. Han kom ind til en beboer, som besværede sig over, at han nu ikke mere kunne få gildet sine grise. Der havde den afgæede post atid klaret for ham. – Da min far havde hørt lidt på denne klagesang, bad han manden hente sin barberkniv og noget varmt vand med lysol i, og så foretog han det fornødne til stor overraskelse for den pågældende. Men jeg tror nok, det var en eengangsforestilling, som kun blev foretaget, fordi min far ikke ville stå tilbage for en tidligere kollega.

En anden historie går ud på, at min far en dag kom ind hos en gammel gård-ejer, der sad og kæmpede med sin barberkniv. Det var nemlig valgday, og han skulle ind til Sneslev Forsamlingshus for at stemme. Men kniven var sløv, eller som han udtrykte sig: »Han skærer ikke ret godt«, og skægget var formentlig mere end daggammelt. – Min far tilbød sin hjælp og fik strøget barberkniven på et silketørklæde, som var for hånden, og så gik det ellers løs. Operationen lykkedes og blev belønnet med en bajer, og det var en nybarberet og velsoigneret gammel herre, der kunne begive sig til den højtidelige valghandling i forsamlingshuset.

En anden lille tildragelse taler også sit eget sprog: Det skete sommetider, at postbudene blev kontrolleret, hvilket foregik på den måde, at en kontrollør fra posthuset en tilfældig dag dukkede op og foretog stikprøver hos beboerne for at forvise sig om, at pengeforsendelser, som folk havde fået kvittering for, også var ført ind i postbudets kontrabog. – Min far blev naturligvis i tidens løb kontrolleret nogle gange, men har fortalt en lille historie om en kontrollør, der ved en bestemt lejlighed kom lidt for tæt på, da han viste sig hos en eller anden rutebeboer og bad om at se forskellige ting. Han fik imidlertid af konen på stedet at vide i uskrømte vendinger, at her fik han i hvert fald ikke noget at se, og

at han i øvrigt godt kunne forsvinde, for »Vores post laver ikke noget forkert«. – Gode forklaringer hjalp ikke noget, og den stakkels kontrollør måtte fortrække med uforrettet sag.

Når man som min far gik ind og ud ad folks døre i mere end en menneskealder, kom man dem jo nær ind på livet i alle forhold, både i lyst og i nød. Posten blev i mange tilfælde til en slags familiemedlem, som blev inddraget i alle mulige foreteelser, og det krævede mange gange både diskretion, finfølelse og situationsfornemmelse, hvilket en sidste lille beretning vidner om.

En af min fars rutebeboere, i øvrigt en mand, som han satte stor pris på, døde lige til jul og skulle køres i kapellet juledag. Familien var kommet fra København, og afdødes kone vidste ikke, hvad og hvordan hun skulle gøre. – Familien var tilmed udmeldt af folkekirken og ville hverken vide af præst eller degn. – Min far talte med hende og lovede at komme og hjælpe på den måde, som han syntes kunne være passende; men han stillede som betingelse, at man i hvert fald skulle synges »Alt står i Guds faderhånd«, og således skete det også.

Da mine forældre i 1956 forlod det hjem, som de gennem mange års utrætteligt arbejde havde bygget op, skete det ved, at de ganske enkelt byttede ejendom med slagter Jørgensen, som havde forretning i en lille ejendom, der i sin tid blev opført af slagter Christian Christensen, søn af den gamle »Jernskræder«, som faderen blev kaldt. – Slagter Jørgensen var meget forlibt i mine forældres ejendom, og det var også et meget idyllisk sted, navnlig om sommeren, når alting stod i fuldt flor; men jeg tror, han undervurderede det arbejde, der nødvendigvis skulle præsteres. I hvert fald varede det ikke længe, før han igen solgte og rejste til Haslev.

Men mine forældre fik nogle gode år i det lille hus, der ikke krævede så stor arbejdsindsats. Efter min fars afsked fra postvæsenet virkede han i nogle år som kontormedhjælper i Bondestandens Sparekasses lokale kontor, først i Sneslev Forsamlingshus og senere, da kontoret blev flyttet til købmand Oluf Petersens ejensom, efter at købmandsforretningen var nedlagt.

Efter en tid blev sparekassekontoret nedlagt, og dermed ophørte også min fars udadvendte tilværelse. De sidste år af sit liv viede han hjemmelivet, børn og børnebørn. – Min mor døde d. 18. januar 1970, og få måneder efter måtte far omend modstræbende erkende, at han ikke magtede at bo i sit hus længere, og flyttede til Nordup alderdomshjem. – Han havde på sine sidste år erhvervet sig et svagt hjerte, hvilket medførte et par ophold på Ringsted sygehus, og under det sidste døde han julenat samme år.

Det var, som om min far mistede livsgnist, da mor døde, og man kan måske sige, at der var en slags rimelighed i, at to mennesker, som i ubrydeligt sammenhold, trofasthed og fælles slid for det liv, der blev deres, på det nærmeste kom til at følges ad ud af denne tilværelse.

Agner Henriksen.

Nøjsomhed

Der er ingenting
ved nogeting,
når alting blir
til ingenting.
Men lykkes blot
en enkelt ting,
da går jeg
lykkelig omkring
og syn's
at just den lille ting
er verdens allerbedste ting.

E. N.

Fjenneslev kirke

Fra hedens land

Af MF, forstander Jens Steffensen, Haderslev

Folketingsmand Jens Steffensen skildrer sine bedsteforældres opdyrkning og deres holdning og fremdrager værdifulde træk om menneskelig indsats byggende på klar forstand og sikker tro – som lever videre i slægten.

Min bedstefar, som jeg er opkaldt efter, blev født i 1867. I 1890 giftede han sig med min bedstemor, og sammen blev de hedeopdyrkere i Ølgod sogn.

Jeg har mange gange hørt såvel min far som min bedstefar berette om de trange kår, hvorunder de begyndte, og det lød helt fantastisk, når man kun kendte den store smukke Sandagergård, som var blevet resultatet af dette næsten umenneskelige slid.

I princippet genkender jeg mine bedsteforældres livsforløb i Johan Skjoldborgs dejlige bog »En stridsmand«.

Inden jeg fortæller om, hvad jeg selv husker om mine bedsteforældre, vil jeg gengive en artikel, der stod i Ribe Amts Tidende i 1917, referent lærer Block, Ølgod. Det var i anledning af, at mine bedsteforældre fik overrakt »Det kgl. danske Landhusholdningsselskab«s store sølvbæger for landboflid. I den anledning aflagde Ribe Amts Tidende ved lærer Block, Ølgod, mine bedsteforældre et besøg, og han skrev:

»Fra Ølgod station vandrer vi 5–6 kilometer mod nord gennem heden. Den sandede hedevej snor sig som et hvidt bånd mellem brune lyngbakker, indtil

den når de opdyrkede marker, der omgiver Jens Steffensens gård, som tager sig godt ud med fine røde længer og den anselige have.

Vi træder ind i et almindeligt vestjysk bondehjem; de lune stuer giver indtryk af hygge og velvære. Hele familien er samlet, og man får en hjertelig modtagelse efter god gammel vestjysk skik. Vi beder Jens Steffensen fortælle noget om sin virksomhed som hedeopdyrker.«

»Ja, der er ikke så meget at fortælle,« siger Jens Steffensen beskedent. »Da Sine og jeg i 1890 ville gifte os og selv stifte et hjem, var der to ejendomme, vi kunne få. Den ene var et stykke gammel agerjord, der skulle bygges på; det ville blive en lille ejendom, så jeg måtte gå ud i dagleje. Den anden var ejendommen her, hvor der var godt 40 tdr. land hede og et usselt gammelt hus af bindingsværk. Heden vurderedes til 28 kr. pr. td. land og huset til 75 kr. Vi valgte dette her, fordi vi syntes, at her var muligheder for at arbejde sig fremad. Den forrige ejer havde opdyrket så meget af heden, at han havde kunnet holde en ko; men nu havde det ligget i nogen tid, og lyngen var ved at tage magten igen.

Vi fik huset gjort en smule i stand, så vi kunne bo i det, og så tog vi fat. Vi fik os en ko; men vi kunne ikke avle føden til den, så vi måtte leje lidt hø til den. Jeg måtte i førstningen ud i dagleje det meste af tiden; men vi skulle jo have gjort noget ved marken, og så købte jeg en russer. Den kunne ikke udrette noget alene, derfor fik jeg en stud til hjælp til den; det var to modsætninger; studen var doven, og hesten var ilter, så de gik ikke godt sammen. Omsider påtog jeg mig at være mælkekusk, og jeg ombyttede da studen med en russer mere.

Ejendommen var dog langt fra så vidt endnu, at vi kunne avle føden til besætningen. Vi måtte stadig leje en del hø, ofte langt borte, undertiden helt ovre i Lønborg eller i Borris, og det var besværligt, når man først skulle besørge mælketuren og derefter til Borris for at bjærge hø; det blev ofte langt ud på aftenen, inden vi nåede hjem. Og mens jeg var borte, måtte Sine forestå det både ude og inde herhjemme; det var meget besværligt for hende. Børnene var små dengang, og vi havde ingen fremmed hjælp.

Heden her har sandunderlag; der var ganske vist ler nogle steder, men det ligger temmelig dybt nede. Fugtighedsforholdene er derfor ikke så gunstige, som de kunne være. Nogle steder ligger der et lag al så nær overfladen, at man kan pløje noget af den op; når den bliver udluftet, er den ret frugtbar. Der findes mergel i ejendommen; men man skal grave 4 alen jord bort, inden man kommer til den, og mergellaget er ikke ret dybt, så det lønner sig ikke godt at grave den. Jeg har derfor købt en del af mergelen hos naboen, har også hentet lidt ved Ølgod station.

Når jeg har fået et stykke hede kultiveret, har jeg sædvanlig dyrket havre eller kartofler som første afgrøde; men senere har jeg dyrket rug. Kartofler og rug er efter min erfaring de afgrøder, der bedst tåler tørken, og derfor vil de i reglen være de sikreste på lette sandjorder.

Efterhånden som børnene er voksede til og har kunnet hjælpe os, er det gået godt fremad. De første 41 tdr. land er vi færdige med. Vi har købt 50 tdr. land hede til, som vi også har opdyrket en del af. Vi har i alt opdyrket 70 tdr. land.

Når jeg nu ser ud over markerne og tænker på, at de i sommertiden står med korn og græs i stedet for tidligere med lyng, da kan man jo sommetider undres over, hvorledes vi har kunnet overkomme det; thi jeg synes ikke, det er ret længe siden, vi begyndte. – Dog, vi har lagt et stykke arbejde her; men når vort arbejde har båret så fine frugter, da beror det alene på Vorherres velsignelse.«

Jens Steffensen præsenterer os det store, smukke sølvbæger, der bærer følgende inskription: »Det kongelige danske Landhusholdningsselskab. – Store Sølvbæger 1917. – Til Parcellist Jens Jensen Steffensen af Ølgod Sogn i Øster Herred, Ribe Amt«. – Med bægeret følger et smukt diplom, der er underskrevet af selskabets 3 direktører.

Vi går en runde gennem stald og lade, og Jens Steffensen foreviser os sine ting. Her er 4 heste og ca. 30 kreaturer samt en passende svinebestand, altsammen velpasset og i god orden. I laden sidder dejligt enghø, og det er hverken hentet i Lønborg eller Borris; thi Jens Steffensen har selv købt sig et stykke eng i nærheden. – Vest for gården ligger haven lunt gemt bag en tæt granplantning, og uden for den egentlige have findes en nyanlagt frugthave i moderne stil med så stor afstand mellem frugttræerne, at jorden kan dyrkes imellem dem og kan behandles med plov og harve.

Vi tager afsked med Jens Steffensen og hustru samt deres 8 flinke og vakre børn, som i dag er samlede om dem. Atter vandrer vi ind over heden. Vinden stryger frisk hen over det brune lyngtæppe, der ligger og smiler i aften solens glans. Lærken synger sine sange derover. Der er fred og poesi over heden. Men skønnere er dog den *arbejdets poesi*, som prægede det lykkelige hjem, der er vokset op af heden.«

På dette tidspunkt havde mine bedsteforældre virket sammen i 27 år, og nøjagtig 27 år derefter – nemlig sommeren 1944 – overdrog de gården til deres yngste søn, min farbror Magnus, som jeg kom til at tjene hos som 15-årig fra november 1944.

Mine bedsteforældre flyttede så op til Ølgod, hvor de havde et hus, som bedstefar havde arvet efter sin afdøde søster Maren. Året efter, den 8. december 1945, skrev dagbladet Vestkysten under overskriften »Hedeopdyrkeren, der fik sølvmedalje«:

Det vakte almindelig glæde og tilfredshed i Ølgod sogn, da man erfarede, at Øster Herreds Landboforening havde indstillet Nielsine og Jens Steffensen, forhen Forsombo, til den store anerkendelse »Sølvmedalje for Landboflid«. Det er en almindelig opfattelse, at hvis nogen har fortjent medaljen, så er det Jens Steffensen og hans hustru.

I anledning af begivenheden har »Vestkysten« bedt den gamle, stoute bonde fortælle lidt om sit liv og virke.

Jens Steffensen er født 1867 i Houlund i Ølgod sogn, hvor faderen havde et lille sted med 3 køer.

– Jeg kom ud at tjene, da jeg var 8 år; jeg tjente på en ejendom uden for Ølgod by i 4 somre og fik 8 kr. i løn for hver sommer. Senere tjente jeg som karl flere

steder, ja, jeg drog også til Sønderjylland, for dér fik man så store lønninger; jeg tjente nogle vintre i Fjelstrup ved Haderslev for 150 kr. for vinteren. Jeg sparede 250 kr. sammen, og i 1890 købte jeg ejendommen i Forsombo af Ølgod sogneråd. Min formand var nemlig kommet på fattiggården, og kommunen overtog så ejendommen. Der var 40 tdr. land hede, ja, lidt havde været dyrket, men det var helt groet efter; de havde haft en ko, men den var død af sult.

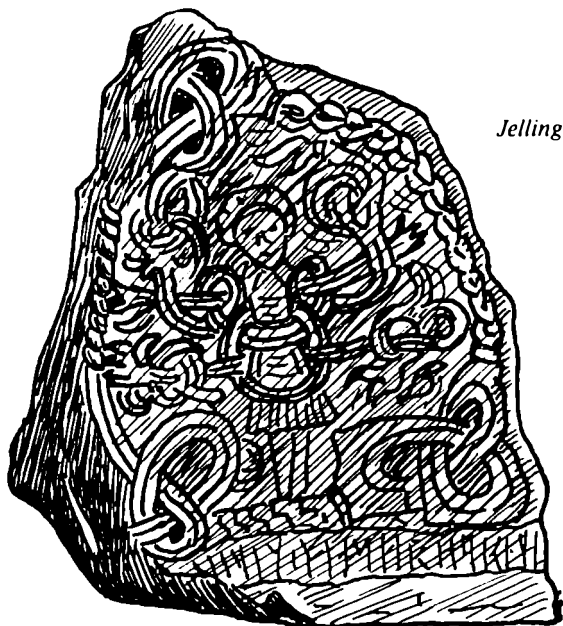
Sognerådsformand Niels Uhd og jeg handlede om stedet. »Det er ikke for dyrt i 1200 kr.,« sagde han, »det bliver ca. 28 kr. pr. td. land og så 75 kr. for bygningerne – ja, 75 kr. er nu vist nok for meget for bygningerne,« føjede han til. Så meget stads var der jo ikke ved det, når 75 kr. var for meget. Jeg købte i foråret, så var jeg soldat i Fredericia om sommeren, og til efteråret flyttede Nielsine og jeg ind.

Vi fik en hård vinter, så det kneb med at holde varmen; vi stoppede med sække for at holde snefoget ude, ja, vi havde købt en ko, og da den frøs, syede Mor den ind i sække. Både koen og vi stod det igennem, og næste sommer blev huset godt repareret.

Jeg gik på arbejde for en dagløn af 50 øre om vinteren og 2 kr. om sommeren. Men meget kunne det ikke blive til.

Så fik vi da købt en russer og fik sammenspænd med naboen; en plov blev købt for 5 kr., og så tog jeg fat på heden.

Det gik vældigt – indtil naboen sagde stop – jeg var vist for hård ved hans hest. Så købte jeg en stud, der måtte gå i spænd med russeren. Snart fik jeg en mælketur til Vallund mejeri; den tur havde jeg i 14 år, så fik jeg leverancen af sten og ler til den nye vej fra Hoven til Strellev. Det gav alt sammen penge, og for

Jellingestenen

dem tog jeg fat på hedeopdyrkningen og nybygning. Vi byggede nyt stuehus for 1300 kr., senere byggedes ny stald på 30 alen og lade på 20 alen.

Så stod vi op med hønsene og sled i heden, i 1904 købtes 50 tdr. land hede ind til de godt 40, vi havde; senere købte jeg i alt 11 tdr. land eng.

Jeg opdyrkede 91 tdr. land hede, deraf 85 ager og 6, der blev beplantet. Hele arealer blev merglet 2 gange, selv gravede jeg al merglen op, endda der var 4½ alen overjord. Ja, mange tusinde sveddråber faldt der i mergelgraven, men det lykkedes for os og groede om os.

I den sidste krigs tid blev laden udvidet igen – det var en dyr historie; de første jernbjælker, vi havde brugt, kostede 85 øre pr. alen, nu kostede de 6 kr. pr. alen.

I 1917 modtog jeg »Det kgl. Landhusholdningsselskab«s store sølvbæger som hedeopdyrker – ja, og nu sølvmedaljen – det er nu for meget – men vi er da glade for det.

I 1936 fik min søn Magnus 28 tdr. land fra til en god gård; da havde vi derhjemme 22 gode malkekøer og 22 kreaturer. Nu i fjor fik han gården og solgte så sin egen, og vi flyttede herind til Ølgod.

Ja – føjer han til med et smil – det kunne jo aldrig ha' gået sådan, hvis jeg ikke havde haft Nielsine; hun har trofast hjulpet mig i det hele og passet vore 8 børn som små.

Det varede ikke længe, inden de kom ud at tjene, de første jo da, senere var der arbejde nok for dem derhjemme, og alle har de arbejdet sammen med os. De fem var drenge, alle er de bønder, en i Stauning og de fire her i Ølgod sogn.

Stille har vi siddet sammen i mørkningen i Nielsine og Jens Steffensens pæne stue, og minderne om et langt arbejdsomt, men lykkeligt liv er passeret. Sammen har de holdt guldbryllup i 1940, og alderen er ved at gøre sig gældende, men ingen af dem kan være rigtig tilpas uden noget at bestille. Hun, der er 82, sysler i sit køkken, dog hjulpet af den yngste datter, og han må tit ud på gården for at gi' en hånd med i arbejdet. Selvfølgelig har han fået vældig pyntet op omkring huset i Ølgod, og ved naboerne giver han en håndsækning i haverne – ja, i disse dage kulegraver han en stor have trode de 78 år og trods de 91 tdr. land hede, han dyrkede op.

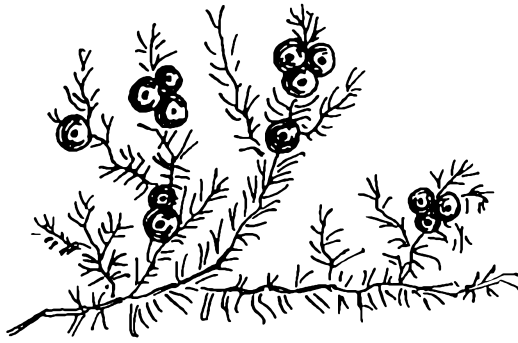
Jo – var der nogen, der fortjente medaljen, så var det vel nok Nielsine og Jens Steffensen.«

Selv husker jeg kun mine bedsteforældre som velstillede folk på en driftig gård, og det var årets store oplevelse, når vi skulle til bedstefars fødselsdag den 22. september. Vi havde ca. 10 km ned til bedstefars, som vi altid sagde.

Det foregik altid i hestekøretøj og ponyvogn. Såvel vogn som seletøj blev pudset til anledningen. Bedstefars 5 sønner var alle gårdejere, og de 4 boede i Ølgod sogn. De kom alle stands-mæssigt kørende, og jeg husker tydeligt, hvordan bedstefar så såvel heste som vogne an og kom med opmuntrende bemærkninger til os børn derom.

Det var tydeligt, det glædede ham, når det gik familien godt.

Når vi så havde drukket kaffe, skulle tit hele forsamlingen – men i hvert fald altid mændene – på en langvarig markvandring.

Revling

I min erindring står det for mig, som det altid var solskin den 22. september, hvilket næppe kan have været tilfældet; men jeg kan endnu tydeligt fornemme røgduften fra bedstefars lange pibe, når han pegede ud over agrene og fortalte om, hvor mange »traver« der var avlet på den og den mark i år.

Bedstefar havde altid store arealer med kartofler. Somme tider var de begyndt på optagningen den 22. september, og jeg husker, hvordan mændene stod der og vurderede, hvor mange tønder marken nu kunne give, og hvor nyttig en afgrøde kartofflen var – især hvis kornhøsten havde været sparsom på grund af tørke.

Når så markvandringen var til ende, blev staldene inspiceret, og ud på aftenen sad så den store forsamling af børn og børnebørn bænkedede om et veldækkede bord. Flæskesteg, frikadeller og medisterpølse med rødkål og brun sovs. – Og bedstemors frikadeller var noget helt for sig.

Nu gik samtalerne og diskussionerne højt. Og selv om priserne og udsigterne for landbruget var et tilbagevendende emne år for år, så erindrer jeg tydeligt, hvordan forskellige emner i sognets, kirkens, skolens og samfundets liv ofte blev indgående drøftet og kommenteret. – Jeg erindrer særlig bedstefars bekymring for den store arbejdsløshed. For ham og hele hans slægt var arbejdet en velsignelse og en gave, og han syntes, det var et sygt samfund, der ikke kunne skaffe arbejde til sine borgere.

Diskussionen om, hvordan Hitler kunne afskaffe arbejdsløsheden i det tyske folk – og det optog bedstefar meget – står særlig klart i min erindring. Måske fordi udtryk som våben og krig gjorde særligt indtryk på barnesindet. Utryghed og frygt forbandt jeg med disse ord, og det virkede som en voldsom kontrast til den harmoni, der ellers prægede samværet.

Inde i den pæne stue hang der over den lille røde plyssofa et broderet skriftsted: »Mine tider er i Din hånd«. Det rummede i al sin enkelhed hjemmets grundstemning. Og inden vi skiltes, læste bedstefar et stykke af Skriften, og det står for mig, som om vi altid sang salmen: *Lover den Herre, den mægtige konge med ære.* I hvert fald holdt bedstefar særlig meget af den salme.

Det blev sent, inden der blev spændt for og små og store blev pakket i vognene, hvorefter vi kørte af gårde. Det var en helt speciel følelse at køre der i sensommermørket i det matte skær fra vognlygterne.

Når vi så kom til Ølgod, kørte familierne hver i sin retning ud i sognet, og vi børn glædede os til næste år, når bedstefar holdt fødselsdag.

Som nævnt kom jeg til at tjene hos min farbror Magnus fra november 1944, da han havde overtaget gården efter bedstefar. Jeg tjente dér et år, og bedstefar var tit ude hos os for at hjælpe til. Det var spændende at gå sammen med ham en dag i marken og høre ham fortælle om, hvordan arealerne havde ændret sig fra lynghede, så langt øjet rakte, til frodige marker bag skærmende hegn og tætte plantager.

Bedstefar havde aldrig ejet en cykel, og han kunne heller ikke cykle. Altid kørte eller gik han afsted. Trods sine 77–78 år husker jeg, hvordan han ofte kom gående fra Ølgod 5–6 km ud til gården. Somme tider, når vi havde travlt, kom han allerede, når vi sad ved morgenkaffen ved halvsyv-tiden.

Bedstefar var uhyre viljestærk. Han havde altid stillet de største krav til sig selv, og det glædede ham overmåde meget, når andre – og især hans egen slægt – gjorde det samme. Trods megen slid fulgte han nøje med i tidens debat. Således blev der efterhånden bygget en lille skole ude i Forsomho, og den stod hans hjerte særlig nær. Den var hjertet for det lille samfund, der efterhånden voksede op herude.

Jeg husker således i vinteren 1944, at der blev holdt forskellige arrangementer om aftenen i Forsomho skole. Så blev bedstefar ude på gården og overnattede. For skolens liv havde han levet med i, fra den startede, og det kunne han ikke undvære, selv om han og bedstemor var flyttet til Ølgod. Bedstemor havde kunstigt ben, og hun var derfor altid hjemme. Kun når der var familiefester og andre mærkedage, var hun med. Det var før kørestole blev almindelige.

Bedstefar og bedstemor havde overskud til og sans for andet end arbejde. Selv om de ikke havde fået nogen lang skolegang, havde de syn for, at de kristelige og kulturelle værdier i folkets og det enkelte menneskes liv holder mennesket oppe og bevarer dets adelsmærke.

I dag er det min fætter Magnus Steffensens søn – der også hedder Jens Steffensen – som har gården.

Knap 100 år er gået, siden mine bedsteforældre begyndte derude i et hede-hus, hvor deres hele indbo bestod af en seng, et bord, tre stole og så hver deres klædeskab.

I år (1985) er det 40 år siden, de holdt op derude efter at have forvandlet de mange tdr. land hede til agerjord, og efter at have skabt den ramme, der i dag er udbygget til et fuldt moderne landbrug med alt, hvad dertil hører.

I bogen »Fra Ribe amt 1970« skrev Tage Olesen bl.a. om mine bedsteforældre:

»Men for befolkningen herude kom de til at stå som pionererne for den rige udvikling, der her har fundet sted fra første verdenskrig og indtil 1960, da den sidste hede er forsvundet på disse egne. For os blev de en bekræftelse af det gamle ord, der siger, at hvor der er vilje, dér er vej. De var 20–30 år foran de andre hedeopdyrkere, der ventede, til man kunne komme til mergelen på en nemmere måde.

Sine døde pludselig en aften i september 1946, da de sad i deres lille stue; Jens sad og læste, så siger han noget til hende, hun svarer ikke – og da han ser på

hende, ser han, at hun er død. Stille og smertefrit var hun gået ind i døden. – Et sjældent, smukt livsløb var afsluttet, stilfærdig og beskeden havde hun været i al sin færd. Hjemmets gode ånd havde hun været. Trods et svagt helbred havde hun fyldt en stor plads, og når hun og Jens nævnes som de hedeopdyrkere, der nåede de største og smukkeste resultater i Ølgod sogn, for hvilket de er hædret i Kongenshus Mindepark, da har hun sin store part af æren herfor.

I 1950 var de taget til kirke juleaften derude fra den gamle gård. Jens var også i kirke og tog med dem hjem for at fejre julen sammen med dem. Det havde ikke været godt med hjertet i den sidste tid, og juleaften havde han et anfald i kirken, men juledag var han rask igen. – Der havde været fremmede om eftermiddagen, og da de var gået, ville han gå et lille vend om husene, men her faldt han sammen og var død.

Så skulle det da gå således, at her, hvor han havde slidt og stridt i to menneskealdre, herude fra det gamle hjem skulle han nu på den sidste rejse.

Hvor var det et gribende øjeblik, et øjeblik, der aldrig glemmes af dem, som var vidne dertil, da slægten slog kreds om hans bære for at føre den gamle slider fra hjemmet for at stede ham til hvile i læ af den gamle sognekirkers mure. – Den kirke, han så flittigt søgte søndag efter søndag, endskønt han gik den lange vej ind for at høre Ordet – det ord, som for ham, ja, for hele hans slægt havde været en styrkelse i hverdagens travle færd.«

Jens Steffensen.

Fædrenes kirke – og vor

Der er en hjemlig vej, jeg ved,
til kirkedøren den går.
Et fattigt hegn af hyld og tjørn
har fulgt den mange år,
og vejen selv er træls og smal og sandet.
Men slægterne i højtidsfærd
har trådt dens grove grus.
Og på den brede bakkes grund
står kirkens gamle hus,
og øjnes lyst og langvejs hen i landet.

K. Naamansen.

Hvor endnu af heden –

Hvor endnu af heden en svindende rest
bag kærene drager sin mørknende bræmme,
hvor Loke så havre i forårets blæst,
og urfuglens kuld bag en porsbusk har hjemme,
hvor sædmarken bølger langs engenes kant
i læ af den lyngklædte banke,
der ligger en gård – jeg kan se den så grant,
når mindet gør øjnene blanke.

Men inde i stuen, hvor skiven er bred,
og altid en duft fra levkøjerne findes,
jeg træder så nænsom med varlige fjed
– for her det bedste alt, hvad jeg mindes:
Her sad jeg og staved' ved siden af mo'r,
mens maskerne strøg hendes pinde.
– Det er, som endnu hendes kærlige ord
går bløde i luften herinde.

Og minderne smiler til mig fra hver krog,
hvorhen så i stuen end blikket jeg vender,
de hvisker med lønligt og manende sprog,
hvis nynnen og kalden alene jeg kender. –
De hvisker om slægter, som trofaste sled
og skaber sig ager af hede.
– Mit hjerte kan banke og svulme derved,
slig arv er nok værd til at frede.

Thi lyngen kun voksed', hvor sæden i dag
står tynget af vipper og duver for blæsten. –
Min tipoldefar tog det drøjeste tag,
og slægten, der kom, var så fælles om resten.
De pløjed' og planted', mens årene skred,
og stridige sander blev tæmmet.
– Blev faderen træt, gik en søn i hans sted,
og hver gav sin vinding til hjemmet.

Salomon Frifelt.

På Hjelm Hede

Der førte mange veje igennem heden frem.
Endnu en rest man finder godt skjult i lyngens gem.
Men ej med skovl og spade engang de dannet blev.
Nej, slid af hjul og fødder dem ind i tiden drev.

Her trådtes disse veje i glæde og i fest,
når sorgen var til huse, og døden den var gæst,
i travle arbejdsdage – på stille kirkefærd –
blev disse stier dannet, som end i dag man ser.

Så sagte vinden sukker i egekrattets løv.
Det er som stille hvisken, der siger: Bi og tøv,
så vil vi lidt fortælle om dem, vi så her gå
i tiden, der var deres, længst før I lyset så.

Nu går man her og lytter til fjerne fodetrin
af disse mange slægter, som længst er sovet ind.
De satte spor i tiden, den tid de efterlod.
Vi farer gennem tiden – men hvor er vore spor?

Kirstine Hofmansen.

Den jydsk pige

Så skumringsmild som lyngens duft,
så sval som Vesterhavets duft
du smiler glad og rolig.
Din sjæl er ingen hvirvelvind,
og sminken hærger ej din kind. . . .
men hvor du taler til mit sind,
klog, trofast, fin, fortrolig.

Olaf Gynt.

En landsbydegn og hans skole

Nanna Frifelt fra Frifeltgården i Vestjylland har i ægteskabet med forfatteren Salomon J. Frifelt mødt den skriftlige fremstillings værdi, når det gjaldt tider og mennesker, og gengiver her fra en sikker hukommelse sin viden om skoleliv og degnevirke i sognet vesterude. Hendes far får et kært vidnesbyrd.

Min far, Jens Peder Christensen, er født 4. september 1857 på en hedegård i Påbøl, Hoven sogn, Ringkøbing amt. Han var nr. 7 i en børneflokk på 9 og søn af Kresten Andersen, der kom fra Hoven Mølle. Han ejede et stort hedeareal, Tirsbjerg kaldet, og her begyndte han at plante. Omkring 1863 plantedes nogle hundrede rødgran; det var begyndelsen til den nu store Påbøl plantage. Kresten Andersen døde i 1873. Hans enke stod nu ene med 9 børn, hvoraf 2 endnu gik i skole. Økonomien var ikke god, og min bedstemor flyttede flere gange.

Som dreng passede J. P. Christensen køer og får i hederne; hans fætter, I. C. Christensen, der senere blev statsminister, var også vogterdreng, og de to fætre

gik sammen på hederne. Engang spillede de kort og brugte en liggende ko som bord. Det gik godt en tid, men så blev den ene dreng ivrig og slog i »bordet«, der så rejste sig og gik sin vej.

Om min fars første ungdomsår véd jeg ikke ret meget, men han og brødrene var vist nogle lystige fyre.

Min far kom tidligt i forbindelse med lærer K. Kristensen, Hoven skole, og her følger et vidnesbyrd fra ham:

»Jens Peder Christensen af Hejbøl har været Lærer ved Hoven Pogeskole i Vinterhalvaaret 1873-74, samt været Vinterlærer ved Hoven Nordre Skole i Halvaaret 1875-76, hvilket bevidnes af undertegnede. Han har ved denne sin Gerning lagt baade Dygtighed og Flid for Dagen, saa at han efter sin Uddannelse uden Tvivl vil komme til at udrette meget godt i Skolens Tjeneste. Hoven Degnebolig, d. 23. Febr. 1883. K. Kristensen, Lærer og Kirkeværge.«

Min far og mor lærte hinanden at kende på Hoven Højskole, og af et brev, som min far har skrevet til min mor, kan jeg forstå, at de er meget gode venner. Han var på Hoven Højskole for at forberede sig til optagelse på seminariet. Et brev til min mor er skrevet 5/9 1883 på Gedved Seminarium, men om opholdet på seminariet véd jeg ikke ret meget. Sammen gik de dog til Århus til eksamen nogle gange, og det var jo en lang tur. Men der var nok ikke penge til at tage med postvognen.

Den 10. maj 1885 er min far igen i Hoven, men karakterer får han først efter en måneds tid. Forstander K. Kristensen ville derefter nok beholde far efter ferien, og det gik han ind på, da det jo ikke var let at få en plads hurtigt. Den 24., 25., 27. og 28. juli skulle han til Århus og op til de sidste, afsluttende fag. Han var meget spændt på resultatet og på eksamen. Da han kom hjem til Hoven efter turen til Århus, hjalp han igen lærer K. Kristensen i skolen; der var jo både børneskole og højskole.

Mine forældre blev gift 30. sept. 1886, og deres bryllup stod på højskolen i Hoven, der jo næsten var som min fars hjem.

Den 15. okt. 1886 begyndte han som lærer i Hejbøl skole, Ølgod sogn, Ribe amt. Vinteren 1886 boede mine forældre hos min farmor, der havde en lille ejendom i Hejbøl, men om sommeren flyttede de til Hejbøl Skole, og der blev deres ældste søn født.

Her gengiver jeg en afskrift fra den gamle sognerådsprotokol:

Sognerådsmøde d. 7. maj 1887: »Man arbejder med en samlet Plan for Sognets Skolevæsen, men vil afvente Udviklingen paa Egknud, Hjedding og Vestkjær Heder, før man vil fastlægge Skolernes Beliggenhed. For Grønfeldt Skoles Vedkommende overvejer man Skolens Flytning til det Sted, hvor Harkes og Vognslund vejene støder sammen. (Det er skolernes nuværende plads, men det skete først i 1907). Der er kun 2 *faste* Lærere i Sognet, 1 ved Ølgod Hovedskole og 1 ved Agersnap (Lindbjerg Skole). Ved Mødet vedtoges det at fastansætte en Lærer ved Grønfeldt Skole fra 15. Oktober, og det vedtoges, at der desuden skulle fastansættes Lærere ved Hejbøl, Vestkjær og Vallund Skoler. (Dette blev dog først en realitet flere år efter). Mere vil Sogneraadet ikke gaa med til paa

nuværende Tidspunkt, da Udgifterne til Skolevæsenet i saa Fald bliver helt uoverskuelige.« (Dette år var sognets samlede skoleudgifter 4000 kr. Der var dengang 7 skoler i Ølgod sogn. Nu er der 2 skoler: Ølgod skole med omkring 50 lærere, og Lindebjerg skole med 10 lærere. Hvad undervisningen koster i dag, ved jeg ikke, men det er millioner og ikke tusinder som i 1887, og ved skrivelse til provst Obelitz, Allerup, hedder det:

»I Grønfeldt Skole ansættes en ugift Lærer fra 15. Okt. 1887. Da Skolen er ældre, vil man ikke bygge til, saa Læreren maa tage Forholdene, som de er. Lønnen er 600 Kr. aarlig + 50 Kr. for Afsavn af Lejlighed, Om Sommeren skal han undervise 2 Dage i Grønfeldt, 2 i Forsomho og 2 Dage i Hejbøl Skole.«

Ved sognerådsmødet 11. sept. 1887 indstilles så 3 seminarister til lærerembedet ved Grønfeldt skole.

Ved møde 10. okt. 1887 bestemmes det, at J. P. Christensen er kaldet til lærer ved Grønfeldt skole fra 15. okt. 1887. Jeg kan tænke, at mine forældre har været meget spændte på, om min far fik pladsen som lærer i Grønfeldt. Pladsen ved Hejbøl skole var jo kun for vinteren. At far også blev der i sommerhalvåret, må vel have betydet, at sognerådet og beboerne har været tilfredse med hans gerning.

Vinteren 1886–87 holdt min far aften-skole for de voksne i Hejbøl. Sommeren 1887 holdt han også skole i Krusbjerg.

Det blev jo til hurtig flytning til Grønfeldt skole. Den 10. okt. blev det bestemt, at han skulle være lærer i Grønfeldt skole, og han har måske fået kaldel-

sen 11. okt., og han skulle begynde sin lærergerning i Grønfeldt 15. okt. Der blev bygget et halvtag til skolen, men det tror jeg, at min far bekostede, for jeg ved, at det blev taget med, da mine forældre flyttede til gården Hvolligager, som de købte 1890.

Da min far havde været lærer i Grønfeldt nogle år, fik lærer Sindberg, Ølgod skole, sat et krav igennem, at de lærere, der om sommeren underviste 2 dage i biskolerne, skulle have 20 kr. årlig for hver skole. Det blev ikke nogen stor time-løn. Far havde godt 6 km til Forsomho skole. De første mange år gik han, da der ikke var råd til en cykel. Min mor, der var uddannet lærerinde og havde virket i Hemmet skole og Nr. Bork skole, underviste de mindste i Grønfeldt skole. Undervisningen foregik i en aftægtsstue på Grønfeldtgård. Min mor fik 90 kr. for at undervise i vinterhalvåret. Det var jo en hjælp til at betale af på læsegælden fra seminarietiden og til føde og klæder til familien, der i 1890 var forøget med 3 børn. Hun har fortalt mig, at de den første vinter efter giftermålet levede for 10 kr. om måneden, så jeg tror, at brødet fik skrabet smør og nok intet pålæg.

Grunden til, at de flyttede fra Grønfeldt gamle skole var pladsmangel. Da de købte gården Hvolligager, var ejeren rejst fra gården, fordi han ikke kunne klare økonomien, så der skulle ikke mange penge til for at flytte ind der.

Hvor driftig min far var som landmand, husker jeg ikke meget om, da jeg er den næst yngste af en børneflokk på 10. Men den 92-årige Jens Larsen i Hejbøl har fortalt mig, at han som 15-årig knægt tjente hos mine forældre, og at min far, så snart han kom hjem fra skolen, trak i arbejdstøjet og tog fat.

Far byggede nyt stuehus i Hvolligager 1900, og det står udvendigt uændret endnu i dag.

At mine forældre var vel anset i deres skolekreds, tror jeg godt. Deres medhjælper i det daglige arbejde var næsten altid fra nabolaget. En af pigerne – en gammel skoleelev – tjente hos os som 16-årig, og hun blev min gudmor.

1901 solgte min far Hvolligager til mejeribestyreren fra Lønborg. Han hed Johs. Overgaard, og han og hans kone Else blev mine forældres gode venner.

Far og mor købte 1901 en mindre ejendom i Vognslund; den var meget forfalden. Det hele blev revet ned, og der blev bygget en længe med lejlighed i den østre ende og kostald i den vestre ende. Der havde jeg mit barndomshjem til 1906. Så blev min far lovet, at der i 1906 skulle bygges en ny skole med lejlighed til læreren, og så solgte han ejendommen. Men der blev uenighed mellem beboerne, fordi skolen skulle flyttes, og det gjorde, at skolen først blev bygget i sommeren 1907. Sognerådet lejede et lille gammelt hus, hvor vi så kom til at bo 1½ år; det var ellers aftalen, at vi skulle bo der en sommer.

Da vi flyttede ind i den ny skole i Grønfeldt, måtte der flere ny møbler til. Mor har fortalt mig, at et spisebord kostede 20 kr., og det var mange penge dengang. Senere fik sofaen nyt betræk, og samtidig blev der købt 4 polstrede stole, der passede til sofaen. Så var den pæne stue møbleret.

Vi syntes, at lejligheden var stor. Der var en hoveddør til en forstue, derfra kom man ind i et lille kontor, og derfra ind i spise- og dagligstue. Så var der en lille pæn stue og et soveværelse. Fra dagligstuen var der dør til soveværelse, kon-

tor, pæn stue og køkken. Der var et lille spisekammer og en lille baggang med et lille vindue i døren. På loftet var der et børneværelse med tagvindue og et stort værelse til vinterlærerinden.

En familie med 9 børn kunne nok fylde den plads.

Enkelte gange var der foredrag i skolestuen, og det var en selvfølge, at foredragsholderen og den mand, der hentede taleren ved toget i Ølgod, skulle spise hos os.

Når der var gymnastik for de unge, fik lederen altid kaffe. Han havde jo tit flere kilometer at gå eller cykle. Fars lærergerning var under »den vestjyske skoleordning«.

De 6 vintermåneder holdtes der skole fra 9 til 4 de 5 dage. Lørdag var der til kl. 12 almindelige skolefag, fra 1 til 2 havde drengene gymnastik, og pigerne havde håndgerning fra 1 til 3.

December og januar måneder sluttede skoledagen kl. 3, da det ellers ville blive for mørkt, før eleverne i yderkanten af skolekredsen nåede hjem. Om sommeren underviste min far alle skolebørn, de tre mindste årgange fra 7 til 12.

Han søgte sin afsked 1920. 1919 kom der en ny lønningslov, der gav en god stigning, det gavnede jo også pensionen.

Jeg har min fars bog for »Højtidsoffer og Accidenser« ved Grønfeldt skole fra 1901 til 1917.

Der var noget, man kaldte »offersedler«. Læreren skulle skrive 2 offersedler til hver bosiddende mand i skoledistriktet omkring 20. dec., 1 hvid seddel til præsten og 1 rød evt. til eget brug. Dertil kunne folk så fæstne deres penge, og de blev ombundet med sytråd. Juledag blev der så ofret i kirken.

Skolebørnene bragte »offersedlern« ud, men ikke til deres egne forældre. Enkelte steder kunne der være stor rift om, det var hvor der vankede mange kager og pebernødder.

I regnskabsbogen kan jeg se, at der blev ofret til jul, påske og pinse og ved bryllup, dåb og begravelse.

Året 1901 gav de tre højtiders ofre 35 kr. 65 øre, 4 barnedåb gav 10 kr. 10 øre, 2 jordefærd 7 kr.

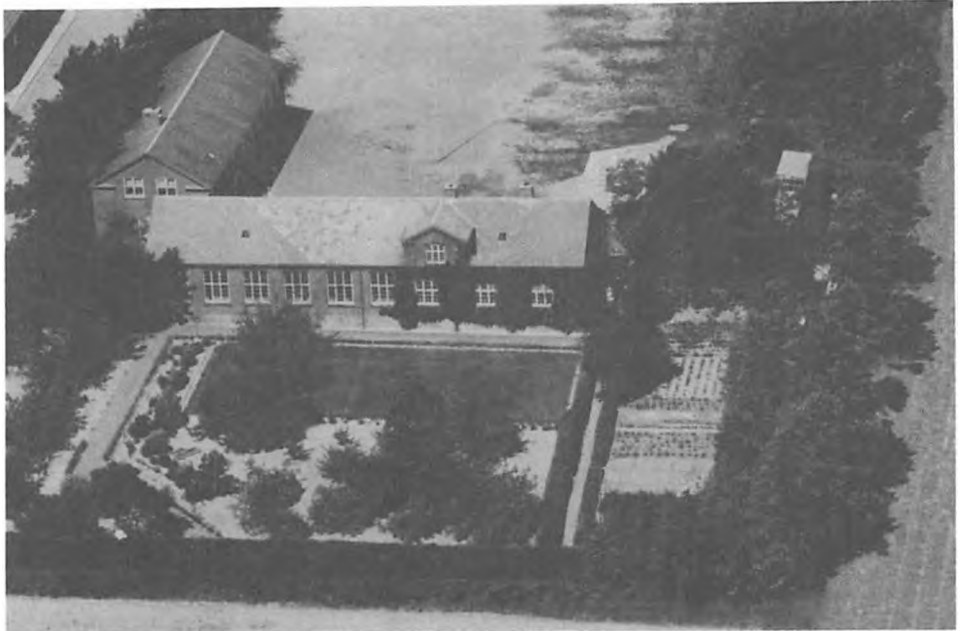
Året 1917 gav de tre højtids ofre 97 kr. 45 øre, 2 bryllupper 81 kr. 95 øre, 2 barnedåb 6 kr. 65 øre, 3 jordefærd 18 kr.

Disse indtægter skulle hvert år sendes til skolefondskassereren i Ribe, og lønnen reguleredes derefter.

Den vestjyske skoleordning med sommerens få skoledage gjorde, at børnene fik tid til at arbejde – enten det var i hjemmet eller de kom til fremmede. Vi børn kom alle ud at tjene en sommerløn flere somre, før vi blev konfirmeret, og det var en hjælp til økonomien. Min ældste bror er født 1887, og nr. 10 er født 1901.

Jeg fik som 9-årig i løn 25 kr., 1 pund uld og et par nye træsko, og jeg fik selv 1 daler ekstra.

Da min far i 1906 solgte ejendommen, var der jo ikke noget arbejde til os 4 skolesøgende børn, men vi havde altid sommerplads i nærheden, så vi ikke skulle skifte skole.

Mine 4 brødre havde efter tur plads hos den samme gårdejer. Til gengæld havde vi i mit hjem een af omtalte gårdejers døtre som pige.

En af fars gamle skolepiger, Amalie Thorlund, der er 102 år nu og bor på alderdomshjemmet i Ølgod, har sagt til mig, at han var meget afholdt i skolekredsen. Hun har fortalt, at hun en dag i middagspausen sad og læste på sin geografi, og da kom min far hen til hende og spurgte, hvad det var, hun læste. Da hun fortalte, at det kneb med geografi, sagde han til hende, at hun kunne lukke bogen, for geografi var mere for drenge. Amalie fortalte også, at når mine forældre gæstede hendes hjem, sang de ofte. Både far og mor sang godt, og vi sang meget i mit hjem. Mange af de gamle salmemelodier har jeg lært af min mor. Mine forældre var flittige kirkegængere. Så længe de selv havde heste, kørte de i kirke omtrent hver søndag.

Dengang var gudstjenesten om formiddagen; når de så kom hjem, skulle mor jo lave middagsmad, og da sang hun tit de salmer, der var blevet sunget i kirken, og vi sultne børn sad på bænken bag bordet og ventede på maden; derved lærte vi mange salmer.

Omkring 1906 søgte min far navneforandring fra Christensen til Møller. Helt fra sine unge dage var han blevet kaldt Peder Møller, og i sin skolekreds og blandt sine bekendte blev han altid kaldt ved det navn. Det var et gammelt familienavn. Måske kom det af, at familien gennem mange slægtled havde ejet Hoven mølle.

Mine forældre var afholdsfolk. De stod i en forening, de kaldte »Det blå bånd«. Emblemet var en blå emailletet sløjfe. Da de havde været medlem i 25

år, fik de et lille guldhjerte som vedhæng til sløjfen. Mine forældre brugte altid nålen som en prydelse.

Jeg har for nogle år siden fået at vide, at far tit læste op ved de månedlige afholdsmøder. De folkelige møder deltog de også i.

Mit hjem var meget gæstfrit, men store gilder tror jeg kun der var 3 gange: det var mine to ældste søstres bryllupper og ved sølvbrylluppet. Runde fødselsdage blev ikke fejret med større fest. Da vi børn kom hjemmefra, søgte vi dog – hvis det var muligt – at komme til både mors og fars fødselsdag; det var festdage for os alle.

Mor forstod at lave det festligt med små midler, og far havde et lyst og glad sind, så det var altid godt at komme hjem.

Han var også jæger, og i jagttiden gav det jo nogle harer; det var en hjælp i husholdningen. Agerhønsene, han skød, blev solgt, de kostede 50 øre pr. stk., så det var for dyr mad. Der skulle jo også penge til krudt og hagl og patroner.

De sidste år, far var lærer, blev han fri for lærergerningen i Forsomho, og det var en stor lettelse for ham. Det blev en ung lærer i Ølgod, der fik stillingen, men han har nok fået mere end 20 kr. i sommerløn.

I oktober 1920 flyttede mine forældre fra Grønfeldt skole til Ølgod, hvor de havde købt hus.

Grønfeldt skole er for flere år siden nedlagt som skole, men set udefra er der ingen forandring. Den beboes af en privat familie. Lærer Dejligbjerg, der blev fars afløser, har fortalt, at Grønfeldt skole i 72 år kun havde 2 lærere.

Nu om stunder er der nok mange, der synes, at den vestjyske skoleordning var dårlig, men hovedfagene dansk, regning, skrivning og læsning lærte de vist bedre dengang. Og om sommeren lærte vi at arbejde såvel i huset som i marken.

Disse erindringer er en tak for et godt barndomshjem og en tak til den skolekreds, som trofast sluttede op om skolen og dens virke.

Nanna Møller Frifelt.

Det gamle havedige

Melodi: Jens Vejmand

Nu var der kun så stille
i læ af digets sol –
som hos en gammel kvinde,
der sidder i sin stol;
men barnets drømmeverden
i forårssol og høst
fandt læ ved dette dige
bag laden imod øst.

Der var et gammelt dige
bag ladens østre port –
en rest fra gamle tider,
før gammelfar gik bort,
før far fik plov i jorden
– engang jeg ved ej når,
da der bag digets gærde
var kål og abildgård.

En kroget abild hælded
sin krones gamle top
ud over havedigets
græsgro'de gamle krop
– og hylde træets stamme
med mosset, runken bark
sin rod bandt fast til diget
– som rugen til sin mark.

I vår og sommerdage
og når de svinder hen,
når stork og svale kommer
og flyver bort igen,
har havens gamle dige
beskærmet barnets leg
og nikked til dets drømme
og vist dets tanke vej . . .

Som hyld og abild binder
sin rod til digets jord,
så sæt du dine fødder
i slægtens gamle spor!
Og når du bliver gammel,
som hyld og abild her,
så hold dig fast til gærdet,
der hegner slægtens færd!

Det sted, du fandt din lykke,
det folk, du hører til,
det modersmål, du lærte,
den sag, du tjene vil,
den gamle sang og tale,
for folkets grynd og syld,
skal bære dine dage
– som diget bar sin hyld.

Det gamle havedige
er uden talte år
– det bærer mytens alder:
som sum af høst og vår.
Dets visdom blev ej prentet
i videnskabens bog
– den har sin egen hylde
i hjertets stille krog.

J. Hattinger Jacobsen.

At leve

Det at leve er at eje
tro; lange ventetider,
færdes frit på livets veje,
håbe, når du bitrest strider.

Det at leve er at glemme
sorgen, der har evnen sløvet,
aldrig lade tungsind hæmme
tankers higen over støvet.

Det at leve er at længes
efter renhed alle dage,
først når livets porte stænges,
sendes mildt et blik tilbage.

Hjemstavnsdigteren Peder Rydbergt (1908).

1931 – 3. november – 1983

*Jacob Højlund fra Julielund på Djursland
– landbofilosof, bonde og kommunalpolitiker
m.m. – skuer ud over livet på gården dengang og nu
og finder erkendelsens og erfaringens
fundament og søjer sider af
tilværelsen på landet sammen.*

Det er fredag den 3. november. Vejret er dejligt – stille, blødt og lysegråt. Jeg sidder på min traktor og sprøjter hvede i skovengen. Der er hvede i alle 42 tdr. ld. Så stort et stykke hvede har vi aldrig haft før, og da slet ikke i »engen«, som kunne svømme lidt over af og til. Derfor havde jeg lige afsluttet en gravefri dæmning på det mest udsatte. Alle tiders metode, om det nu ellers ville virke. Fri for volde af opgravet jord, drængrøfter, der skrider sammen, og meget andet besvær, og så radiostyret sikker placering af plastrørene med høvlspåner blæst ned omkring hvert eneste rør.

Alt er blevet så nemt i vore dage. Tankerne strejfede far og hans evindelige slagsmål med dræn og grøfter. Var tilværelsen blevet lettere, fordi arbejdet var så nemt nu, når en 67-årig ku' klare det hele alene? Det var også nemt at sprøjte. Jeg fulgte bare slavisk de spor, jeg havde lavet ved at springe op og ned af maskinen, da jeg såede. Det arbejde skal også elektroniseres nu, så det passer bedre til en pensionist. Snart kan jeg måske blive siddende inde i stuen i slåbrok og trykke på knapper. Forbløffende fremtidsperspektiver for en af årgang 16. Hvordan mon det så ud, da jeg begyndte som praktisk landmand for 62 år siden – 3. november 1931. Det var min første skiftedag. For første gang var jeg regulær elev med mit eget spand heste på nr. 3 Maren og Klaus.

Tankerne gik tilbage og myldrede frem af sig selv. Det var også dengang en stille gråvejrsgang med lidt småregn ind imellem – altså et godt ajlevej. I går var jeg på stationen med fjedervognen for at hente skabe og kommoder til de nye piger og elever. I dag er de så kommet i gang, og man kan se, at de er nye. De har pæne skjorter – og slips, rene arbejdsjakker og nye bukser. De er nyklippede og præsentable, og 17-årige stuepige Kirsten og 20-årige kokkepige Karen ser så dydige og nystrøgne ud – og kaster kun stjålne blikke efter de unge mænd.

Den nye arbejdende forvalter, Knudsen, prøver at se erfaren og bestemt ud, og har da også sørget for at understrege stillingens værdighed med spidsbukser med det rette snit og blanke støvler.

Styrken var nu fuldtallig: 1 forvalter, 4 elever, 1 fodermester, 1 røgter og 1 daglejer plus de to piger, og netop den dag var der en afventende, lidt spændt stemning. Man så hinanden an fra begge sider. Enhver gård med elever havde sit ry, og Julielunds var ikke dårligt. Det spændende for de nye var, om virkeligheden nu var bedre eller ringere end ryet. Alle vidste, at man var missionske på Julielund, men de nye kunne ikke vide, hvor meget det betød i form af restriktioner og krav. Og så var der altid spørgsmålet, om maden var god, og om der var nok af den. Og hvordan var det mon med alle de børn – 9–10 stykker var det vist? Sladrede de? Eller skulle man dække over deres gale streger? Nr. 2, Jakob, skulle selv være elev, og det kunne godt give problemer. Hvor hørte han til – inde eller ude?

Jeg vidste godt, at min dobbelte stilling som søn og ligestillet elev ikke var så let, men jeg vidste også, at jeg først og fremmest ville være elev med de andre, og at den manglende ligestilling nok mest kom til at bestå i, at jeg skulle have flere skældud end de fremmede.

Det var ikke fars drøm, at jeg skulle være landmand. Det skulle have været Frederik, den ældste. Han havde ikke lyst, fordi hans idol var ingeniøren onkel Christian i Århus. Han fik også lov til at begynde på statsskolen i Randers, men blev mod sin vilje taget ud igen et halvt års tid efter på grund af pengene – fars store kontante bekymring. Herren gav ham de mange børn, men han skulle selv skaffe pengene til deres uddannelse, og det var slet ikke til at overse i tvangsauktionsåret 1931. Frederik kom til en landinspektør, hvor han kunne tjene til føden undervejs til en uddannelse. Det har sikkert været strengt og ydmygende for en ærekær mand som far.

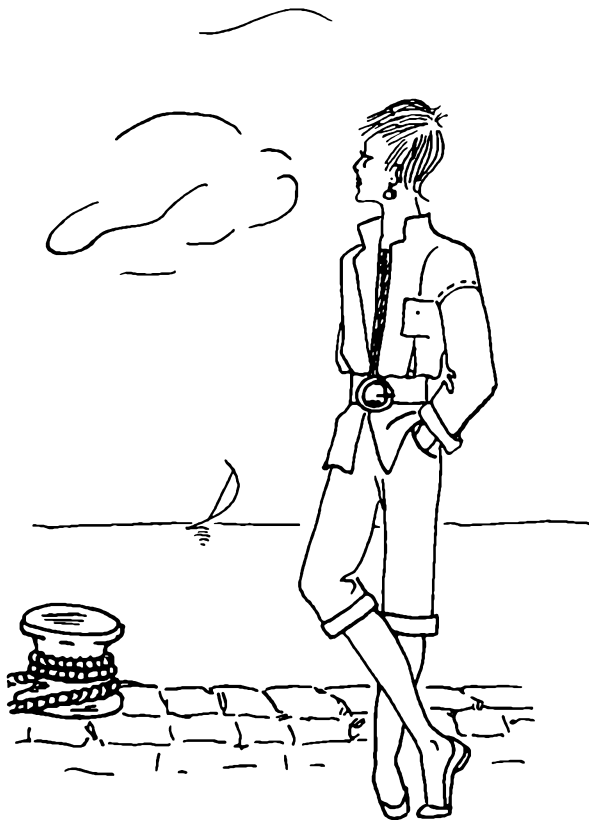
Så selv om far måske ikke anså mig for velegnet til at blive landmand, har det nok været en lettelse, at jeg havde lyst og nu kørte ajle i skovengen den 3. november sammen med karl nr. 4, Karl – en ny lille, vaks fyr, som var ude for første gang og var meget opsat på at vise, at han kunne mere, end størrelsen fristede til at tro. På nr. 1 og 2 kørte Jens og Anton, som var et par år ældre end vi og havde været ude at tjene før. Derfor skulle de have 350 kr. i årsløn og vi andre kun 300. Forvalteren skulle have 500 kr., og det kunne da godt være en drøm at nå dertil, når man sad og skumplede afsted på en beskidt ajletønde.

At køre ajle ud er et udmærket arbejde for unge elever. Det er passende ilde lugtende, beskidt og enkelt, og det gav god muskeltræning at pumpe ajlen op med håndkraft. Lugten er såmænd ikke det værste, så længe man er i gang med det. Nej, den bliver først slem inde i varmen om aftenen, når man tror, at det hele er vasket af. Det er det ikke, så man må hellere opgive enhver tanke om at gå på pigebesøg efter en dag på ajletønden. Foreløbig var det nu heller ikke det, vi tænkte på, efter at vi havde smurt vognakslerne med tyk sort tjære om morgenen og var kommet i gang med at køre. Vi sku' vise, hvad vi duede til, både når det gjaldt om at køre præcis til pumpen, så fars hjemmelavede trærende

kunne nå, og når det gjaldt om hurtigt og helst hurtigst at få tønden pumpet fuld stående på et lidt vakkeltvort stillads. Der var altid lidt konkurrence i gang mellem sådan et par unge fyre som os – og specielt da lige efter november. Jeg kørte selvfølgelig som nr. 3 først ud og nåede at komme bag på ham, inden han var færdig ved halv elleve tiden med den 6. tønne. Det giver en vederkvægende ventestund med hovmodige tanker om den lille splejs på nr. 4.

Far så vi ikke den formiddag. Han stod inde på sit kære værksted og var ved at reparere et sold til tærskværket. Det fik han ordnet, inden mor kaldte ham ind til telefonen og en kop kaffe. Bagefter fortsatte han med sin sidste nye opfindelse: en patentstrammer til tærskværket, så man kunne stramme hovedremmen uden at stande, og uden at remmen kom til at gå skævt. Det var fars bedste stunder, når han sådan »opfandt« og lavede snilde ting udelukkende af materialer fra skrotbunken – altså det, vi andre kaldte sådan. En bunke gammelt jern var for fare en bunke muligheder – ikke skrot. Hans bekymring ved at se mig som landmand hang meget sammen med, at han – med rette – ikke troede på mine evner i et huggehus.

De bekymrede furer i panden havde ellers været dybe om morgenen. For at komme over den 1. november havde han måttet sælge en kælvekvie, han gerne ville have beholdt, og en tyrekalv med gode papirer, som måske kunne have indbragt betydeligt mere om et år. Andre regninger var også kommet til, så han

havde været nødt til at gå den ydmygende gang til svoger Christian for at låne 2.500 kr. Han havde fået dem med det samme og uden bemærkninger, men det knagede i stoltheden.

Han stod op kl. 4 og malkede sit hold køer, holdt smed og andre håndværkere ude, fik gode resultater i marken og stalden og sørgede for, at de unge bestilte noget i arbejdstiden – og så alligevel! Det uretfærdige i at skulle arbejde under så dårlige vilkår for landets hovederhverv sved i sindet. Knud Bach havde ret: Der skulle et oprør til. I den Davidssalme, han læste til morgen, stod der: »Skaf mig ret, o Gud, og strid for mig mod folk, som ikke kender til mildhed«. Det var til at forstå, men der stod også: »Du er min tilflugts gud, hvi har du forstødt mig?« Det var et svært spørgsmål for den kæmpende og troende.

Tilsyneladende havde svoger Christian det lettere. Han var ikke missionsk, tjente mange penge og havde en pragtvilla i Århus, flere biler, 2 drenge, ulykkeligt ægteskab – og som offentlig hemmelighed en elskerinde. Men smålig var han ikke, selv om han godt vidste, at svogeren fordømte hans udenomsægteskabelige forhold. Ikke at far ville bytte, men han kom alligevel i en slem kattepine. Hvordan kunne han nu tale alvorligt til svogeren om hans sjæls frelse, når han så beredvilligt havde hjulpet ham med de penge? Var 2.500 kr. prisen for at holde mund? »Send dit lys og din sandhed, de lede mig, bringe mig til dit bjerg og til dine boliger,« havde han også læst, og med de gode salmeord gav far sig til at »opfinde« – og underet skete. Han glemte for et par timer både salmeord og bekymringer. Livet var atter godt. De nye unge så flinke ud, og han sku' nok få dette her patent til at virke, så de ku' se, at her var noget at lære. Julielund var en træls gård at drive, men det bedste sted at være, og der var sikkert en god mening med, at Gud betroede Gejs og ham at få 10 børn på stribe. Da de giftede sig i Skt. Catarine kirken i Hjørring i 1913, startede Herren sit værk, og Christen »tog sin hustru til sig og kendte hende, og de blev eet kød«. Opfindelser, der kunne forhindre det naturlige resultat heraf, spekulerede far aldrig på.

En formiddag kunne godt være lang, hvis ikke der skete et eller andet spændende, f.eks. en løbskkørsel eller at vognen væltede som afslutning på en mere eller mindre hasarderet væddeløbskørsel, »den gamle« ikke måtte vide noget om. Vi startede med staldtjeneste før kl. 6 om morgenen og havde kun een times middagspause og fyraften kl. 17 om vinteren og 18 om sommeren. Den egentlige arbejdstid var altså 60–66 timer. Med en årsløn på 300 kr. blev det en timeløn på små 10 øre kontant. Enhver kan forstå, at så bliver det vigtigt at spise godt og meget, når den liflige lyd af vællingklokken havde lydt, hestene var stillet i bås og skidtet på hænderne jævnet lidt ud med en blanding af gulvsand og vand fra drikketruget. Vi gik med udspilede næsebor gennem bryggerset for at lugte os til, om der var chance for stegt lever og kærnemælkssuppe eller frikadeller og sødsuppe, eller om vi risikerede salt grønkalssuppe og fedt bævre-flæsk. Selv det røg ned – især da, når det var koldt udenfor, og der var kartofler nok til. Vi spiste sammen med mor og far, hjemmeværende børn og piger i elevstuen. Efter vores opfattelse havde pigerne kun een vigtig ting at sørge for, og det var, at der var mad nok præcis når vi kom. Tolerancetærskelen var uhyre lav

over for forsinkelser, og det hjalp ikke, at de undskyldte sig med, at tørvenerne var våde og kartoflerne halvrådnede, eller at Karen havde skåret en finger halvvejs over. Maden skulle være færdig til tiden! Basta!

Far bad bordbøn: »Velsign vort hus, velsign vort bord, velsign den hele faldne jord« – tanken strejfede vekslen, der forfaldt i morgen – »Velsign os med din milde hånd (mon Karen nu havde kartofler nok?), Gud fader, Søn og Helligånd. Amen!« Det var tydeligt, at Karl og Jens var uvant med at blive forsinket af en bordbøn. De så lidt fjogede ud og undlod demonstrativt at folde hænderne.

Anton og jeg havde prøvet det en million gange før, så det passende fromme fjæs satte sig automatisk på. Hvis der ellers var kartofler nok til maden, kunne vi nok ikke få en bid ned uden bordbøn. Når jeg undertiden fodrede grise, kunne jeg godt falde lidt i staver over, at de nok var mindst lige så sultne som vi, når der blev serveret, men de begyndte på en anden måde. Var det os, der var »naturlige«, eller dem? Markerede vi en vigtig forskel?

Den 3. november fik vi risengrød med kanel og saftevand og så stegt lever med brun løgsauce og kartofler – så det var lige mad for os. Der blev spist ret så hurtigt (det har plaget skiftende bordfællers siden). Dels spiste far hurtigt og mindre end vi, og dels skulle vi skynde os for også at få lidt tid til piben og en lille en på langs. Endelig var der da også det, at mundheldet sagde, at den, der var hurtig til sin mad, også var hurtig til arbejdet, så man kunne købe sig et billigt ry ved bordet.

Men vi slap nu ikke så let. Der skulle først holdes andagt. Vi sang en salme eller sang, og så læste far et kraftigt stykke f.eks. af den norske professor Hal-

lesbye. Jeg sad der og sang og lyttede tilsyneladende pænt, mens jeg skelede lidt ud af øjenkrogene for at se de nyes reaktioner. Ansigterne rundt om bordet var lukkede og røbede ingen interesse. Det meste af, hvad der blev læst, var nærmest uforståeligt for ajlekuske og patterykkere uden særlig træning i det åndelige sprog. Undertonen var noget om, at det var Gud, der ventede af os, at vi var flittige, tro og lydige i vores tjeneste med ajlepumpe og roegreb, og så skulle vi i øvrigt omvende os, især hvis vi tænkte for meget på piger eller på det væmmelige . . . det unævnelige. Der blev aldrig læst noget om, at vi sled for meget eller fik for lidt i løn. I det kristeligt velfungerende, måske velfriserede hjem er der mange lønlige understrømme i den femten-seksten-åriges hjerte, når han kommer ind i sit eget opgør med alle disse strømme af gudelige ord. Hvor meget vi unge fattede, véd jeg ikke, men det er sikkert, at vi var temmelig irriterede over, at det skulle foregå i vore kostbare hvileminutter. Tænk, om man turde sige til »den gamle« (far var 45), at vi burde have forlænget middagspausen med 10 minutter, fordi der skulle holdes andagt! Så oprørsk var jeg ikke, og det var vi vel i det hele taget ikke i hine autoritetstro tider. Måske skyldtes min frygtsomhed også, at jeg godt vidste, at husandagten var et vigtigt og uundgåeligt element i fars og mors omsorg for de unge, der var dem betroet. Når alle ord og irritationer er glemt, står deres levende omsorg for os tilbage som en lysende søjle. Det har jeg sidenhen i livet fået mange vidnesbyrd om, når jeg har truffet »gamle« piger og elever fra Julielunds storhedstid.

Ti minutter i et fik vi en kop kaffe med et stykke blødt brød til. Kirsten kom ind med det, da jeg lå på bænken og sov, så jeg vågnede lige op i et par brune, skælmske øjne. De fulgte med ud, og det forandrede hele eftermiddagen. Maren var pludselig både flink og køn, og Klaus skulle nok blive en god hest, når jeg fik lidt styr og stil på plagen. Da jeg igen sad på ajletønden, prøvede jeg, om jeg kunne huske, hvad far havde læst. Ikke et ord – men der sad nogle rester af en stilhed; alle på gården havde været sammen i en kort stund midt i travlheden og sliddet. Det virkede som et kontrapunkt – en tone et andet sted fra.

Midt på eftermiddagen myldrede Louise, Kirsten, Sv. Olaf, Asger og Bent hjem fra skole. Pigerne hylede og flygtede, da jeg prøvede at tørre mine vellugtende hænder af i deres frakker. Senere kom Bent ud og spurgte, om han ikke måtte køre med ud på tønden en gang. »Ikke tale om. Det er alt for farligt. Hestene kan løbe løbsk, så du falder ned under et hjul og får knust hoved og brystkasse og det hele,« sagde jeg med fagmandens autoritet. Han sjokkede ind i kostalden for at prøve at drille tyren, så den brummede olmt. Hvad skal en syvårig ellers lave? Jeg sku' i hvert fald ikke ha' nogen snottede unger med. Når man har passet små søskende i 10 år, er man meget voksen som femtenårig!

Mor kom ud og spurgte, om jeg vidste, hvor Karis og Nelle var. Det gjorde jeg ikke, »men de skriger nok op, hvis de sidder fast et eller andet sted,« sagde jeg flabet. Mors øjne lynede lidt, men hun sagde ikke noget. Hun var ved at træne i at få lømler i stedet for børn. Måske »hævned« jeg mig lidt, fordi hun i aftes inde i stuen havde prøvet at klappe mig lidt på kinden en gang. Jeg blev indvendigt rasende. Vidste hun da ikke, at jeg ikke var em barnerumpoe mere, men

landvæsenlev med eget spand heste og værelse ude? Det er svært at fravænne mødre, og det gør det ikke nemmere, at de har mange børn. Mor ville hele tiden vide, hvor hver eneste af hendes 9 unger var. Som femtenårig havde jeg nok ikke rigtigt opdaget mors stolthed endnu. Jeg havde nok at gøre med at baske mig ud af de beskyttende vinger.

Da mor gik, opdagede jeg pludselig, at hun vist var ved at blive mistænkelig tyk igen. Nå-da! Nu havde vi ellers lige indstillet os på, at vi nok kun blev 9. Der var gået 4 år efter Nelly, og det var aldrig før sket i den lange kæde. Der blev ikke snakket om den slags ting, og mor var kraftig og statelig af skikkelse, så når hun bare gav korsettet en ekstra stramning, ku' der ingenting ses. Køer og søer og hopper blev tykke, og vi stak sagkyndigt en tommelfinger i siden på dem og mærkede fosteret. Vi trak vurderende i patter, så på yver, dell og stall og holdt nøje øje med kønslæber og nedsunkne bækkensener og forudsagde fødsler præcist; men mor anede vi intet om og har aldrig lagt hånd på hendes mave og mærket liv. Nej, vi gik til rutebilen og hentede mormor og hendes sorte jorde-modertaske, og 8-14 dage efter var vi een mere. Hvad der var årsag, og hvad der var virkning, var længe en gåde af den slags, som far ikke løste for os drenge. Om vi har taget skade af vores trange fostertilværelse og den manglende oplysning senere hen, må andre vurdere.

Fyraften nærmede sig så sagteligt. Tids nok blev Karl og jeg enige om, at vi hellere måtte prøve at få ajlen til at slå til hele dagen end genere forvalteren lidt

Pige i egnsdragt

før aften, så vi ændrede konkurrencens fortegn og kørte de sidste halve tønder ud, så det lige akkurat passede med at være hjemme til tiden. Så om i vognporten, hestene fra og op på den nærmer (den venstre set bagfra) og om i dammen for at få skyllet benene, inden hestene skulle på stald. Og så snød Maren mig alligevel. Bedst som vi var ude på det dybe, bestemte hun sig for, at hun også ville have vasket overkroppen, og lagde sig og mig ned i vandet. Hun klarede sig fint, men jeg blev våd og gal, og de andre grinede – først lidt forsigtigt, men efterhånden lidt for larmende, syntes jeg nok.

Arbejdsdagen den 3. november 31 var endelig forbi. Der blev fyret på i det primitive elevbadeværelse, så ajle- og sæbeduft senere blandedes med den gode madlugt i den varme elevstue. Med en svingende tallerken brune, stuede kartofler med enkelte vildfarne leverstumper i, 4 stk. rugbrød så sparsomt belagt plus 1 fransker med ost, mælk og the og så mulighed for at bestille ekstramadder, gik sjælen til ro i den gennemarbejdede krop, og livet var såre enkelt.

Trætte og mætte tæde de nye lidt op og begyndte at snakke om tidligere pladser og andre oplevelser. Kirsten kom ind og tog af bordet og svarede rapt, da Karl pjattede med hende. Jeg gik i hælene på hende, da hun gik. Hun havde søde små krøller i nakken. Inde i stien læste mor højt for Louise og Kirsten og Svend Olaf. Det var Selma Lagerlöfs Gøsta Berlings saga. Det lød spændende, og mor læste så levende og godt. Ubemærket sluttede jeg mig til de lyttende. Det var vidunderligt at flytte fra ajlevognen op i de store värmlandske skove med dybe søer, elsdyr, bjørne og farverigt herregårdsliv med stærke mænd og smukke kvinder på farlige slædeture. Der ville jeg op engang.

Kapitlet var slut. De små skulle i seng. Kisse rynkede sin fregnede næse og sagde, at jeg lugtede væmmeligt. »Dumme tøs, det er møjet der sætter lagkagen på bordet,« svarede jeg og gik ned til dem, der lugtede som jeg selv. Karis og Bent havde »gemt« sig for mor nede i elevstuen. Det havde jeg selv gjort så tit. Det var så spændende, især når de unge glemte, at der var børn til stede. Så fik vi føjet nogle farverige dimensioner til de livsoplysninger, vi i øvrigt fik i stuer og skole. Selvfølgelig var det en helligbrøde at sladre om, hvad vi hørte i elevstuen eller på værelserne.

Der lå en daggammel avis på bordet. Stauning og Mussolini var på forsiden. Den første gjorde for lidt ved arbejdsløsheden og krisen i Danmark, og den sidste fik det hele til at gå strygende i Italien. Var det sådan en ka'l, vi havde brug for? Inde i avisen afrustede P. Munch Danmark i Geneve, og en vis Adolf Hitler førte sig stærkt frem i Tyskland. I en tale til flere mennesker, end der boede i hele Randers, havde han sagt, at Tyskland ved den almægtiges hjælp atter ville blive den stærkeste nation i Europa. Han var måske en god kristen? Det var Stauning ikke. Han var gået ud af folkekirken og drak sig tit hønefuld efter sigende. De skreg af begejstring, stod dér og hyldede ham i flere minutter med højre arm strakt skråt frem og op. Underlig måde. Hans frivillige brunskjorter

trampede afsted med spader på skuldrene. Det passede ikke med, at de voksne til min konfirmation året før havde sagt, at jeg nok aldrig blev soldat, fordi den slags pjat var afskaffet, inden jeg blev så gammel. Hvad skulle man tro på? I Kina var der druknet 100.000 for en måned siden, men det var på en måde værre, at grisene faldt igen, og nu måtte man regne med, at mindst 30-40 tusinde landmænd ville gå fallit i løbet af et års tid. Alligevel blev der produceret flere og flere grise, som skulle have en tikroneseddel i halen hver, når de skulle til slagteriet, sagde far – og Knud Bach. Mon det ville hjælpe med det nye slagteri, far havde været med til at bygge i Allingåbro i år?

Enten var jeg træt, eller også var verden af lave. Den lignede ikke ret meget den verden, Gud ville, vi skulle leve i, efter hvad far og mor og skolebestyrer Westrup sagde om ham. Mon de kendte ham ordentligt? Var han i det hele taget rigtig til? Det ku' jeg ikke finde ud af, og så gik jeg i seng med de ubesvarede spørgsmål. Halmen var frisk og duftede godt op igennem den svære underdyne. Overdynen var tung og klumpet, som var der døde høns i den. Vel under den var man godt og sikkert fortøjet. Jeg foldede de barkede næver og startede den lange remse fra mormor over onkler, tanter, førte og kusiner til mor og far og de andre otte. Jeg nåede kun til Bent, Karis og Nelly blev snydt, og det var synd for dem.

Fra sengens varme dyb steg en duft af ajle og ung krop. Den lagde sig under det kolde loft.

Pludselig var det 3. november 83 igen. Jeg havde været langt væk og var lige ved at køre i åen. det var, som om duften af ajle fra dengang blandede sig med stanken af den gift, jeg nu havde i sprøjten.

Dermed hørte alle ligheder også op. Jeg var helt alene på gården og kunne godt om en uges tid sætte traktoren ind og rejse til Spanien i 4 måneder uden at forsømme gården. Kontrasten var stor og mærkbart nærværende. Når jeg kunne bruge det gode sprøjtevejr d. 3., var det, fordi jeg sammen med en søn og en sønnesøn havde tabt i en TV-quiz dagen før og derfor ikke skulle til optagelse. Ikke i den vildeste 15-åriges fantasi havde jeg kunnet forestille mig, at jeg som 67-årig forpagter på Julielund skulle komme i den situation. I det hele taget er alt gået anderledes, så jeg nu kan gøre op, at det altid har været umuligt at forudsige og derfor været vigtigt at være forberedt. Vær beredt, sagde vi som spejdere. I dybeste og bedre forstand er det den nødvendigste holdning til livet, jeg kan nævne. Det gælder ikke mindst, når jeg i dag må konstatere, at den 68-årige ikke kan besvare den femtenåriges eksistentielle spørgsmål, men tværtimod har brugt livet til at få rejst endnu flere.

Er vi beredte til at tage imod livet som en uudgrundelig gave fra dag til dag, rejser det sig en dag i én som en fortælling om – ja, om hvad? Dybest set om Skaberen. Ikke frygt, men ærefrygt for livet er vores eneste redning.

Jakob Højlund.

Mit barndomshjem

Mel.: Erindrer De, det var i Kongens Have . . .

På Jyllands ås nær ved den brune hede
min vugge stod, der lå mit barndomshjem,
og jeg vil alle mine dage frede
om minderne, som stadig myldrer frem.
Vi børn, vi sloges, lo og var så glade,
fra sol stod op, til den gik ned i vest;
og skønt vi ofte lavede ballade,
randt dagen hen, som var der altid fest.

Fra årle morgen alle var på færde,
man sled og ased' hele dagen lang,
og selv om een sig fjæled' bag et gærde,
jeg syntes, dagene var fyldt med sang.
Mit kære hjem, et lille kongerige,
for mig det bedste sted på denne jord,
hos far og mor, det kan jeg roligt sige,
var luften altid ren og pligten stor.

Min faders retsind overalt sig viste,
han myndigt røgted' slægtens gamle gård,
min moders godhed, som så mange priste,
bar præg af ånd, hun for mit øje står
som den, der kunne lede, styre, råde,
men enevældig herskede hun ej,
nej, mor og far de brugte alt med måde,
de trak på lige hammel samme vej.

De svandt, de svandt, de gamle barndomsdage,
jeg aldrig mere dem tilbage får,
nu sidder jeg alene her tilbage
og tænker på de mange, mange år.
Mit hjerte skælver, når jeg ret erkender,
jeg har en gæld, som føles meget stor,
jeg ganske stille folder mine hænder,
i hjertet si'er jeg tak til far og mor.

Mary Bentzen.

Hvedemarken

I morges løfted' jeg mit blå gardin
og så den part af himlen, som er min.
Jeg så mod syd, hvor skovens mørke bræmme
går ud i ét med markens hegn herhjemme,
mod slottets tårne og den lille by,
hvor hamre klinged' sprødt i dagen ny.

Mod øst, hvor solen fra sin himmelrand
sig fjerned' og forgyldte sky og land,
og dér, mod bakkens hæld og solens skive,
jeg så, at hvedemarken var i live.
Før brun som bark, men nu i forårspragt
den glitred' grønt med tusind perlers pragt.

Et korn blev sået i den varme jord
og gemtes blidt bag sneens barske flor.
Nu lover det til høst og gyldne dynger
af fede kerner, som på loftet tynger,
men dog vil lette på det hårde tryk,
som altid, altid knuger bondens ryg.

Den morgenstund var rammen om en bøn:
at arven trygt kan gå fra far til søn,
at furen pløjes og erfaring søges,
at kornets gyldne strøm bestandig øges.
Og se, så stærk er hvedekornets lov:
dets eget liv er nye livs behov.

Else Nielsen.

*Pengestenen i
nordsjællandsk skov*

Høstvers

Når høstens stjerne tændes,
og det på lyset kendes,
at somren går på hæld,
da standser vi og grunder
på høstens store under,
der er som livets væld.

O Gud, som nu har givet
os daglig brød til livet,
hjælp os til at forstå,
at det er dine gaver
fra mark og eng og haver,
der mætter alle små.

Det grønne blad skal flamme
og falde fra sin stamme;
thi vintertid er nær.
Men dine løfter gode,
som næppe nok vi tro'de,
har vist, du har os kær.

Halvdan Knudsen.

Nytår

Året – det nye, der kom,
ligger åbent og ubrugt og fuld af løfter.
Det beder os, tvinger os
tage imod sig,
rent, uberørt som et tæppe af nyfalden sne.

Forsvarsløst slides det ned til et »borte«,
laset, udslidt, fornedret og gråt,
siler umærkeligt ud
som årtusinder før.

Du skal tro på
at verden bli'r bedre, for ellers
dør håbet, vi ikke kan leve foruden.
Natten bli'r trøstesløs sort – og
dagen en skal uden kerne og liv.

Men – høres mon ikke i rummet endnu
en klang af det skabende »Bliv«?

Du skal tro på
at verden bli'r bedre.
Du skal!

Else Nielsen.

Vintervers

Vinter!
Snestorm!
Sorte sky'r,
sky'r der ligner
folk og dyr

Blide
linier
rimfrost-lun.
Sort er bare
skovens bryn

truer,
brister,
falder tungt,
pudrer verdens
ansigt ungt

Skøjter
klingrer.
Isen bær'.
Røde næser,
kolde tæ'r.

Snemænd.
Jubel.
Kom og se.
Børn får aldrig
nok af sne.

Else Nielsen.

Vær stille

Vær stille, — mens verden higer
mot lykke i rastløst jag.
Vær stille, — når solen stiger,
og signer en nyfødt dag.

Vær stille, — når livet krever
til regnskab en vakker dag.
Og stille når hjertet bever
i angst for det tapte slag.

I høsten spirer en sommer,
— en vinter varsler en vår.
Vær stille, — når våren kommer,
— og stille når som'ren går!

Gunnar Berglie.

Bisserup Havn

– en interessant lokalitet

Greve Ulrich Holstein-Holsteinborg sætter her focus på Bisserup ved Holsteinborg og især på havnen. Under historiens gang har den betydet meget for mange initiativer. Greven, der er en kyndig dyrker af fortidens hændelser, lader mange studier blive til værdifulde gengivelser af liv og virke over århundreder.

Bisserup Havn lå inden for det mod syd løbende, græsklædte næs ud til den sejlbare rende. Næsset beskyttede havnen imod Smålandshavet.

På grund af sin beliggenhed i forhold til baglandet og ikke mindst de naturlige betingelser imod havet har havnen altid haft stor betydning som losse- og ladested.

Tidligt kaldtes den Hvirvilds Havn, og dette navn beholdt den langt op i historisk tid, hvilket fremgår af kort lavet så sent som omkring år 1700. Først omkring dette tidspunkt skiftede den under indtryk af naboen på land navn til Bisserup Havn eller Bisserup Ladeplads.

I modsætning til naboerne inde i land, der alle er opstået som bønderbyer med landbruget og handelen som det vigtigste livsgrundlag, har havnens liv allerede fra tidligste stund været vendt mod havet. I fred med handel og fiskeri såvel som i krig med skansebygning og ledingsflåde.

Officielt nedlagde man år 1664 mange havne og ladesteder, hvoriblandt Hvirvils Havn »i den vilde Mark, hvor der hverken findes Pakhus, Vejerhus eller Toldbod, saa Varerne losses paa Kysten og toldfrit i Bøndernes Køretøjer naar Modtageren«.

De sidste rester af havnefunktionens rettigheder fra middelalderen ses i, at helt op i 1800-tallet var dette område skattefrit – hovedgårdstakst.

Først omkring år 1800 var etableret en ca. 20 m lang skibsbro med et ca. 20 m bredt brohoved.

Indtil da var der to ankerpladser til større skibe ud for havnen; de betegnedes sågar som de bedste ankerpladser i hele Smålandshavet.

Indtil 1850 eksisterede ingen anden bebyggelse på disse strandmarker omkring Bisserup Havneplads end husene til toldkontrolløren, lodsens, kroen, Sandbergs samt Jacob Fiskers gård og magasinerne.

Sagn-høvdingen

Den første navngivne person var den ølandske høvding Hvirvil. Hans navn har været knyttet til havnen i næsten 1500 år.

Omkring år 500 var han våbenfælle med Frode Fredegods fader, Fridlev hin Raske, der var dansk konge. Imidlertid svigtede Hvirvil kongen og sluttede fostbroderskab med fem andre krigere; de hærgede sammen Sjælland. Kong Fridlev angreb dem derfor »ved den søndre Side af Sjælland i en Havn, som siden fører Navn efter Hvirvil«. En hel dag stod den hårde kamp, men de var ligebyrdige, og hen under aften lod Hvirvil alle sin parts skibe binde sammen over renden mellem Østre Fed på Glænø og Bisserupkysten. To af Hvirvils fostbrødre flygtede imidlertid om natten ved at kappe tovene til skibene; da morgenen gryede, besluttede kong Fridlev at kæmpe alene på trods af sin talmæssige underlegenhed – og i troen på, at »hans Kjortel og Sværd ikke bed paa«. Det lykkedes ham til sidst at vinde over de krigeriske brødre, og bl.a. fældedes Hvirvil.

På valpladsen ved Hvirvils Havn begravedes han under en meget stor sten, Hvirvilstenen, der lå her indtil ca. 1650, da den ophuggedes for at danne fundament under Trolholms Kapel i Venslev Kirke.

Roskilde bispen:

»Paa dette Sted var jeg omgivet imod Land af store Skove, og mod Øst ude ved Bjørnebækken laa Bjørneskoven. Aar 1167 laa Biskop Absalon med 6 Skibe ved Hylleminne, saa vidt jeg husker inde i Ydernoret. 3 af dem var uheldigvis grundstødt i det lave Vand, og da man en Morgen overraskedes af 9 fjendtlige vendiske Langskibe, vækkede Absalon med høje Raab sit Mandskab til Kamp. Dette sprang direkte i Brynjen, kappede de 3 kampdygtige Fartøjers Ankertov og roede direkte mod fjenden. Forgæves forsøgte Venderne at betvinge de faa Danskere, men de jog dem paa Flugt og tog et af Langskibene.«

Venderne flygtede til alle sider, og »de, der tyede ind i Bjørneskoven for at skjule sig dér, fik ingen Nytte af det, thi Bønderne ransagede Skoven paa det grundigste«.

Roskildebispens Bryde

Længe før historisk tid lå her en naturhavn ved det nuværende fiskerleje Bisserrup Havn, der på Valdemarernes tid trådte ind i historien samtidig med, at Roskildebispens borg Braade rejstes. Efterfølgeren Holsteinborgs spir knejser over skovene, og man aner i kraft af dens beliggenhed, hvorledes den gamle borg formåede at forsvare havnen imod fjenderne.

Op gennem 1100-tallet greb i stigende omfang venderhærgningernes uvæsen om sig. Landet var i opløsning, kongsemnernes kamp om kronen svækkede rigets struktur; også kronen og kirken krigedes.

Over midten af 1100-tallet styrkedes landet ved, at kong Valdemar og biskop Absalon i stor enighed først stabiliserede riget internt og derefter bekrigede og nedkæmpede landets fjender udadtil. Et resultat var, at borge rejste sig ved alle rigets vigtigste overfartssteder; også ved Hvirvils Havn rejste Roskildebispens borg Braade sig. Den skulle sikre det vigtige flådemødepunkt ved havnen.

Bryden på Braade skulle ud over den militære funktion også bestride administrationen af Roskildebispens vidtstrakte besiddelser på denne del af Sjælland. Mange mindre len tilhørende bispestolen lå i dette område, og helt op til efter reformationen sad der en lensmand på Braade.

Som et tegn for nutiden på disse ufredstider opløjedes på Holsteinborg marker i 1739 en sølvskat på ca. 500 runemønter fra omkring 1100.

Lokale beboere som kystmilits

Tit i nyere tid har ufredstider også trukket deres truende spor forbi havnen. Frygtsomt har den lokale befolkning stirret ufravendt ud over vandene – hvornår kom fjenden?

I dag ses stadig flere kilometer skanser med flescher (små bastioner til infanteriets artilleri) og en stor bastion, der vagtsomt skuer ud over havnens munding.

Flere gange under Christian IV anlagdes skanser her. I hvert fald var de bemandede og bestykkede under Torstenson-krigen 1643–45 imod Sverige og Holland. Også i svenskekrigen fra 1657 toges der fat på skansegravning ved kysterne. Der oprettedes strandvagter og organiseredes bønderkørsel af proviant og ammunition. Og netop bønderne i Flakkebjerg herred var blandt de mindst villige til at gå strandvagt og grave.

Også år 1700, da svenskerne gjorde landgang i Korsør, bemandedes skanserne. Imidlertid varede denne krig kun ganske kort.

De naboliggende sognes beboere måtte atter i englænderkrigene – år 1801 og 1807–14 – udføre skanser og gå strandvagt. Lensgreven på Holsteinborg udtalte til sin kone under en gåtur 18. august 1807, at »vi har alle muligheder for at etablere et militært korps, men mangler totalt krudt«. Og tre dage senere gik de atter dernede for at se på udbygningen af anlæggene, og da udtalte han igen, at »nu er der samlet ca. 300 mand bestående af alle, lige fra (godsforvalter) Klü-

wer, hans sønner, gartneren, forpagtere, skolelærere, præstesønner, bønder, alle som har kraft og magt – hver bevæbnet som han bedst kan«. Man havde de to strandvagter, en ved Bisserup og en på Glænø. Derudover var der til stadighed to ridende bude parate i borggården.

Eksempelvis hørte man 15. juli 1807 ca. 20 svære skud ude fra havet. Men intet sås. Forud derfor skal man have set et engelsk skib, som opmålte kysten fra Skælskør forbi Glænø og til Bisserup. »Imidlertid har (godsforvalter) Klüwer intet bemærket, selv om han sad Vagt med sit 'skønne Teleskop' i det søndre Taarn«.

Fiskerne

I middelalderen var hovedparten af den befolkningsgruppe, der deltog i de store sildefiskerier i Øresund og syd for Lolland, fiskere fra Sydsjælland. Der fiskedes op til 1,2 mio. tdr. sild på de to måneder, som sildefiskeriet varede. Den saltede danske sild var efterspurgt som en kvalitetsvare udover hele Europa dengang.

Da silden forsvandt fra Øresund i slutningen af 1500-tallet af ukendte årsager, blev fiskeriet fra at være et vigtigt erhverv for bønder, håndværkere og handlende først og fremmest et led i den selvforsynende husholdning.

Omkring 1870 begyndte tyske ålefiskere at søge fangstpladser i farvandene omkring Sydsjælland; de kom med deres drivkvaser, kunne fiske langt mere end den danske kystbefolkning, som kun betjente sig af håndvod, ruser og lignende. Men også dette fiskeri overtog danskerne snart og pressede derved de fremmede bort.

I dag er for kystfiskeriet omkring Bisserup Havn bundgarnene dominerende, og man kan overalt se bundgarnspælene rage op over vandoverfladen langs kysterne. Tillige anvendes stadig traditionelle ruser og krogredskaber, bl.a. til fangsten af ål. Ålestaderne lå indtil nyeste tid langs hele kysten, strålende med deres lige pælerækker som edderkoppespind ud mod et fjernt mål. Et stort forarbejde ligger her i garn og pæle, før der er fangstmulighed.

Fisker Valdemar Jensen er den ældste fisker i nutidens fiskerleje. Sin meget høje alder til trods tager han hver dag med ud på søen og giver et nap med at røgte garnene.

Lensgrevens industrialisering

En person træder ind i havnens historie og ændrer den omkring år 1800 stærkt hensygnende tilstand til noget langt mere aktivt.

Lensgreve Frederik Adolph Holsten-Holsteinborg blev i 1808 gift med komtesse Vilhelmine Reventlow. Det var hende, der tændte Skandinaviens første juletræ samme år. Han oprettede bl.a. vor ældste og stadig eksisterende sparekasse og tog uhyre mange litterære, landøkonomiske og politiske initiativer.

For at genskabe Bisserup Havn som en alsidig handelsplads og for at muliggøre, at også større skibe kunne anløbe havnen, gjorde han mange forsøg på at

oprense sejlløbet dertil. Det satte ved stærk strømning hvert år til med sand (som det i øvrigt stadig gør). Under betydelige omkostninger udførtes dette arbejde, men selv efter mange år opnåede man ikke det ønskede resultat og ophørte derfor igen dermed.

Imidlertid anlagde han en skibsbro og byggede et kornmagasin nær derved.

Endvidere indrettede han på en gård en hørfabrik, opførte en oliemølle, et sæbesyderi og en kakkellovnsfabrik. Herudover etableredes et lille garveri ved Holsteinborg.

På Fuirendal oprettedes et stort teglværk, der årligt producerede 30.000 tagsten, 2.500 fliser og 8.000 andre sten. Også en fajancefabrik etableredes, ved at lensgreven opkøbte den da nedlagte Antvorskov Fajancefabrik og tilsyneladende også overtog fabrikanten.

Desværre for alle disse beskæftigelsesmæssige aktiviteter var tiden ikke derfor. Efterhånden viste det sig, at ingen af dem kunne hænge sammen økonomisk, og de sygnede snart efter hen igen.

Lodsen

Smålandshavet er et farvand, der ikke er let at besejle med sine mange grunde og stenrev. Fartøjer, der skulle besejle det, tog lods om bord. Dette erhverv var oprindelig selvstændigt, men senere overtog staten lodseriet og ansatte faste lodser.

Lodshuset

I generationer har én slægt bestridt lodserhvervet for Smålandshavet startende med Jens Olsen Sletten, født i 1787 ved Øresund. Med stor kærlighed for søen uddannede han sig som styrmand og skibsfører i sejlskibenes storhedstid. Efter et oversøisk togt vendte han hjem under Englandskrigen 1807–14, men toges til fange og sad under rædsomme forhold i engelsk fangenskab på Themsen. Hjemkommet herfra blev han lods for Smålandshavets vestlige del og lejede det yderste hus på Glænø af grevskabet Holsteinborg mod at bringe friske fisk til slottet hver dag.

Energisk som Jens var, syntes han, at alt for meget tid tabtes ved dette, hvorfor han spurgte lensgreven om lov til at opføre sig et hus i Bisserup Havn. Dette tillodes ham, og for egne penge og med egne hænder byggede han Lodshuset.

Lodshusets stuehus og staldlænger ligger markant på havneoddens sydligste punkt. Den særprægede arkitektur for sidstnævnte skyldes, at Jens mente, at det var frådseri af sten at bygge højere til loftet, hvor kreaturerne skulle stå. For dette byggeri modtog Jens et smukt lueforyldt sølvbæger med inskription som flidspræmie.

Han havde sin egen båd, der kunne laste 100 tdr. korn – hvilket var meget dengang. Virkende som lods i mange år tænkte han aldrig på sig selv, når han trodsede havets elementer og gik ud for at redde menneskeliv. Engang reddede han hele besætningen fra et hollandsk skib, der gik ned i hårdt vejr. For dette modtog han af skibets kaptajn den natkikkert, der stadig er i familiens eje.

Jens Olsen var en rigtig søens mand; han var flittig og bestemt samt meget hjælpsom og rettænkende. Han døde efter et langt liv 84 år gammel.

Også hans søn, Jens Jacob Jensen, var skibsfører og blev lods. Han blev gift med skovfogeddatteren fra Glænø, Margrethe Jacobsdatter, som bl.a. havde lensgreven og grevinden som faddere ved sin dåb i Ørslev kirke.

Disse to var også meget flittige og skabte med deres lyse sind haven omkring Lodshuset, plantede frugttræer m.m. De opdyrkede marker og indtog moser. Også han modtog en flidspræmie af lensgreven, og døde næsten 85 år gammel.

Ligeledes hans søn, Hans Olav Jensen, var lods. Han døde 1922.

Tolderen

Under kong Frederik II åbnedes havnen atter efter en lukket periode, idet der ansattes en »tro karl« i 1576 til at overvåge handelen og opkræve told af heste og kvæg, men allerede 17 år efter forbød Kristian IV atter på det strengeste benyttelse af havnen, da man beviseligt havde ind- og udskibet øl, heste og kvæg ulovligt.

To vigtige forordninger ændrede helt handelsvilkårene langs kysterne. En forordning i 1788 frigav fuldstændig korn- og kreaturhandelen, og toldforordningen i 1797 forandrede helt det bestående system, idet alle indførselsforbud ophævedes. Råstoffer frigaves eller sattes til lav told, selv om der til gengæld bevarede en forholdsvis høj told på mange varer.

I slutningen af 1700-tallet foretoges toldkontrollen i Bisserup Havn af strand-toldbetjentene i Karrebæksminde.

Således ses en sag opstået en augustdag 1795, hvor skipper Claus Hansen af Ærø havde ligget med sin jagt ved Bisserup, da tolder Hansen med medhjælper kom sejlene fra Karrebæksminde. De ville ombord på jagten for at undersøge ladningen af papir, men Ærø-skipperen lattede anker og satte tre sejl til, uagtet tolderen råbte, at han skulle bie og kaste tov til båden. Skipperen ville absolut ikke parere ordre og sejlede med forsæt væk og hindrede derved tolderne i at foretage eftersyn. Oven i købet affyrede skipperen en ladning uanstædige ord!

Den historie kostede Ærømanden 100 daler. Tilsyneladende har han haft brændevin i hele lasten, hvilket i store mængder solgtes i Bisserup til disse Ærø-skipperne, der igen solgte den ufortoldede vare til andre dele af landet.

I juni 1822 forespurgte lensgreve Holstein-Holsteinborg Collegiet, om den ene strand-toldbetjent i Karrebæksminde kunne forflyttes til Bisserup, samt om »det i Instruxen for Politie Opsyns Betjenten i Karrebæksminde og Udhavnene Bisserup og Dybsøe anførte Forbud imod at udskifte i Bisserup Havn: Tjære, Steenkul, salte Fisk, Sild, Beeg, Jern og Brændevin maatte hæves. . . « Dette blev imidlertid ikke imødekommet, da man regnede Bisserup for »en Udhavn«, hvis handel måtte fornærme de handelsberettigede borgere i købstaden Næstved.

Imidlertid må det være lykkedes, idet grevskabet Holsteinborg i 1839 oprettede en lejekontrakt med konstitueret overtoldkontrolleur Feddersen på Det

Konfirmation i Bisserup år 1900

Kongelige General-Toldkammer og Commerce-Collegie's vegne om overladelse af en bolig m.m. til en toldbetjent ved Bisserup Havn på ovenmeldte grevskab. Denne beboelseslejlighed indrettedes i søndre ende af den i sommeren 1839 opførte nye gæstgivergård på udskibningspladsen ved »Bisserup Magaziner«.

Magasinformand og kornopkøber

Det ses, at allerede omkring 1790 havde agent Bodenhoff i København lejet en ladeplads ved Bisserup for hans »i de Plessiske Skove kiøbte Skibs Tømmer m.v.«.

Omkring 1810 byggede lensgreven selv magasiner der på stedet.

Christen Petersen fødtes i 1842 og viedes i Holsteinborg kirke med Maren Olsdatter fra Skafterup. Det gamle ægtepar nåede at fejre diamantbryllup.

De første 30 år af ægteskabet boede de i Bisserup, hvor han arbejdede som magasinformand og kornkøbmand.

Bisserup var på det tidspunkt en stor handelsplads med havn, og storkøbmand Schou fra Slagelse havde oprettet efter datidens forhold meget store magasiner til modtagelse og opbevaring af korn og foderstoffer. Så godt som alt korn, der solgtes dengang, kørtes hertil, herunder også landgildekornet fra de omliggende herregårde. Hvert år blev der gennemsnitlig leveret ca. 40.000 tdr. korn hertil, hvilket igen førtes bort ad søvejen.

Ved hele denne virksomhed var om vinteren beskæftiget ca. 20 mand. Herudover kørte Christen Petersen rundt i landet for at opkøbe korn for købmanden. Med stor nøjagtighed og redelighed røgtede han disse hverv. På sine gamle dage boede han i 30 år i Holsteinborg Hestehave og ernærede sig som husmand og tækkemand.

(Dette meddelt fra en havneplads og en egn med natur og kvaliteter).

Du og ordene

Du og ordene virket så små,
så hjælpeløst ubetydelige
fra en fremmed til en fremmed
– lik halmstrået
du ser vippe på bølgetoppen,
armt, lite og nytteløst.

Du og ordene var så gode,
som et varmt godt smil,
fra et menneske til et menneske
– lik sterke hender,
som haler deg opp over båtripen
og frakter deg sikkert mot land.

Du og ordene var så vakre,
dere gav meg ikke bare livet
men noe uerstattelig tilbake,
– den sikre troen på at fortsatt
går også mennesket omkring
blandt dyrene på jorden.

Else Marie Svendsen.

Jord og bønder

- Nye tider Den danske jord, hvor sproget klang,
blev priset alle dage.
Men gammel fryd og arbejdsgang
det kommer ej tilbage.
Hver slægt med egne glæder går.
Hver slægt sin egen rytme får
med sorg og glæde blandet.
- Modgang Den danske jord sig ændrer ej,
mens tiderne de skride.
Og falder modgang på vor vej,
på jorden trygt vi lide.
Men den, der ej har modgang set,
han fatter ikke glæden ret.
Og jord gi'r glæder mange.
- Forår Når ret sig himlen hvælver blå,
og lærken går af dvale,
da er det tid at tænke på
at få sin jord i tale.
Forlængst er meget arbejde gjort.
Hver traktor står så blank og smurt.
Har kraft i stål og stempler.
- Høst Engang gik leen skår på skår.
Engang stod neg i travet.
End stålet over agren går
og bjærger jordens gaver.
Nu mejetærskeren det er,
som tunge arbejdsbyrder bær'.
En fryd det er at skue.
- Efterår Og ploven, den blev et symbol,
bag traktor som bag heste.
Den bringer frem i lys og sol
til sædejord det bedste.
Den pløjer ned alt sygt og dødt
og frem det gode, igenfødt
af jordens dybe gemme.

Status

Og når så året rinder ud,
og tanken går tilbage
med stille tak til livets gud
for arbejdsrige dage.
En tak for jorden, som os gav
til dagligt brød og livets krav.
Af jorden er vi runden.
Til jorden er vi bunden.

Povl T. Rasmussen.

De gamle møller

I gamle dage møllen
var midtpunkt i et sogn,
og det var glade stunder,
når mangel hestevogn
kom her med markens fylde,
med kernen gul og hel,
for atter hjemad køre
med det hvideste mel.

Og mølleren var gerne
ud af ædel stand,
og var blandt sognefæller
en højt betroet mand.
I møllehusets stue
der godtfolk kom og gik,
og hos den møllerfrue
man dram og kaffe fik.

Om bynyt her man talte,
om glæde og om sorg,
i gård såvel som hytte
og herremandens borg.
Vi derfor må bevare
de møller, som vi kan,
de stolte står som minder
i Danmarks skønne land.

Sommerregn

Det gråner hele himlen rundt,
og stille regnen regner
på klipperiftens blomsterbunt
og gærdets grønne bregner.
Det mørkner strandens gyldne sand,
og blygråt havet gynger,
mens regnen mod hvert klippehæld
sin tyste vise synger.

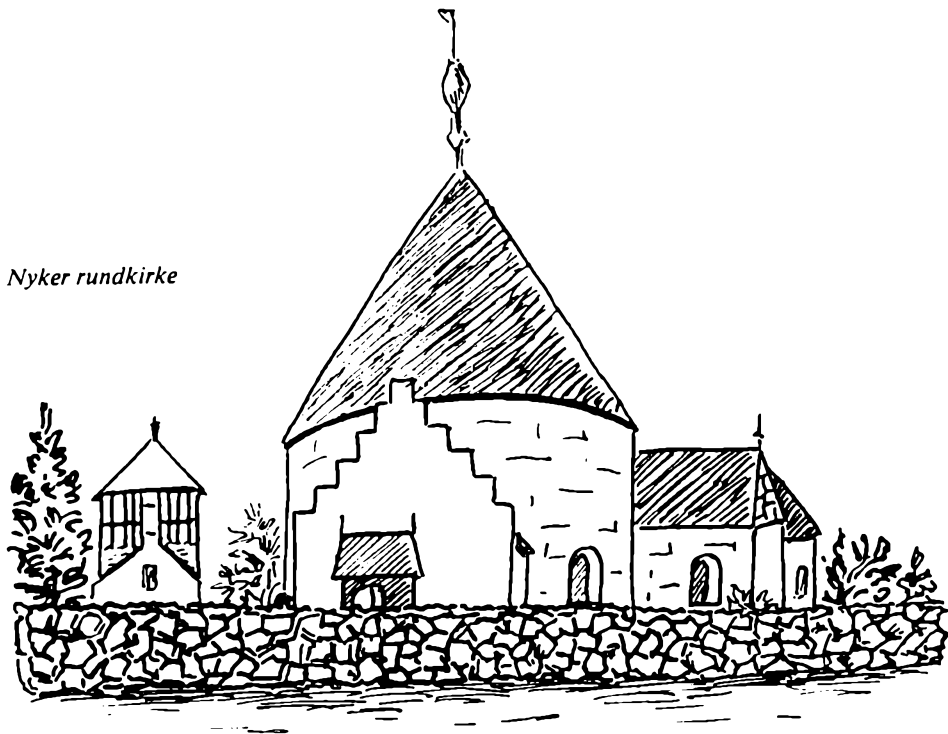
Gråt hænger regnens tågeslør
om hver en tind og bakke.
Det regner på de røde køer
og hø i runde stakke.
Nu smykker dråbers perlekrans
de vilde rosers rødme,
og tung som himlens regngra hvælv
er hyldeuftens sødme.

Nu signer sommerregnens drys
min barndoms grønne egne.
Som mange lange, blide kys
jeg mærker dråber segne.
Det er i dag – det er en dag
for mange somre siden.
Det er, som denne evighed
af regn har slettet tiden.

De vågner atter i mit sind,
de glade sommerdage,
da regnen risled blid og lind
mod byens røde tage.
Den er ej død, den svundne tid,
mit sind endnu den rummer,
og sommerregnens blide fald
har vækket den af slummer.

*Chr. Stub Jørgensen
om bornholmske minder.*

Nyker rundkirke

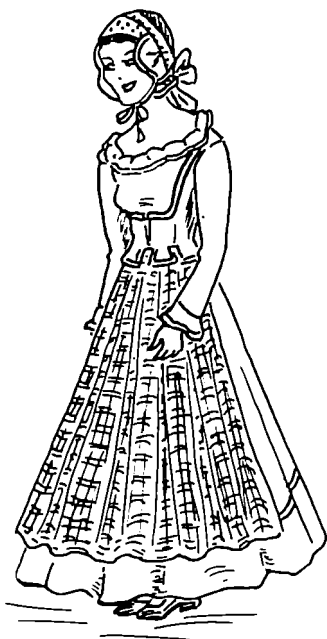
En bryllupsdag

Jens P. Petersen har under pseudonymet »Manden i gården« skrevet om mange iagttagelser og mødet med andre, og her følger fire skildringer.

Det var en af de stille og fine efterårsdage, hvor løvet endnu var grønt, endskønt vi var langt fremme i oktober. Grokraften ville ikke aftage i år, og dejligt er det jo, når naturen bevarer sin sommerfarve længe, indtil den store vinterhvile kommer. Karen og jeg var derfor i et ekstra godt humør, da vi begav os afsted. Glæden havde vi nu haft i sindet længe, for invitationen kom som det sig hør og bør i god tid, og vi har altid syntes, at det var noget helt særligt – det at blive budt til bryllup. Og det er næsten mere glædeligt i vore dage, hvor det moderne samlivsmønster og rådhusvielsen gør mødet med de nye par lidt mindre festlig. Men jeg skal ikke dømme; hvert menneske må vælge sin egen vej. – Men kirkebryllup er nu en af livets smukkeste oplevelser, og både rammen om begivenheden og præstens tale ligesom skaber et miljø og en forventning omkring de unge, som er en god støtte i den vanskelige tid, som kommer for alle, når de nye dage skal have indhold og blive til mange års godt fællesskab.

Vi kom tidligt til kirken og hilste på 4–5 gæster og satte os, så vi kunne se de ankommende. Det er en god iagttagelse. To generationer følger gerne ad, somme tider tre, og det er glade ansigter, som venter nogle timer, der virkelig løfter. Og så kommer unge forelskede fra vennekredsen, som næste gang skal være samlingspunktet, og den børnerige familie havde fint pyntede børn med, hvis øjne funkede, for de forstod også, at dette her ikke var en af hverdagens almindelige stunder. Brudgommen kom lidt sent og sagde goddag til os, der var tidligt fremme, og han var godt tilpas. Jeg fornemmede, at han tænkte, at i dag begyndte først livet for ham, og jeg ønskede i det stille, at han måtte få ret, og at de to måtte blive rigtig lykkelige i gammeldags forstand og ikke bare et par samlevende, som nok holdt sammen, men ellers tillod diverse hop i flere retninger.

Og så blev klokken endelig 16, og bruden kom – og så begyndte festen. For den begynder allerede i kirken. Båndene knyttes gennem spørgsmålene, ved præstens ord, hvis han forstår at tale ud fra et velvalgt vers, og ved stemningens hele livsbefordrende og opbyggende brus. Og salmesangen forløser de ønskemål, som strømmer imod de unge. I dag er det to meget unge, som lover hinanden alt det bedste. Men med uddannelsen i orden. Man kan være færdig med sygeplejen ved de 20 år og have det praktiske og skoleopholdet bag sig ved de 23 år. Der er mange år foran og forhåbentlig også for den mødrene og fædrene generation, som bare er sidst i 50erne. De tre hold skulle kunne mødes over lang tid til gensidig hjælp. Man må håbe på et godt familiesammenhold, som også kan komme en børneflok til gode. Ingen er så værdifuld som en bedstemor og bedstefar, der forstår hensynet til forældrene i kombination med kærlig omsorg for de små, der skal møde livets både gode og farlige sider under en vekslende påvirkning.

Pige fra Fyn

Det er et par usædvanlig dygtige unge mennesker, som her har fundet et fællesvirke. Forstanderinden fra sygeplejeskolen og både landbrugsskoleforstanderparret og gårdmanden og hans kone fra en anden landsdel, som den unge mand tjente hos, er med, og det siger jo meget. Og de holdt for øvrigt nogle pæne taler, som vi virkelig lyttede til.

Forstanderinden holdt en særlig god tale. Hun havde åbenbart fulgt den unge brud med en særlig bevågenhed, og det var kvaliteter, hun fortalte om. Hun spåede også, at brudgommen måtte vente sig en gerning af sin brud, som godt kunne bringe hende hjemmefra mere end sædvanligt – og jeg så, at det rykkede lidt i ham ved tanken om, at samfundsopgaver måske forestod. De to er mødtes i et sønderjysk hjem, hvor venskab til flere sider gav mange mødesteder. De er fra to vidt forskellige miljøer, men udgangspunkterne betyder jo aldrig noget, når sindelag og målsigte viser næsten samme vej. Hendes familie fra København var et interessant bekendtskab, af funktionærstatus, men med vide interessefelter, og så tilhørte de unitarernes kredsløb. Det var for mig betydningsfuldt, for jeg har siddet i unitarernes hus tre gange og har begejstret mødt en frimodig og livlig udlægning af kristenbudskabet. Jeg følte mig virkelig blandt venner dér, i en lys og venlig skare. Den dejlige brug havde bedt om et landsbybryllup, og derfor holdt hendes forældre det i brudgommens sognekirke og i forsamlingshuset, hvor vigtige dage for ham fæstnede sig til stedet. Og det skulle være deres fælles huse fremover i alvor og gammen.

Landbofamilien, som han stammede fra, var af den sparsommelige flok, som dog gjorde deres hjem til en standsbolig, hvor det hyggelige og venlige kommer én i møde. Der har Karen og jeg været i dejlig stemning så mange gange. Og de tre børn hører til dem, der bærer fremad i solid rækkefølge uden tossede aktioner undervejs; de er alle moderne mennesker, som forældrene nok

har rystet lidt på hovedet af, men som er i en rytme, der lover meget godt. De har også været i udlandet alle tre og fået et større udsyn. Vi var en lille smut hjemme i brudgommens hjem inden spisninger, og dér fik vi historien om det fremtidige. Nu var det bestemt, at de unge foreløbig flyttede til en udlejet lærerbolig, og »de gamle« blev på gården. Den unge kone skulle jo også fortsætte i sit sygeplejjob. Og vi var glade, for vi tror, at vi fremover møder et meget tilfredsstillende forældrepar i de hidtidige omgivelser; de skal ikke tilpasse sig et andet sted.

Og så gik turen til forsamlingshuset, hvor vi alle var i strålende humør, og for mig blev det endnu bedre, da jeg utroligt nok fik serveret min yndlingsdessert, moccafromage.

Jeg talte lidt og tog mit udgangspunkt i den gribende handling, som brudeparret foretog på kirkegården, da de lagde blomster dér, hvor brudgommens farmor og farfar hviler; han havde jo kendt dem, og det var en nødvendig handling for ham.

Og fodermesteren fra gården berettede dagligoplevelser med drengene og sagde til bruden med et glimt i øjet, at det nok ikke blev så nemt at dele magten, for ungersvenden ville kommandere, og så føjede han til, at der var en usædvanlig god forstand bagved. Det nikkede vi alle til.

Men den bedste tale holdt en ung journalist. Han sagde, at nu skulle der handles, for de travlt optagede og engagerede mennesker er nemlig dem, der får tid til alt. Man inspireres af travlhed, og den tvinger til at organisere alt bedre. Og, sagde han, mennesker har mange kræfter, som ikke bliver udnyttet; vi kan lave mere, end vi gør. Spørgsmålet er bare, hvad der stænger for udfoldelse, og hvad der udløser vore kræfter. Vi må være optaget meget mere for at nå den tilstand og de resultater, som vi ønsker at nå. Og så talte han om det meningsfyldte og viste væk fra det belastende og det sure pligtarbejde, og han ønskede for de unge, at de som møbelsnedkeren kunne pege på sit færdige produkt og vide, at dette har vi skabt ved *vor* arbejdsindsats. Den tale gav tanker. Jeg synes, den var lidt barsk, men alligevel god; han skulle bare have sluttet med at få sat friheden ind i billedet som en nødvendig faktor, for at ikke alt skal blive en trædemølle. Nåh, det vil de unge selv kunne skønne over.

Brudens mor talte om sine barndomsdage på landet og mindede om, at bypigen og landmanden gudskelov nu er den samme person, i hvert fald uden de gamle ulykkelige modsætninger, som penge og stand skabte, og som forpestede mange og meget. Hvor havde hun ret.

De unge talte også begge, men de var for lykkelige til at kunne finde et ordvalg, der viste dem som personligheder. Men de mange bryllupsgæster vidste, at det er de, for de har holdning og sigte. Men de nåede at sige tak til forældrene, og de øjeblikke er jo altid bevægende. Vi vidste, at det var ment.

Vi var lige ved at slutte, men så rejste en gammel friskolelærer sig og nævnte, at hans mor havde været med til Klaus Bernthsens bryllup i 1880, og den dag havde Morten Eskesen skrevet en sang, hvordra han ville citere et vers, som udtrykte hans ønsker, og det var en fin afslutning. De ord lød således: »Så følge

da mildhed og kraft de to / som nu blev ét og har fælles bo. / I huset blæse den sommervind / der bringer sommer i sjæl og sind«.

Ved midnat kørte vi hjem med et rigt minde mere for livet. Og dagen efter festede vi to endnu hjemme – og nok også, fordi vi klarere mindedes vor egen bryllupsdag.

Manden i gården.

Vær menneske

Ingen kan flygte fra nuet!
Vend dit øre mod stormen,
fyld det med bråddet af skæbne,
som skyller hen over jorden.

Stengrå står tiden imod dig,
rødt har nætterne blomstret
i kampens rygende dødsspor,
når mørkets dæmoner var ude.

Grumt har vort tidehvervs gribbe
vendt deres næb imod mennesket,
drukket sig skæbnetungt stærke
i pytter af dampende blod.

Sorte, forkullede hænder
rakte imod os en fakkel!
Al lidelsens mål var det ene:
Skøt håbet, som aldrig må dø!

Tvang os til evigt at bygge
på værn om frihedens flamme,
på kravet, som står over alle:
hvert menneskes ret til at leve.

Vær menneske! Ikke en dukke,
der nikker mekanisk og jamrer.
Vær menneske! Vær det med varme!
Folkeslag fryser omkring dig . . .

Ib Paulsen.

Guldnakken

Min mor, som er firs, fik den givet som ung
af en kvinde i slægten, som træt og tung
af livets byrder og livets fryd
ej mer ville bære den gyldne pryde.
Hun smiler vemodigt ved mindernes syn:
de flagrende bånd og guldtrådens lyn,
føddernes flugt i den sorgløse dans,
beundrende smil – men hun husker kun hans.

Min teenage-datter betaget står
med guldnakkens pragt på sit korte hår.
Jeg ser, at dit blik bliver fjernt og ømt.
Aner du drømmene, hun har drømt,
hun, som har skabt den med perler og sting,
mens hendes tanker fløj vidt omkring.
Til alvor et silkebånd, blankt og sort,
til dansen en rosenblomstrende bort.

Men læg den nu varsomt i oldemors skrin
endnu nogle år. Og en dag er den din,
så totusind-årets pige kan se
– om ellers hun evner at græde og le –
at pigen, som kommer, og hende som var,
de samme drømme og længsler har.
Og skiller århundreder end de to,
de stod dog – som Sara – bag døren og lo.

Else Jægergaard.

Lidt flere lyse smil

Lidt flere lyse smil,
lidt mindre bitterhed,
lidt færre spark til den,
som helt blev slået ned!

Lidt mere vi,
lidt mindre jeg,
lidt mere ja –
lidt mindre nej!

Lidt flere blomsterkranse
på livets trange sti –
lidt færre på vor grav,
når striden er forbi!

(Ukendt egensk forfatter).

Timer i marken

Højsommerens mange glæder knytter sig mest til naturen. Det kan være kystens herligheder, der trækker, og en dag ved de salte vover er af uvurderlig værdi. Og bare det at sidde på en grøftekant og lytte til insektverdenens summen-lyde og fornemme blomsternes særprægede farvepragt, er ud over alle grænser en oplevelse. Meditationen, hvor der er stilhed, er helsebringende, og de varme dage efter Sct. Hans bør af os alle bruges til at hente kræfter og mod. Det kan være stilheden, som beforder det bedste, til styrkelse af sind og krop, og det kan også være den livlige samtale om småt og stort. Mange situationer kan yde deres bidrag. Forundringen over det sete og spørgsmålene fra den, der opfatter en tur i den frie natur som en opdagelsesfærd, kan sætte sig spor, der rækker langt ind i en fremtid, som endnu er ukendt. En livsgerning får måske sin spæde begyndelse under et besøg et nært eller fjernt sted, som ikke tidligere har været påagtet. Vi må derfor agte på de gode dage og fæstne indtrykkene solidt, så der kan hentes næring, når der er brug derfor. Og ikke mindst barnesjælen kan de voksne tjene, når det gælder at sprede glæde ud fra naturindtryk.

Lad mig da fortælle om en dag med vandring langs hegn og skovgærde og med de lange syn for øjet udover vangen til nabolandsbyerne og veldrevne marker. Det var lørdag, og derfor fridag for nære familiemedlemmer og deres børn. Vi mødtes til morgenkaffe og så dagen gry langsomt med solen bag skyformationer. En kage opfundet og fremstillet i mormors køkken første gang er det Karens glæde at sætte på bordet, og som den dog smager – som meget andet godt nordenfjords fra.

Vi kom i godt humør derved, og også fordi solen kom igennem og varslede fint vejr for dagen. Og hvad var da mere naturligt end at følge et forslag om at se ageren fra alle sider, efter at kornet var skredet, og børnene ville med straks, så vi kunne næsten ikke komme afsted hurtigt nok. Det blev en dejlig formiddag med svalerne højt flyvende for at meddele, at også søndagen ville blive god. Vi kiggede på afgrøderne og kunne være enige om, at det tegnede pænt, men det sjoveste var nu at høre barnestemmerne og de mange spørgsmål og at se eftertænksomheden og reaktionerne. Vi har for nylig holdt en hundredeårsdag, og de havde hørt om bedstemors og bedstefars bedrift over 43 år og om min mors og fars lange virke i krisers tegn. Et af spørgsmålene lød: »Men de havde jo ikke traktor, og hvordan kunne en hest trække en vogn og en maskine?« Og så var vi straks ude i de lange forklaringer om seletøj og forspand og hestens udholdenhed.

Pludselig kredser et fuglepar tæt over hovederne, og et nyt spørgsmål lyder. Og vi er endda så heldige at se reden ved grøften, og det førte til et forsøg på at nå ny viden. »Hvorfor er æggene plettede, og hvor er ungerne?« Jo, i sandhed stilles der gode spørgsmål til den voksne, som ikke er særlig godt bevandret i ornitologien.

Vendssyselsk bakkeparti - Ulstedlund

Ved det lille vandløb i skellet til naboen hørte vi vandets plasken, og drænrøret havde nok med at aftage regnvejrslugenes nedbør, og så var vi med det samme på langfart fra grøften, til bakken og åen og søen og havet. Og vi passerede både de døde og de levende vandstrømme, og menneskenes nytte af at kunne regulere lige fra den yderste ende af drænrøret til fangsten i de store vande.

Den lille skov for enden af vor mark har altid virket dragende på beboerne hjemme, og sådan også på denne dag. Nu var ganske vist hanekam ikke at hente, og kun en fin underskov og høje træer og små graner skabte skovatmosfæren. Men der var stille herinde og lydt – kun fasanerne afbrød os andre, som havde let ved at lade gamle dages leg og lyst blive genfortalt. Og kunne skoven tale, ville den kunne berette om drenges klatren og legen røver og soldater, om krybskytters rovdrift på dyrebestanden (jeg husker vinteraftenens lyskegler fra skoven og smæld, som skabte uhygge), og mangen en elskovshistorie ville blive oprullet. De mange småskove er naturens prægtige enklaver, og et besøg her giver nydelse.

Vi nød da også dette øjeblik – og synet fra skovgærdet udover vor jord og hjem til det, der er grostedet i vor familie, gjorde, at en tanke fór forbi: Dette skal evigt være vort. Men derom véd vi jo intet. Vi kan bare håbe.

Og ved skovgærdet er udspillet mangen en bevæget episode – især i jagttiden, når herregårdens dyr var kommet på naboens mark og ikke kunne finde hullet i dyrehegnet. Så blev geværet trykket af, og rådyrets bedende øjne står for mig som et af barneårenes dystre mindelser. Men der var glæde hjemme, fordi indkøbet hos slagteren kunne mindskes, og en gris mere kunne måske give endnu en afregning som hjælp med.

Det var jo hårde tider også i gårdmandshjemmet. Men det fortalte vi ikke børnebørnene og ferie barnet fra Flensborg. De kan møde nok endda i vor tid. Men stengærdet fortalte vi om, og rydningen og opdyrkningen og også om landarbejderens slavetilværelse over århundreder. Vi bør aldrig forsømme nogen lejlighed til at fremme et syn i perspektiv af en fortid, som også kunne rumme

grimme dage. Og naturligvis ikke glemme de lyse tildragelser under tidens gang. Og med ét er vi midt i den nyere tids mange hændelser, som styrker glæden ved at være til og fornemme opfindelsernes nytte.

Vi fik et svævefly tæt på os, og manden deroppe vinkede til os. han havde det godt med det brogede landskab under sig og med kontakt til andre. »Farfar, vil du sørge for, at jeg får en tur med ham,« lød opfordringen. Jeg måtte love en flyvetur, men med andre store fugle engang.

Og nu kom genboen hjem med sin far fra de gamles hjem. Han ville tale med os og give en formiddags-øl. Vi afslog for en gangs skyld, selv om det ikke er vor vane at sige nej til et godt tilbud. Men børnene var med og middagen nær. Vi snakkede videre på vor tur om mergelgravene og hvorfor de var der, og om fiskefangster og om gedder, karusser og karper. Kan vi se dem? blev der spurgt. Åh nej, de er væk, måtte vi svare. Affaldets pris er fiskedød.

Og det sidste sted, vi standsede, var ved den plet, hvor vi har fundet mange forarbejdede ting fra forfædrene. I vores stue ligger flinteøkser og andre sten, som manden i den lysning, som vor by altid har udgjort i landskabet, har arbejdet med. Og vi gør stadig fund. Vi kom langt tilbage i vor samtale, og børnene forstod det vist ikke. De var også trætte nu, og de ville hjem. Og vi føjede dem.

Men vi nåede ikke hjem til tiden og måtte undskyldte. Vi har altid måttet møde til måltiderne hjemme hos os – og det præcist. Vi kom fem minutter for sent til middag og fik da glædeligvis ingen røffel, men lykkelige smil, for det kendtes på os, at vi havde haft en god formiddag. Naturen havde lettet os vor færd, og lyse strejf fra himmelen og et syn, der rakte langt bort, helt over til Gisselfeldskovene, gjorde os glade. Og de lyse barnestemmer havde sat stemningen nogle takker op.

Slagterens gode ben smagte ekstra godt, og jordbægrøden var middagsbordets fuldtræffer. Vi var mætte af indtryk og snak og mætte af mad ved halv et tiden. Men den dag forfaldt vi ikke til dvaskhed, for vi havde fodfæste i naturens store under, og de små menneskebørns ledsagelse gav stunder, som påvirkede livskvaliteten. Sådan følte vi det, og dagen gik godt til ende.

Manden i gården.

Sangen om Egelund

Mel.: Vi er børn af sol og sommer

Under stolte træers kroner
ligger trygt den gamle gård,
mindets stille sange toner
om dens mure år for år.
Slægtled efter slægtled træder
gennem husets lave dør,
og en sum af sorg og glæder
samler sig fra nu og før.

Lad den gamle gård fortælle,
hvad den så i svundne år,
mange ting den ved at melde
om den fynske bondes kår,
om hans arbejdsvante færden,
om hans manddoms stærke dyst,
om hans hjemlivs rige verden,
om hans sorg og om hans lyst.

Her var glade ungdomsstemmer
i en sollys sommerdag,
og i havens løvhangs-gemmer
tyste nætters favnetag.
Barnegråd og vuggesange
rørte ofte hjertets streng,
sjælesuk i tiders trange,
bønnens kamp ved sygeseng.

Her har slægten trofast plejet
adelsind bag bonde dragt,
pligt og tro blev fællesejet,
hvorpå stedse man gav agt.
»Alt sit fædreland man skylder,
hvad man her udrette kan!«
Disse ord endnu man hylder,
de blev arv fra mand til mand.

Lyt kun vel til gårdens tale
og de stille minders sang,
lad dog aldrig vinterdvale
binde ånd og virketrang!
»Se kun frem, ej blot tilbage!«
Det er livets sejrssang!
Mens vi mindes fortids dage,
går vi trygt vor fremtidsgang.

Skrevet til gdr. Rasks 60-års dag i 1950.

En søns hilsen til sine forældre på deres 60-års bryllupsdag

En tak skal I have, før dagen er gået,
fra mig og fra gården derhjemme,
en tak for det korn, der er høstet og sået,
og tak for de titusind ting I har nået
i de tres år, vi aldrig vil glemme.

En kæde er stærk som det svageste led,
det ord må vi mennesker sande,
det femte var stærkt, ja mere end det.
Nu beder jeg til, jeg som sjetten led
véd en ubrydelig kæde at danne.

Det hjem, som I bygged' og elsked', I to,
det hjem, som vi mindes med glæde,
hvor altid var nøjsomhed, tryghed og ro,
blev mit – jeg er stolt – og jeg vil, I skal tro,
at det fortsætter slægternes kæde.

*Skrevet til diamantbrylluppet på Haugegård
i St. Havelse.*

Dammen

Jeg glemmer aldrig gårdens dam,
hvor hestene blev vandet,
af store, mosgrå kampesten
til trende sider randet,
og af min æt i fordums tid
ved slid og omhu dannet.

Det orked de, fordi en bæk
kom vandrende fra sønden,
en glad og munter rislestrøm
foruden jag og skynden.
Jeg standsed tit og lytted til
dens lykkelige nynnen.

En svale strøg i glideflugt
vandfladen med sin vinge.
Til alle sider bredte sig
en duft af bølgeringe,
og brudelys stod vuggende
og bækkens hørtes klinge.

Forlængst er brudelyset slukt,
dets hjørne blomsterrøde,
og bækkens søde rislen kvalt
i hængedynd og grøde –
kun rammen, skabt af mosgrå sten,
kan nu som før jeg møde.

Olaf Andersen.

De gamle frugttræers sang

Vi er det sidste levn af abildgården,
og os har næsten hele verden glemt;
men hvad de gamle drømte dulgt om våren,
er mindeligt i vore hjerter gemt.

Her sad de stumt fortabt i muldtung dvælen,
mens blomster sank for sagte aftenvind,
og overjordisk stilhed fyldte sjælen
ved barnemindets skøre elverspind.

Og her kom pigen ud i morgensvale.
På armen bar hun lærredet til bleg.
Hun så de hvide blomsterklynger dale
og gik smånynnende sin ungdoms vej.

Her gynged børnene på svage grene
og blanded' deres stemmers glade støj
med bækkens rislen under urtids stene
og ekko hist fra nabogårdens fløj.

Vi var engang et ly for sommerglæde,
et tilflugtssted, et fredet drømmehegn.
Vi fulgte gårdens liv i ny og næde
og står nu selv i solnedgangens tegn.

Men om vi ej med gylden frugt kan skæppe,
om vi er kun en stakket stund til pryd
– bred under os et grønt og lifligt tæppe
og und os luft og rum til livsens fryd.

Vi er det sidste levn af abildgården,
og når vi blomstrer en skærsommerkvæld,
er det de gamles dulgte drøm om våren,
der hviskes ømt fra glemte kildevæld.

Olaf Andersen.

Årets måneder

Året begynder med januar,
dagen er kort, og marken er bar.

I februar, når dagene længes,
plejer vinteren slemt at strenges.

Marts med den liflige forårssol
bringer dog sjældent den lille viol.

April er ikke til at stole på.
Hver stund den tager en ny kjole på.

Maj er yndig, frisk som en brud,
solen skinner, og bøgen springer ud.

Juni kommer med den kære skærsommer
og med tusinde rosenblommer.

Juli kommer med hede og mag,
lyse nætter og hundedad.

August kommer høsten, hvor bonden
sanker i lo og lader
med velsignelse fra Gud Fader.

September er også rar og kær,
så ryster vi æble- og pæretræer.

Oktober med, når det er belejligt,
efteråret kan være så dejligt.

November er en kedelig gæst,
med regn og slud og idelig blæst.

December er årets mørke ende –
hård, hvor kun lidt er at bide og brænde.
Men selv i fattigmands usle skjul
bringer december en glædelig jul.

Hun var ædel

Mennesker har mange måder at gøre sig bemærket på, så de huskes, og tidens opfattelse af, hvad der er bedst, forandrer sig fra tiår til tiår. Og det er derfor ikke så let at træffe et balancepunkt og en holdning, som godtages af de mange. Og skal man det? Derom kan der med rette spørges. Det kan jo godt forsvares at tage kraftigt til orde for forandringer, ligesom det kan være rigtigt at gå stille med dørene. Traditionerne, vekselvirkningerne og sindelaget spiller ind og præger, og bevægelserne sætter i gang eller måske i stå. »Det går som et lagen under alt, hvad består«, og det vigtigste er nok at være sig selv, uanset hvad andre mener i tidens bølgeskulp, og at være under ansvarets lov. Mennesker i store positioner ser vi ofte som foregangsfolk, men de er lige så svage på mange sæt som alle andre, og hverdagsmennesker kan både bogstaveligt og hvad indre styrke angår være på ethvert trin.

Menneskelig værdi kan ikke måles sikkert, men den ytrer sig altid, så det ses, om et følgeskab er værd at overveje. Og lov og tak for, at det er de færreste, der ikke kan skønne herom. Retfærdigheden sker fyldest næsten altid – om ikke øjeblikkelig, så i det lange løb. Værdinormerne er det ikke vanskeligt at erkende.

Sådan kendes det, når analyse og sand bedømmelse gælder et menneske. Hun eller han er blevet bemærket, en respekt og somme tider en hengivenhed er blevet til. Og i dette tilfælde er det kvinden, jeg tænker på, gjort af et stof, der ikke efterlod tvivl om, at her gik et menneske med kongebud. Som troede på sin gud, som tjente til det yderste sin familie og sit hjem, som talte med andre om stort og småt og talte mildt og forstående og kærligt. Hvor er det godt at kende sådanne mennesker. Og mindet om dem gør det lettere at gå vejen lang med dens forhindringer. Her følger da et par træk fra hendes liv.

Det var en forårsdag af de lyse, hvor det dufter af vår, og hvor livskraften får ny næring, og hvor det synes særlig godt at leve. Men så går sorgens budskab gennem by. En mand i sin bedste alder er gået bort, uden varsel og med mange i den nære kreds, også mindre børn. Vi har alle oplevet den lammelse, der ligesom kan stoppe alle aktiviteter. Og der må da være nogen, som kan tage sig af det, der skal gøres, som kan lindre ved at gøre godt. Det kunne hun, og det gjorde hun. Og familien oplevede eftermiddagstimer, som evigt huskes. Det er en af de stunder, hvor bønnens dybde fornemmes. Hun bad for dem alle i jævnt sprog og fandt ord, så den døde fik et sandt skudsmål og takkeord med på vejen, og der blev talt om livets opgaver uanset brud på fællesskabet og om mindets skønhed. Ingen dybsindigheder, intet forstærket drama, men stille hjælpende færd udsprunget af menneskelig styrke og trang til at gøre godt.

Og så var der også praktiske ting, der skulle ordnes; der gik bud til familie, og ved en kop kaffe blev tanken drejet hen på naturen og livets udfoldelse med glæde og gavn i sit følge. Sådan kunne hun gå sendebud til stor fortrøstning for andre, og for hende selv var gangen lettere hjem og sindet rigere. Det har hun selv fortalt mig meget om, og derfor kan jeg nævne det.

– Og så var det en selvfølge i det hjem, at man fulgte de rørelser, der følte at give sig positive og gode udslag. Og foredraget, kaffebordet og snakken ved bordet var dem givende, og det følte aldrig spildt at modtage. »Eftertanken skal have næring af andres tanker, man kan ikke selv finde guldgrube,« sagde hun engang til mig, og det er nok rigtigt forstået ret – man kan ikke selv nå langt nok i tankerækken. Og så var man da kommet til møde og var indstillet på at høre godt efter. Men det blev en barsk aften med en moderne mand som taler og med synspunkter udviklet, så mange følte, at deres verden vaklede – hvis det altså var rigtigt, hvad han mente. Og så bandede han i foredraget og havde tilføjet sig den vane at ryge cigaretter hele tiden, også mens han talte. Han var marxist og nærmest darwinist, og altså hypermoderne og lidet folkelig. Det blev hende for meget, og også andre følte afsky, og tre kvarter hen i foredraget afbrød hun taleren, ikke i vrede, men for i blide ord at meddele, at hendes verden var højskolens, missionshusets, kirkens og så det daglige arbejde med mennesker og jord og have, og at hun følte, at gaverne kom til hende uforskyldt, og at rigdommen her i livet var at fortsætte i lyset af det, som hun havde modtaget uden at vide noget med sikkerhed. Dette var hende nok, og tvivlen alene måtte gå på, om man nu også virkede godt nok på troens og erfaringens grund. Og så satte hun sig, og der sås mange nik.

Epigram

At vende sig
imod et spejl
er nogens vej
til andres fejl.

At se, kun se
det, andre så,
er tegn på én,
der gik i stå.

At le, kun le
den kolde latter,
bekræfter én,
der intet fatter.

At søge blidt
med væresind,
gør ingen væren
væreblind.

Ib Paulsen.

Til alt held for taleren var han ved at være færdig, og så oplevede de mødte det ikke så mærkelige, at han gerne skulle nå København samme aften, så han måtte tage afsked for at nå toget. Men det blev trods alt en god aften, og sangbogen blev så brugt lidt flittigere, og hun tog hjem inden formandens afskedsord. Hun havde ikke behov for nogen anerkendelse; hun måtte gøre, som hun gjorde. Sådan var hun også, kunne være fast og afgjort, hvis det var nødvendigt, og det er det nu og da for alle. Men næste dag tog et par sognefæller sig den frihed at sige hende tak hjemme, og det varmede, véd jeg.

– Og nu til festens dage. Jeg husker så godt sølvbrylluppet hos hendes nabo, hvor forskellighederne sås i forhold til det omgivende. De var kort sagt noget materielt indstillede. Det gjaldt altid udbytte, selskabelighed og let praleri i mange retninger. Feks. havde konen altid travlt med at forherlige børnene og fortalte meget om sin egen oprindelse i et fint hjem i byen. Men de var nu gode nok og også hjælpsomme, blot lidt egoistiske. På den sølvbryllupsdag holdt nabokonen den bedste tale, og hun havde også skrevet en sang, som priste arbejdets velsignelse og feriernes forløb. Det ramte rigtige, hvad hun sagde, for de udnyttede i grunden tiden godt i hverdagen, og de så sig om dér, hvor historien talte. Hun mindede om gårdens skønhed i den flade natur, om ukrudtets bekæmpelse og om latteren, der kunne høres langt væk, og som afslørede sunde reaktioner, og hun sagde i overført betydning, at de bidrog mere, end de måske selv vidste til, at det jordiske blev tjent godt med redskab og stemme, og at det giver mange muligheder, og at mennesket er frit stillet, men at der bør være en fortsættelse i alt. Og så udråbte hun et hurra for alt, hvad der trives godt, med adresse til de to, der holdt sammen og ville blive ved med det. Den tale blev der talt om, og det var ikke så let at komme efter. Og så dansede hun med bl.a. advokaten og bankdirektøren og husmanden, og de lærte adskillige folkedansetrin. Men hun gik hjem kl. 1 – sådan var hun også. Glad for at have været med, ikke mindst ved at have set ansigter under glad udfoldelse og derved lært mere om mennesker.

– Og vi er så ved datterens 18 års fødselsdag. Datteren viste, at hun kunne meget, blev snart student og var en meget hengiven type. Der skulle festes lidt for hende, og glæden var stor. Og ud over 7–8 lidt ældre skulle det være et ungdomsgilde først og fremmest, og 14–15 unge var inviteret – også nogle få, som ikke kendte hjemmet. Jeg har siden hørt, at rygtet blandt nogle af de unge fortalte, at nu skulle de føle tugt og opbyggelse. Men de oplevede noget helt andet, og forældrene forresten også. Der var én inviteret med på datterens foranledning, en lærer der sammen med den 18-årige havde været på arkæologisk færd, og det føltes jo meget naturligt. Det var midsommer, og det var et skovgilde med landbomad, som den er bedst med tale og sang og solosang af den kvindelige kirkesanger fra nabosognet og med taktfast gang fra den gamle skovfogedbolig, som var velholdt og idyllisk beliggende ved søen, og i en båd derudefra spillede broderen og hans kammerat på harmonikaen, mens man bevægede sig hjemad de 7–800 meter. Det var altså sammen moderens værk – og så ædelt gjort som så meget andet. Det var en glædesaften, og den fik sin store udløsning

hjemme, da Else Marie og læreren deklarerede deres forlovelse og sendte en strøm af fine følelser igennem hele selskabet. Der blev ligefrem bryllupsstemning, fordi moderen satte sig til klaveret, og kærlighedssangene fik vinger.

Jeg så hende senere den aften ude ved flagstangen folde sine hænder, og det hun gjorde var at takke for livets lykkelige stunder – jeg tager ikke fejl af det. Og den næste morgen havde hun vin og lagkage med til mormoderen på plejehjemmet. Hun fortsatte med at sprede glæde.

Der er flere meninger om hende, véd jeg. Men kald hende den gode gesandt, for det er hun. Hun lever i den gode sags tjeneste, så varm i alvor og gammen. Så bevidst og levende og tryk at møde. Så nær ved livets bedste udfoldelse. Sognets landpost sagde engang lidt bramfrit: »Hun er sku' ædel«. Det var sandt med og uden det lille ord. En dronning i hverdag og fest.

Manden i gården.

Fremtidshåb

Måtte frihed udi tanke
og i gerning som i ord
os beskæres, at ej tvangen skal
ligge tung på fædrejord.

Måtte ærlighed og retsind
altid råde i vor egn,
at vi virke må fortrøstningsfuldt
bagom sandheds sikre hegn.

Måtte godhed imod alle
alles hjerter varme op,
at vor ungdomsglød ej slukkes må
uden glans af fremtidshåb.

Måtte Herren i det høje
nu os alle være nær,
så vi virker til velsignelse
med den kraft, han os beskær.

Niels Hansson, Skurup, Skåne (1900).

Et ungdomsminde

Vi sad en dejlig sommernat
tæt ved den blanke fjord.
En ensom stjerne tindred mat
fra himlen højt mod nord.

Det blinkede fra det fjerne fyr
fra nattens dybe favn.
Der gled en båd for fulde sejl
så lydløst ind i havn.

Jeg så din lyse silhuet,
din kjoles hvide lin,
jeg følte duften af dit hår
og drømte, du var min.

Og luften var så ren og lun,
så fuld af duft og pragt,
og jeg var ung og elskovsvarm,
men fik det ikke sagt.

Nu er jeg vandret viden om
i femten lange år,
og i min tankes billedbog
så mange minder står.

Så mangt et minde halvt forglemt
kun lyser svagt og mat,
men intet er mig kært som det
hin lyse sommernat.

Nu sidder jeg på samme sted,
mens nattens timer går,
men der er vemod i mit sind
og sølvstænk i mit hår.

Petersen-Høkkelbjerg.

Du taler til mig –

Du flyvende blad, der farer afsted
for blæstens usynlige magt,
du havde dit sæde ved blomsternes bed,
men nu er du visnet og falmet din dragt.
Du taler, du taler til mig.

Du enlige strå ved stubmarkens rand,
hvi kom ej i laden du med,
da høsten den sanked' fra strand og til strand
på rigeste marker og fattigste sted.
Du taler, du taler til mig.

Du fugl, der spænder din vinge ud,
når dagene de tager af,
og flyver så frejdigt på opbrudtes bud
trods storm og det mørkeste hav.
Du taler, du taler til mig.

Du spire, der gemmes i jordens skød
og venter på forårets bud,
der kalder til live alt det som var død,
og herligt det folder i sommeren ud.
Du taler, du taler til mig.

Kirstine Hofmansen.

Besøg hos en blind

Christian nyttter sin tid godt. Han binder kurve, læser bøger ved hjælp af den særlige teknik for blinde og går tur med sin trofaste hund. Den leder ham forbi farlige forhindringer og fører ham hjem igen. Han har altid briller på, for man har engang i radioen sagt, at blinde mennesker stirrer og ligesom har øjnene de forkerte steder, og det vil Christian ikke udsætte andre for at bemærke. Det er nu heller ikke unaturligt for ham at bruge sine farvede briller, for han kan ikke huske en eneste dag, hvor han ikke havde behov for briller. Han var fra fødslen svagsynet og benyttede briller før skoletiden og også under den, og han kunne kun lige akkurat skimte personer og ting, da han blev konfirmeret. Og hans største glæde er at vide, hvordan landet ser ud på alle årstider, og hvordan huse og træer er placeret, og så hvordan mennesket fremtræder i klædedragt – for ikke at glemme glæden over at vide, hvordan han selv så ud.

Han synes næsten, at han lever et normalt liv, da han ikke behøver at fantasere sig til en bestemt opfattelse eller har behov for at skønne ud fra, hvad andre fortæller. Han *har* kunnet se, og det giver ham en særlig rejsning og et livsmod, som det er en rigdom at møde.

Christian er nu 48 år gammel og bor sammen med sin 10 år ældre kusine i det gamle bondehus, som var hans farbroders. Han havde gamle forældre, som ikke lever mere, og kusinen blev enke; og da hun kom, fik Christian en vældig tilskyndelse til at bruge sine talenter, hvortil ikke mindst hører en næsten gudbenådet fortælleevne. Nu lever han trygt og engageret med mange ting. Bl.a. har han stor fornøjelse af TV, og det lyder jo ejendommeligt, men han opfatter lydene meget bedre dér, og han synes, at de medvirkende ligesom viser en større gennemslagskraft, så hans forståelse af handlingen, som fornemmes, bliver bedre.

Og mange timer bruges til at give videre historiske og nutidige tildragelser til børn. Han har en stor vennekreds i de to børneflokke, som er naboer. Det er en fast aftale, at de – og sommetider flere børn – kommer til eftermiddagschokolade lørdag eftermiddag; og så går snakken ud fra mange oplevelser og med udgangspunkt i det hørte. Christian har især lyst til at give fra sig om digterne og de store opfindere, og da han føler at høre til i den fynske verden, fordi hans mor og far kom fra Taasinge og Hesselager, så fortæller han gerne om H. C. Andersen, om Klaus Berntsen, om digteren Mads Nielsen, og han har besøgt Tom Kristensen på Thurø, og aldrig bliver Carl Nielsen glemt – hans tonekunst er uvurderlig, og kusine Else må tit sætte en af de gamle grammofonplader i gang, og så er der feststemning. I det hele taget er alt det, der er originalt i god betydning, hans store lyst. Omkring de første år af 40'erne mødte han den særprægede mand Marius Petersen i Fjerritslev, som opfandt hjemme og siden satte mange af Danmarks veje i stand, og hans konstruktioner var ham nok i lange tider. Han blev også ven med gamle Rasmus Jørgensen i Fjerritslev, den ranke og prægtige bonde, som var opdrætter, roedyrker, så Fjerritslevstammen blev landskendt, og også landstingsmand. De to folk satte i gang, så

han nok aldrig går i stå. Siden flyttede han til en anden landsdel, men det fynske er ham mere værd end noget andet. De børn, der hører om alt dette, får en bedre start end mange andre. Og sangen hører med til mødet mellem den blinde mand og hans børn. Nu varer det ikke mange uger, før den foretrukne sang er »For alle de små blomster der dog er til i år«, og så kommer farverne til at præge den livlige samtale, og den grønne farve bliver prist; den synes Christian så ubegribeligt skøn. Den klæder landet langt mere end noget andet, og han mener, at den befordrer livsglæden fremfor alt andet. Det grønne Danmark er det bedste for ham, og hvis han véd, at et dannebrogflag folder sig ud, finder han lyriske udtryk for et stærkt velvære.

Og han fortæller om malerne og især om Peter Hansen og maleriet fra Horne land med udsigt over halvøen Knold og over til Lyø og Ærø. Det maleri så han som 12-årig, og høstpigerne og landskabet satte ham i bevægelse. Han kender ikke den moderne kunst og forstår ikke rigtigt, hvad hinanden uvedkommende ting kommer et maleri ved – og deri har han mange meningsfæller.

Jeg oplevede en sådan eftermiddag med stor spørgelyst og glæde i stemmen, når der var tid til svar. En lille purk ville vide, hvad Christians mor mente, når hun havde en dreng, der ikke kunne spille fodbold, og det var lige den igangsættelse, der skulle til for at han kunne fortælle om, at livet ikke var det at kunne noget helt bestemt, men at kunne bestemme sig for at være noget for andre og at ville brige de muligheder, som Skaberen havde givet den enkelte. Fodbold er godt, men ethvert nyttigt arbejde og en indbygget glæde ved at være til og at ville noget ud fra sine egne betingelser, er alt. Og så fortalte han den niårige dreng om dennes bedstefar og hans virke i sikringsstyrken, og det drejede sig også om, at denne glade bondemand blev lænket til sengen og mistede sit mod og sin kunnen, eftersom ledegigten brød ned.

Der var mange ting fremme den eftermiddag, og så sluttede den helt enestående, da den livlige og aktive præst i sognet dukkede op, og Christian fik ham til at berette om Kaj Munk og fru Lise og børneflokkene i Vedersø, som han havde mødt i hjemmet dér, og om jagtdage med Kaj Munk og om hans lollandske fortid i Opager. Christian véd ikke noget bedre end at pumpe præsten for oplevelser, og nu og da går det da mod Færøerne, hvor præsten har set en helt anden verden end den, Christian og børnene kender. Jeg har en mistanke om, at den præst tit forlader sin lørdagsforberedelse for at være i Christians stue på det rigtige tidspunkt, når 10–11 børn fra 7 til 12 år er modtagelige. Det bør han takkes for.

Den lørdag aften, efter at vi sammen med præsten havde nydt rullepølsemeden og den varme leverpostej, som er Christians yndlingsspisning, og ostemaden og theen, var jeg ene sammen med Christian. Så mødtes vi i samtale om dagen og vejen og livets mangfoldigheder. Vi kan tale sammen om alting, også om det

tunge. Og Christian betroede mig, at hans store savn var, at han ikke kendte elskovens dybe og inderlige verden. Han ville gerne have kendt en kvinde, men han har aldrig turdet bevæge sig ad de stier. »Hvordan skulle jeg også gøre det? kan jeg forlange et hensyn overhovedet som handicappet, har jeg nogen naturlighed ved mig, som enhver kvinde vel forlanger – vel ikke.« Men Christian er ikke blevet og bliver nok aldrig en ensom mand. Han har sit håndværk, som dyrkes 2–3 timer hver dag, og han søger at få læst så mange erindringsbøger, som han kan få fat i. Og han møder mennesker, især i parken, hvor nogen ligefrem søger at være, når de véd, Christian kommer. Den gamle redaktør er ham en stor hjælper, fordi han kender mennesker og begivenheder fra andre vinkler end mange andre. Og den lokalhistorisk kyndige frk. Stephansen, som også er i menighedsrådet, kommer han i kontakt med – endog så stærkt, at hun ofte må med hjem i stuen for at berette. Og folketingsmanden, der bor tre huse oppe ad vejen, er budbringeren fra rigets borg mangen en mandag formiddag; de er ikke partifælller, men de har det rart.

Han fortæller mig også denne lørdag aften, at folk ikke er, som de har været. Han fornemmer en mentalitetsændring hos danskerne. Nogen især yngre piber og råber efter ham, og en aften kastede en 28-årig mand en sten gennem vinduet og råbte, at den blinde var en snylter på samfundet. En civilforsvarsmænd fangede ham, han var nylig blevet skilt fra konen og skulle vel afreagere. Og han kender ikke rigtig meningen med at sætte i stå, både aviser, fabrikker og færges. Og det, at man ikke vil tjene den gerning, man selv har valgt, er ham noget vederstyggeligt. Christian vil selv gerne forstå og være en af dem med holdning, men han mener, at lønnen er en forhandlingssag og ikke kan give anledning til vold og ikke at ville noget.

Han spørger mig pludselig: »Har vi fortjent det bedre, når ondskaben lægger så meget øde, som sket er i den sidste generations tid?« Det er jo ikke nemt at svare på. Hvad skal man i grunden gøre over for et sådant spørgsmål? Jeg krøb lidt udenom og sagde, at vi var kommet langt, og at jeg troede, at der uforandret var god vilje og sand erkendelse hos mange. »Ja, så er disse mange i hvert fald blevet mere tavse,« sagde Christian, »og hvorfor? Er de bange eller mere uvildende, eller måske sky for at blive modsagt? Jeg fornemmer, at alt for mange lever for stille og ikke tør sige nej.« Her har han jo nok fået sagt noget væsentligt. At mange i hvert fald har for let spil, er jo givet. – Christian er en lys kristen trods det store mørke, og han bekender sig til Unitarernes kreds under indtryk af, hvad han har hørt og lært af Thorv. Kirkegaard – hans slægtning. »Jeg tror på livets kræfter, og en spådom om, at jeg skal dø snart, er mig ligegyldig. Sker det snart, tror jeg, at jeg kommer til lysets verden.« Sådan taler et menneske, som har det anderledes, men som har det godt.

Da jeg styrede bilen hjem den lørdag aften, satte lyskeglen mig på sporet af den erkendelse, at man kan leve sit liv med glæde og frimodighed under alle for-

hold. Man kan ville det anderledes, og så trækkes vi nedad. Men man kan være til, så der bliver højere til loftet og videre til væggen. Sådan er det med Christian. Han ser også en lyskegle i mørket, blot ikke bogstaveligt, men han kender virkningen af, at det er til at se, hvad der leder godt. Han kender den glade og frimodige vej. Han kommer somme tider på den tanke, at han skal se igen, og han har fortalt mig, at alt det, der taler om synet og dets herlighed, giver ham livskraften direkte og i overført betydning. Og hans største trøst er den stærke sætning: »Så lad derpå os syn da fæste, hvad ædle kaldte livets lyst«.

Der er altid besøgstid hos Christian, og han trænger til andre; men vi andre trænger nok mere til at kende den blindes smukke verden.

Manden i gården.

Ny slægt

Jeres børn er ikke jeres børn
de er sønner og døtre af livets
higen mod sig selv
de kommer gennem jer, men ikke fra jer
selv om de er hos jer,
tilhører de jer ikke.
I kan give dem jeres kærlighed,
men ikke jeres tanker,
for de har deres egne tanker.
I kan huse deres kroppe,
men ikke deres sjæle,
for deres sjæle bor i morgendagens hus
som I ikke kan besøge,
end ikke i jeres drømme.
I kan bestræbe jer på at komme
til at ligne dem,
men prøv ikke at få dem til at ligne jer,
for livet går ikke baglæns
og står ikke stille ved dagen i går.

Kahle Gibron.

Dansk Slægtsgaardsforening

Formålet er at bevare de rige historiske og kulturelle værdier, der knytter sig til vore landbrugsejendomme, samt at give vejledning i spørgsmål vedrørende ejendomsoverdragelse ved generationsskifte og at virke for en udvikling, der giver den unge generation lyst, evne og mod til at blive ved landbrugserhvervet.

Slægtsgaardsforeningen er ikke konkurrent til andre landbrugsorganisationer. – Dens arbejde omfatter løsningen af særlige opgaver vedrørende gårdens og slægternes fortid, nutid og fremtid – opgaver, der er et behov for at få løst, og som medlemmerne ønsker fremmet gennem et forenet organisatorisk virke.

For Slægtsgaardsforeningen er det ikke mindst selve livet, som det leves på vore landbrugsejendomme, det kommer an på.

Alle kan optages i Slægtsgaardsforeningen. Kontingentet er 65 kr. årligt.

Medlemsbladet »Slægtsgården« tilsendes gratis.

Trykte vejledninger vedrørende generationsskifte og ejendomsspørgsmål.

Bliv medlem af Dansk Slægtsgaardsforening og få alle oplysninger ved henvendelse til sekretariatet: Fru Inger Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte, tlf. 02 - 80 25 37.

Slægtsgaardsarkivet

Slægtsgaardsforeningen har i 1941 oprettet et slægtsgårdsarkiv, hvori danske gårdes og slægters historie samles.

Arkivet ledes af arkivar Else-Margrethe Ransy.

Slægtsgaardsforeningen skaffer foreningens medlemmer en *folketællingsundersøgelse* med oplysninger om gårdens beboere gennem tiderne fra den først bevarede folketælling i 1787 (for Sønderjyllands vedkommende 1835, subs. 1803), for så vidt disse ud fra de foreliggende oplysninger kan identificeres uden anvendelse af andre arkivalske kilder. Denne folketællingsundersøgelse får medlemmerne gratis.

Større historiske undersøgelser med indgående oplysninger om gårdens og slægtens historie udføres efter bestilling af Slægtsgaardsarkivet uden fortjeneste for Slægtsgaardsforeningen. Disse større undersøgelser foretages ved studier i rigsarkivets, landsarkivernes, matrikelsarkivets og flere andre institutioners arkivalier efter forudgående aftale mellem rekvirenterne og Slægtsgaardsarkivet om undersøgelseernes omfang, det til rådighed stillede beløb o.s.v.

Slægtsgårdsdiplom

Slægtsgårdsdiplomer, der er særdeles velegnet til gavebrug, udfærdiges på grundlag af en større undersøgelse og indeholder de vigtigste navne og data i forbindelse med gården og slægtens tilknytning til denne.

Slægtsgaardsarkivet modtager særdeles gerne ældre og nyere dokumenter, optegnelser om slægten, billeder o.s.v. til deponering eller til fremtidig stedsevarende opbevaring. Maskinskrevne afskrifter af dokumenter o.s.v. kan udføres af Slægtsgaardsarkivet.

Generationsskiftet – planlægning af gårdens og slægtens fremtid

Foranlediget af forespørgsler til Slægtsgaardsforeningen om ejendomsforhold og generationsskifteproblemer har foreningen oprettet en konsulentvirksomhed til varetagelse af medlemmernes interesser og behov for speciel vejledning vedrørende ejendoms- og besiddelsesforhold, beskatningsproblemer, arvespørgsmål m.m.

Slægtsgaardsforeningen bistår medlemmerne med råd og vejledning bl.a. på følgende områder:

Rådgivning ved ejendomsoverdragelse.

Vurdering af landbrugsejendomme og løsøres værdi.

Forslag til forpagtningskontrakter.

Forslag vedrørende prioritering og gældsforhold.

Vejledning om aftægtsordninger.

Boligforhold for unge og ældre.

Lovbestemmelser om folkepension.

Problemer angående familieforhold og økonomiske og skattemæssige forhold mellem forældre og børn.

Spørgsmål om jordlovsbestemmelser m.m.

Oprettelse af slægtsgårdsdeklarationer.

Specielle bestemmelser i skødet.

Spørgsmål om oprettelse af testamente.

Gaver og arv, gaveafgift og arveafgift.

Båndlæggelse af arv.

Fælleseje og særeje.

Ægtepagt m.m.

Slægtsgårdssange

Mel.: Mens Nordhavet bruser -

Vort Land vil vi prise med Klit og Strand
og Bøgenes lysende Blade,
med Dale og Slugter og Bakkens Rand
og Agrenes snorlige Rade.

/: Vort Land i Sommer, Høst og vaarfylt Stund!
Vort Land i Segnen imod Vintrens Blund! :/

For her har den levet, vor Slægt i Gaard,
i hundrede Aar eller mere
og døjet Modgang og jublet mod Vaar
og set Somrens Rigdom florere.

/: Og her er Ungdom vokset op til Daad,
og her har gamle givet vise Raad. :/

Og her har den samlet, den danske Jord,
et Fond af Fædrenes Leven,
et Fund af den Stamme, som end her bor
og tro imod Stedet er bleven.

/: Hver levet Stund har fældet sig i Gaard,
saa Fortids Ekko imod Nutid slaar. :/

Saa klinger da Luren fra dyben Muld
paa Pletten hvor ret vi var hjemme,
og langt mere værd end det røde Guld
er denne Aarhundreders Stemme. -

/: Den toner op fra Tue, Mark og Stald
og klinger med i Hanens Gal paa Hjal. :/

Og derfor i Danmark har dybt vi Rod
i Slægtsgaardens talende Stuer,
hvor Livet faar Fylde af Fortids Blod
og Rigdom fra Mindernes Luer;

/: hvor dybest, rigest er den danske Muld,
og Luften toner af det gamle Guld. :/

Vi priser da Landet, som fostred' Gaard
og Bosted for Slægten i Tiden,
der hundrede Aar eller mere naar
paa Stedet i Dag eller siden.

/: Vi hylder Danmark, Moder, Hjem og Jord
og lover Troskab imod Arven stor. :/

Kr. J. Højberg.

(Sunget første gang i Grønnehavehus ved Nykøbing Sj. den 22. maj 1949)

Mel.: Velkommen, lærkelil -

Er tiden end lidt kry
med jetlarm under sky,
stiltfærdigt er mit sted i Danmarks have.
Den gård var fædres ly,
det hjem familiens ry,
mit hus er mange slægtleds mindegave.

Bag såmaskinespor,
hvor kornet givtigt gror
og gror, så det er hele folkets føde,
som sået efter snor
på slægtleds gode jord -
i denne grokraft skal jeg livet møde.

Om tiden hånligt ler,
jeg har mit stade her,
hvordan end verden kaster med sin terning.
Mod alt, som hastigt sker,
så går det sindigt her
at holde troligt fast ved slægtens gerning.

Det synker sent i grus,
hvad arvet er som hus,
ja, mer end hus, et hjem, som jeg forvalter,
så ejerglædens rus
går til i tidens brus,
den ofrer jeg på fædrelandets alter.

Gustaf Bengtsson.

(Sunget første gang på Christiansborg den 13. juni 1981)

Mel.: I Danmark er jeg født -

Vor slægt sit spor så dybt i tågen dølger,
dog aner, føler vi de skjulte spor,
som med os nu og i vor fremtid følger.
I sindet toner slægtserfaringsord.
De gamle rydningsfolk vi mindes vil og agte,
til bondeliv og -virke grund de lagde;
på fædres jord
virker vi nu og bor.

Med hakke og med ard de jord opdyrke,
men allerførst i skov lød øksens klang.
Og senere ved tunge hjulplovs styrke
blev stub- og stenfyldt ager samlet vang.
Da toner landsby frem med fællesskab om ploven
med ly for ulv og andet ondt fra skoven.
Frit sammenhold
altid var bondens skjold.

Udflyttergård – let svingplov ikke bryder
den mange hundredårig' landsbyarv.
Snart ser vi nye fællesskaber skyder
af andelstanken frem til bondens tarv.
Ja, nyt udfolder sig som tiden det betinger,
dog agt for gammel færd i sindet klinger,
mens slægtsgårdsjord
vi pløjer med traktor.

Og slægters fodtryk gården helt omringer
i tusindvis fra arbejdsdag og fest.
Udsyn til mark fra tofteporten bringer
slægt – led for led – os nær som tankens gæst.
Med gadeporten vendt – bredt åben ud mod verden
indsluser nyt til daglig drift og færden.
Så frodigt gror
alt nyt på gammel jord.

Vort landboliv os bringer mere glæde
end den, bedriften gi'r i mark og stald.
Majmuldens grødeduft af sol og væde
med tankeflugt om arv og bondekald
til værn om slægtsgårdsjord, vi fik en tid i eje,
og lede ungdoms lyst til landboveje.
Ja, Danmarks jord
svigter ej den, som tror.

Carl Olsen (1981)

Ploven

Den danske bonde tilegnet

Jeg er Ploven, jeg har langsomt
furet op den øde Jord.

jeg er stærkere end Vaaben
til at værne Liv, der gror.

Jeg har pløjet flere Lande,
end den Hersker har erobret,
er trængt over alle Grænser,
uden Vold og Blod og Død.

I min Fure fulgte Manden
med sin Haand paa mine Horn,
sammen brød vi Sump og Hede
til en Mark med gyldent Korn.

Bag mig, over mine Furer,
rejstes By og Hus og Gaard.
Mennesker og Dyr og Fugle
følger mig, saa langt jeg naar.
Jeg gaar frem i Regn og Taaage
og i Sol og stærke Vinde,
lægger Agrene til Hvile,
hver Gang de har født en Høst.

Jeg vil evigt fure Jorden,
mig kan intet Vaaben standse,
Jeg kan aldrig, aldrig dræbes,
men gaar sindigt og frimodigt,
jeg er Ploven, Livets Tjener.

Niels Anesen.